VJEKOSLAV MAJER

ŽIVOT PUŽA

ROMAN

VJEKOSLAV MAJER / ŽIVOT PUŽA

SAVREMENI HRVATSKI PISCI

REDOVITA IZDANJA DRUŠTVA HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA

KNJIGA ŠEZDESET I ČETVRTA

VJEKOSLAV MAJER

ŽIVOT PUŽA

NAKLADA DRUŠTVA HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA U ZAGREBU

TISAK „TIPOGRAFIJE" GRAFIČKO-NAKLADNOG ZAVODA D. D. U ZAGREBU

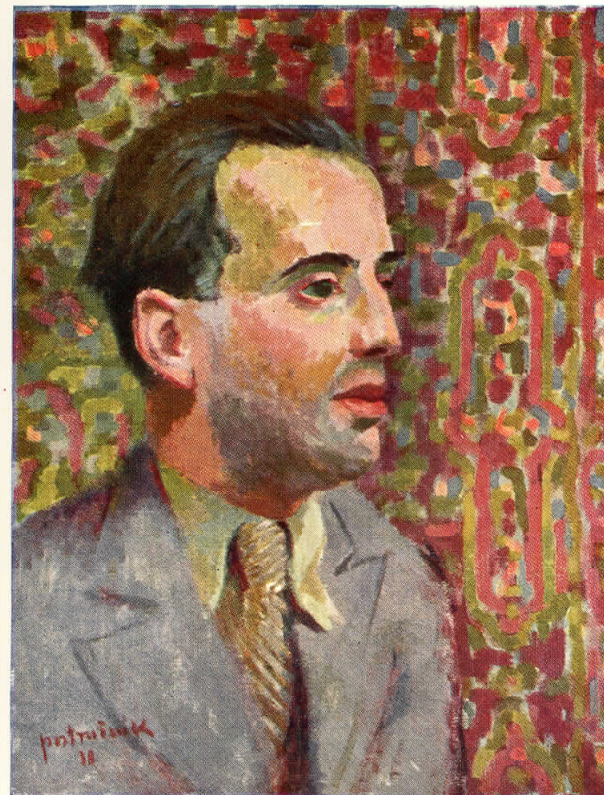
VJEKOSLAV MAJER

ŽIVOT PUŽA

ROMAN

ZAGREB / MCMXXXVIII

PORTRET AUTORA IZRADIO
OTON POSTRUŽNIK

ŽIVOT PUŽA

PUŽ U GRADU

DANAS prije podne kad se probudih, nađoh se na svoje zaprepaštenje u košu među samim glavicama kelja. Oko mene su bučili ljudi, nekakva modra kola, bez konja, puna putnika klizila su ulicom, a s neba se radosno smiješilo sunce. Ja sam u trgovini povrća i sigurno su me, dok sam spavao, zajedno s keljom odvezli u grad. Čuo sam ja često pričati o gradu od seljaka, koji su oko mene radili u polju, pa vidim: imadu oni zaista pravo. Čudan je taj grad, i smiješno mi je da ljudi toliko trče amo-tamo, kao da cio dan negdje gori, a svagdje gdje imade i malo mjesta, objese kakav veliki sat. Na selu je samo jedan sat izvješen, i to na crkvenom tornju, a i taj ide samo na velike blagdane, jer je već vrlo trošan, pa ga treba čuvati. Ali ovdje gdje je samo moguće, izvjese sat. Na stupovima, na kućama, po dućanima; ali ljudima nije niti to dosta, nego oni stanu pred tim satovima, pa iz džepa također izvade sat i smješkajući se zadovoljno pogledaju na okolišne satove, a onda na svoj, po kojemu oprezno prstima vrte, a onda opet ludo trče dalje. Sve ja to vidim iz svoje košare, pa polako postajem i ja nemiran. Na primjer manjka mi jutarnja rosa. Nemam ja od nje ništa, dapače zima mi je, ali ipak je lijepo bilo, kad su jutrom blistale krasne kaplje rose po velikom lišću kelja, titrale

na suncu i prelijevale se u svim bojama. A ptice su veselo prelijetale nebom i cvrkutale i mnoge su imale vrlo lijepo perje, dok ovdje pred dućanom vidim samo golubove, no ti su prljavi i očerupani, kao da su već bili na ražnju s kojega im je uspjelo u zadnji čas pobjeći.

Ne osjećam se ja tu dobro, no uteći se odavle ne može tako lagano. Ako se uzverem na košaru, vidjet će me i ubiti. Tako velike škulje na njoj nema, da bih se mogao provući van. Treba se dakle pomiriti sa sudbinom. Jedina mi je utjeha, da ležim među samim glavicama kelja, dakle ogladnjeti ne ću. Šta je to? Nekakva ruka s velikim prstenom grabi u košaru. Nekakav ženski glas: »Dva dinara glavica kelja! Pa šta vi mislite! Čekajte samo dok Italija počne saditi kelj u Abesiniji, vidjet ćete kako će mu pasti cijena.« Nekakav muški glas: »Nije to skupo, milostiva, pa vidite kako je to lijep kelj! Čovjek bi ga mogao metnuti u izlog i smjesta bi se pred njim sakupilo mnogo ljudi.«

Ženski glas: »Vi znate da su i nama snizili plaće, pa imajte malo smilovanja. Dvije glavice tri dinara. Hoćete?«

»Dobro, milostiva, ali lijepo vas molim, bih li drugi tjedan mogao dobiti besplatnu ulaznicu za Walküru, pa makar mjesto ispod galerije.«

»Gledat ćemo, gledat ćemo. Dakle ove dvije glavice tri dinara.«

»Dobro, milostiva, vi ste moja stara mušterija; ah sjećate se, kad ste pjevali u Carmenu. Kako vrijeme brzo ide.«

»Da, sad već pjevam same grosmame. Lijepo mi zamotajte kelj. Ne treba svatko da vidi što nosim.«

»Bit ćete služeni, milostiva. Neka ljudi misle da nosite buke, koji ste dobili u teatru na predstavi. Frajno, zamotaj milostivi kelj, ali lijepo. Uzmi onaj roza papir. Dvostruko ga metni. Mulec! Iz tebe ne će nikada ništa biti! Gledaj kako ti kravata na krivo visi kao uže obješenomu.«

»Nemojte ga psovati. To je lijepi dječačić. Kako velike modre oči ima. I kako je vitak.«

To su bile posljednje riječi, koje sam čuo iz košare. Tada su me zajedno s keljom podigli u zrak, nekakav papir počeo je oko mene da šušti, i već nisam više vidio, što se oko mene događalo, jer sam sav bio okružen ružičastim papirom. To sam ja sigurno prodan zajedno s keljom, pa me sada ta žena, koja se čas prije pogađala s trgovcem, nosi kući. Oko mene je zaglušna buka, pa je čudno čuti sve te glasove, a ne vidjeti ništa oko sebe osim toga roza papira. Osjećam da nekud hodamo, i katkada začujem kako netko glasno pozdravlja: »Ljubim ručice, milostiva. Kako smo?« A ženski glas, koji me je kupio, odzdravlja. I to se ponovilo nekoliko puta. Jedino što stalno znam, jeste da sunce sija, jer me grije kroz papir, a sudeći po vrućim zrakama mora da je već podne blizu. No što je to? Zar je sunce naglo zašlo? Ili se bura sprema? Po mome kelju je pao mrak, a meni postaje zima, tako da se polako uvlačim u kućicu. To smo mi već u njezinoj kući. Osjećam kako se uspinjemo stubama. Tad ona stane, i zvonce kratko zazvoni. Nekakav drugi ženski glas:

»Ljubim ruke, milostiva.«

»Zdravo. Na, uzmi to. Kelja sam kupila. Šta ima nova?«

»Milostiva, bio je krojačev dečko ovdje.«

»No?«

»Ja sam rekla kako ste mi vi kazali, da prije dva mjeseca ne mislite platiti, a on je sjeo na pod u kuhinji i rekao, da ne ide odavle, dok mu barem polovicu ne platite.«

»Bezobraznik!«

»Pol sata je sjedio u hodniku na podu i čitao novine, a kad je vidio da ništa ne će biti, otišao je i prije mi je još prekleo mater.«

»Dobro. Što ima još?«

»Dvije su gospođe od potpornoga društva opet bile ovdje i pitale za vas. Molile su da im nešto damo, i pitale kad ćete doći. Ja sam rekla, da je to vrlo nesigurno, jer da su sada u teatru velike probe.«

»Dobro je. Glavno da su otišle. Još nešto?«

»Ništa više, milostiva.«

»Ako bi ove babe opet došle, kažite im, da me nema doma. Jednom će im to već postati preglupo. Energiju imaju te babe, vrag ih odnio.«

Ja sam po mirisu osjetio, da su me primile nekakve druge ruke. Sve je mirisalo po nekakvom pečenju i malo po luku. To me je kuharica nekuda nosila, i ja sam se grdno preplašio, jer ako sada razmota papir, meni je odzvonilo! Dršćuća srca čekah na svoju sudbinu. Sakrih se koliko je više moguće među široko lišće kelja i za čas osjetih, da su me ruke nekuda stavile. Oko mene je bilo tamno. Hvala bogu, nisu me odmotali! Možda ću još spasiti svoj život, pa ne ću morati poginuti među ovim mesarima u gradu. Bogzna je li već popodne? Polako griskam kelj i to mi vrlo prija. Pa što koristi to razmišljanje o smrti? Uživaj život na svome kelju i ne brini se za one, koji su na drugim glavicama

kelja. Pa i za tebe se nitko ne brine. Što mi više bude moguće pojest ću kelja, pa kad me ubiju, naći će svaki list prorešetan. To neka im bude moja osveta! Griskam kelj i mislim na selo. Lijepo je bilo noću kad sam se probudio. Oko mene je bila velika tišina, a nada mnom same zvijezde. Kako su mirno titrale! Koliko put sam zadivljeno gledao u njih i mislio: Bogzna ima li na njima kelja? A ako ga ima, kako visok izraste? Jasno je, ako tamo ima kelja, onda ima i seljaka. Kako izgledaju seljaci na zvijezdama? Možda ipak ne žive tako teško kao seljaci tu na zemlji. Jer ova naša zemlja je crna, hladna i mokra, a zvijezde blistaju toplo i krasno se prelijevaju, pa možda su tamo seljaci gospoda, koja zlatnim plugovima oru, i pete su im od srebra, a ne kao ovi seljaci, koji su oko mene radili u polju, u cipelama, kroz čije je potplate virila crvena prozebla koža. O mnogočemu sam ja razmišljao plazeći noću polako, polako ispod vlažnog lišća kelja i gledajući u zvijezde. Za mjesec sam se također mnogo zanimao, i kad bi se u mirnoj noći smiješio s neba, znao sam sigurno, da se meni smiješi, jer nikoga živoga nije bilo na daleko i široko. To mi se jako svidjelo i ja sam uvijek malo zanjihao svoju kućicu njemu na pozdrav, samo ne znam, je li on to vidio. Da, lijepe sam ja noći proživio na selu i kad ih se sjetim, sve više me tuga hvata. Sit sam, ali ne znam otkuda taj umor? Možda ne podnosim taj smrdljivi gradski zrak? Polako mi se već oči sklapaju. Bogzna da li još moj otac živi? Dobro sam prorešetao kelj. Uvlačim se u kućicu. Laku noć!

NOĆ U SMOČNICI OPERNE PJEVAČICE

ZA ČAS su se čuli koraci, kojih je buka naskoro nestala u nekoj sobi. Onda glas kuharice: »Miško, evo rakije!«

Muški glas: »He, he, ti boga, ako ona opazi, da je rakije manje? Jer kad ja potegnem!«

Ženski glas: »Samo ti pij. Ja ću u flašu nadoliti vode. Kad ona pijana dođe, odmah pograbi za flašu i čvrsto nagne, pa pijana ne će ni opaziti, da je voda unutra. Bar joj ne će tako škoditi.«

Muški glas: »To si dobro rekla. Fina je ta pečenka. Ti, nisam ja malo prejako potegnuo?«

Ženski glas: »Bog ti blagoslovio! Slušaj, Miško, a kako stoji stvar s našom ženidbom? Malo ti to predugo zavlačiš.«

Muški glas: »Ja sam ti već sto put rekao: čim prođe ova kriza.«

Ženski glas: »Dragi moj, tako mi već govoriš četiri godine. Ne mogu ja radi tebe ostati stara frajla. Vidiš, Kovač ne pita za krizu. Prekjuče je rekao da bi me odmah oženio. On ima novaca.«

Muški glas: »Nema baš ni on mnogo. Misliš da kočeveri ne znaju za krizu. No to bi ti bio lijep brak! Ti znaš da on cijelu noć hoda sa svojom košarom po birtijama; jasno je da se i napije na putu, a onda cijeli dan

spava i hrče ko medvjed. Pa stanovali smo mi dva mjeseca zajedno. Osim toga ti je on strašno sumnjičav čovjek. Jednom mu je nestala škatulja malcbonbona. Bogzna tko mu je ukrao po noći. I čitav je slijedeći dan mene gnjavio, da sam mu sigurno ja uzeo tu škatulju. Meni ti je to postalo već prebedasto, pa sam legao i pritajio se da spavam, a ispod oka sam gledao šta on radi. I on ti je počeo pregledavati sve džepove na mom kaputu i hlačama, pa kad, naravno, nije ništa našao, okrenuo se prema meni, počeo šakom da mi prijeti i govori poluglasno: »Ti si to pożderao, svinjo jedna! Ej, najradije bih ti nož zarinuo u leđa, pa da se staneš savijati ko glista pod lopatom. To je bila moja posljednja škatulja malcbonbona.« — I znaš, draga, skoro da nije zaplakao. I uvijek me je za nešto gnjavio. To mi je postalo preglupo, pa sam jedne večeri, kad je on već bio otišao sa svojom košarom na posao, pokupio svoje stvari u kufer i otišao. Prije toga sam mu napisao na cedulju: ‚Zaguljivaj ti svoju mater, a ne mene', pa sam je pribio nad njegovim krevetom. On ti je veliki čudak.«

Ženski glas: »Dragi Miško, on ti znade štedjeti. Rekao mi je da ima već dvije hiljade dinara ušteđeno, a ti zapiješ sve. Pa onda tvoj bedasti kino.«

Muški glas: »Što se pića tiče, imaš pravo, ali u kino mi ne diraj. Jučer sam imao vremena, pa sam bio u tri kina. I još mi je to bilo premalo. Šteta da nema svaki dan i prije podne predstave. Ja bih već u četiri ujutro sjedio u kinu. E, kakvih lijepih žena tamo ima, pa gledaš kako se svlače i sjedaju u kupelj. I sve to možeš vidjeti za par dinara. A gdje se to drugdje može. Ha? A i inače vidiš mnogo šta zanimljivo. Prošli sam tjedan vidio kako se pilići legu u mašini. A često gledaš dva

sata same grofove i princeze kako hodaju među samim zrcalima, pa kada dođeš kući, čini ti se da si i sam grof, a žganci na tanjuru najfinija torta. I to sve za tih par dinara.«

Ženski glas: »Dragi moj, mjesečno je to lijepa svota za koju bi mogli kravu kupiti. Pa ti si rekao, kad se oženimo, kupit ćemo kuću u Kustošiji, tamo se već smiju krave držati.«

Muški glas: »Priznajem, priznajem. Dapače i vinograd bih kupio. Svakako na sunčanoj strani, jer tamo je vino bolje, a ne kakav kiseliš. No jesam li ja kriv, da se čitavi svijet mrzi? Tko će se ženiti u takvo doba. Pomisli, ti ideš u bijeloj haljini i pod vijencem sa mnom pred oltar, a na licu moramo nositi maske protiv plinova. Kako bi to izgledalo! Ha? Treba malo pričekati, draga Anka, možda će se svijet ipak smiriti. Pa nisu valjda svi poludjeli!«

Ženski glas: »Ti uvijek nađeš izgovor. Meni je to već preglupo. Ili me oženi, ili ću poći za Kovača. Ne ću da mi se svi ljudi smiju.«

Muški glas: »Čim se evropski političari slože, počinjem ja odmah misliti na ženidbu. Jedna stvar se razvija iz druge. Čitaj malo novine.«

Ženski glas: »Ja ne čitam novine. Samo one u kojima je zamotano meso.«

U meni se sve jače javlja glad, pa sam počeo griskati kelj. Kad ovi tu kraj mene jedu, zašto i ja ne bih. Uopće ljudi mi već polako idu na živce. Uvijek se svađaju, jedan hoće biti pametniji od drugoga, i čim jedan drugoga malo jače pritisne, odmah plaču. Mi puževi smo potpuno drugačiji. Ne jurimo mi ludo, a da i sami ne

znamo kuda, već polako vučemo svoju kućicu po zemlji, pa ipak uvijek stignemo onamo kuda hoćemo. I nitko se tako glupo ne žuri kao ljudi. Sunce ide lijepo polako po nebu, pa i mjesec, a i tih beskrajno mnogo zvijezda ide polako, mudro kroz noć, pa iako ih je silesija, nikad se ne zaplete jedna u drugu, a ljudi? Već kad se trojica, četvorica sastanu, nastane nered, i oni se zapletu, grizu jedan drugoga i viču za petim, koji bi im pomogao. A kada taj peti dođe, nastane još veći nered među njima. Čudne su životinje ti ljudi. Možda su i zato tako čudni, jer silom hoće da hodaju na dvije stražnje noge, da se malo uzvise nad druge životinje. Zato su oni tako uzrujani. Ne pristaje to njima. Neka lijepo hodaju četveronoške kao druge životinje. Šta se prave važnima. E, kad bi oni hodajući dvonoške zaista bili bolji od četveronožaca, onda čast, ali kad vidim kako se mrze, svađaju, ubijaju, onda zaista ne znam tome svrhe. Meni su onda među životinjama miliji na primjer leptiri. Kako oni lagano plešu zrakom, nikome ne škode, a kada se umore, sjednu na kakav lijepi cvijet i tamo se zadovoljno njišu. Ljudi bi također htjeli biti kao leptiri, pa sam često na polju vidio, dok sam puzio po kelju, kako visoko nada mnom lete nekakvi ogromni leptiri, no ti su tako zaglušno bučili i hladno se bjelasali u suncu, da sam odmah pomislio: tu unutra mora sigurno da sjede ljudi, a gdje ljudi imadu svoje prste, ne će biti dobro. Svi smo se mi u polju preplašili, kad su ovi ogromni leptiri počeli nad nama da lete. Ptice su uzrujano lepršale nebom, kukci su se sakrili pod lišće, a pčele su pobjegle u svoje košnice. Kad su ti ogromni leptiri nestali, svi smo mi odahnuli. Ptice su opet mirno počele pjevati, pčele zujati, a kukci su opet stali mirno šetati po suncu. No

kakva je to galama?! Ni jedan zalogaj ne može se tu u gradu mirno pojesti!

Ženski glas: »Miško! Ide milostiva! Opet je pijana. Bježi u smočnicu!«

Muški glas: »Prokleta bila! Pa ja sam ti rekao!«

Čuo sam kako dosta daleko od mene vrata glasno lupaju, kraj mene je nešto stalo šuštati i netko je počeo pritajeno disati, a onda sam začuo glas milostive, koja me je donijela iz dućana: »Anka, vi ste još budni! Zato imamo svaki mjesec toliko elektrike.«

Ženski glas: »Milostiva, oprostite, ali danas nikako ne mogu zaspati. Već cijelu večer mi dolazi na um moja draga pokojna mama. Pokušala sam da legnem, pa sam cijelo vrijeme pred sobom vidjela njezino zaplakano lice i čula kako mi govori: Anka, Anka, što će biti od tebe kad ja umrem. Zato sam ostavila elektriku.«

Milostiva: »E, draga moja, ako vi ludujete, onda gledajte kroz prozor, danas je mjesečina, ali nemojte trošiti elektrike. Vi, vi ste jedna obična svinja. A što je život, draga mila Ankice, da te đavo odnio, štooo je život, pitam te ja. Nekada su svi za mnom bježali i bili su sretni, ako sam im dala mali prst, a danas im se dajem čitava, pa me ne će, ha, ha, pa nisam ja još tako stara.«

Ženski glas: »Ali, milostiva.«

Milostiva: »Kuš, ne prekidaj me. Što je život, pitam ja tebe? Danas, kad je u modi ovaj lijepi, ukusni veš, danas više nisam mlada. Zato, braćo, piiiiijmo ga, dok... Anka, imaš malo citrone, načini mi limonadu, pa mi donesi u krevet. Da ti znaš kako lijepoga šegrta ima naš trgovac. Da ga sada imam ovdje. Hi, hiii. Svuci mi cipele! Gledaj, kako ja imam male noge. A ti? Ko slon. Znam ja, nisi ti kriva, kriv ti je ćaća. No, ne tako surovo. Ti, ako te gurnem. Neee boj se ti mene, pa i ti si čovjek. Papuče daj. Hm, kako sam lijepo rublje prije znala dobiti, a danas mi ni vrag ne će ništa da kupi. Muškarci su svinje. Objesila bih ja sve njih na špagu ko paprike na prozor. Anka, odmah limonu.«

Čuo sam kako je žena koja me je kupila, odšuštala nekuda, a onda sam čuo nekakvo uzrujano šaputanje tik do mene: »Daj brzo rakiju, ti boga, brzo, da je odnesem u sobu.«

Muški glas: »Da još brzo jednom potegnem. Tako, sad lijevaj vodu. Napred!«

Onda je opet nastala tišina. Ja sam tu noć pojeo toliko kelja, da sam jedva mogao disati. Opet me je počeo hvatati umor. Nikako ne podnosim taj gradski zrak. Ah, moje polje, valjda ga više nikada vidjeti ne ću. Već mi se zaklapaju oči. Još vidim pred sobom glavice kelja pune prašine u podnevnom suncu. Svuda oko mene zriču zrički, daleko negdje škripi na praznoj cesti kotač na seljačkim kolima, nekakvo žuto pseto skače isplažena jezika preko glavica kelja i za čas nestaje u sparnoj, zamagljenoj daljini.

SKOK SA PROZORNE DASKE

UPRAVO se probudih i skoro da ne svisnuh od straha. Duboko, duboko poda mnom igraju se djeca, a nada mnom se svađaju golubovi u žlijebu. Bojim se pogledati u dubinu: kao da sam visoko na seoskom tornju. Još nikad nisam bio u takvoj visini. Mene su dakle metnuli na prozornu dasku. Čvrsto se držim na listu kelja i mislim: kako bi bilo grozno da se strovalim u dubinu. Kućica bi mi se sigurno posve razmrskala. Moja draga kućica, koju sam pronio kroz toliko oluja i u koju se uvučem kad počne padati kiša, pa slušam kako kaplje lupaju nad mojom glavom, no ne bojim se ja toga, jer sve što se događa u prirodi meni je sklono i poznato. Tek tu u gradu hvata me strah, jer ovdje je sve drugačije negoli na polju, pa i nebo nad kućama nekako je blijedo, a list kelja, za koji se držim svim silama, stao je pomalo venuti, a i ne prija mi više pravo. Što je to?! Debela, crvena ruka podigla je kelj u zrak i zajedno sa mnom stavlja ga na stol. Veliki nož stane da pili po kelju. Nekoliko listova već je odsjekao. Eto mi kuca zadnja ura! Sad će me opaziti! Oko mene nastade tmina. Toplina me okružuje. Pa ja sam u toj debeloj, crvenoj ruci i za čas začujem poznati glas od jučer:

»Kako si ti ovamo dospio?«

Djevojka je to meni govorila. Ja sam sav protrnuo od straha, i kad bi mi puževi imali moć govora, rekao

bih joj ozbiljno: »Pustite me na životu. I onako je život kratak. Obećavam da više ne ću nagrizati kelj.« No što ću ovako nijem? I ja sam se posve prepustio svojoj sudbini. Za čas sam začuo kako ona govori:

»Što ću s tobom, slinavče?«

Tad mala stanka.

A onda opet njezin glas:

»K vragu! Sa mnom nema također nitko smilovanja. Zašto ne bih i ja jednom nekoga ubila.«

I ruka se rastvori, svijetlo mi udari u oči, i za čas sam u divljem strahu osjetio kako naglo, naglo padam, a onda mi kućica udari u nešto mekano. Pogledam oko sebe. Ležim u bijelim kolicima, a kraj mene počiva posve maleno dijete i modrim očima stakleno i nepomično zuri u mene. Čudno dijete! Kako me uporno gleda, da se gotovo plašim. Kako može čovjek tako dugo mirno gledati, a da mu ne zadršću trepavice? I neobično bijelo je to dijete, oči mu se cakle, a tijelo je posve nepomično. Možda je to dijete u kolicima mrtvo?

Uto dotrče djeca, plavokosi dječak, crni dječak i crna djevojčica.

Djevojčica: »Sada sam se ja s vama igrala soldata, a sada se vi morate sa mnom igrati s lutkom.«

Ona primi mrtvo dijete kojega sam se ja dosad plašio, digne ga iz kolica i stane ga ljuljati, pjevuckajući tiho. Uto me spazi plavokosi dječak pa usklikne: »Eto puža! Gledajte puža!«

Djeca se zagledaju u me. Pogotovo je crnokosi dječak dugo u mene gledao, a onda reče:

»To nije puž. To je kornjača. Vidite da ima oklop.«

Plavokosi dječak i crna djevojčica stanu se glasno smijati. Djevojčica: »Ja znam da je to puž.«

I ona se primakne posve k meni, tako da sam na ticalima oćutio njezin topli dah, pa stane da mi pjeva:

»Puž, muž, kaži roge van,
da ti kuću ne prodam
staroj babi za duhan.«

Meni se ta pjesma vrlo svidjela, a iskreno priznavši i laskalo mi je, da se meni tako lijepo pjeva, no ipak nisam ticala ispružio van, jer tko će djeci vjerovati. Na selu sam vidio, kako su djeca zgazila mog prijatelja, koji je uporedo sa mnom mirno vukao svoju kućicu preko tople ilovače. Bio je lijepi, ljetni dan, ni jednog oblačka nije bilo na nebu, a svuda su oko nas zujale pčele. Upravo smo se spremali na susjedno polje, tako, promjene radi, i ja se još dobro sjećam, kako se moj prijatelj okretao prema suncu, kad najednom, mi se nađosmo u sjeni; ogromna je noga stupila na kućicu moga prijatelja, a kad se noga pomakla, od moga je prijatelja ostala samo žuta hrpica. Još znam, da sam onda nešto razmišljao o bezvrijednosti života. Pa i istina je, kad sam vidio tu žutu hrpicu, osjetio sam duboko, kako smo mi živa bića slaba i krhka. Nama zgazi kuću čovjek, čovjeku zgazi kuću bura, i tako mi svi skupa nemamo mnogo od života. Uto se javi plavokosi dječak:

»Ti veliš da je to puž. Dobro, idemo pitati mamu; ona sve zna.«

»Dobro, idemo«, reče crnokosi dječak i djevojčica kimajući glavama.

Plavokosi me stavi na ruku, mi prijeđemo opekama popločeno dvorište, i za čas je oko mene bila tmina. Bio sam u sobi. Plavokosi me ponese do kreveta i stavi na crveni, izlinjali pokrivač. Ugledah nad sobom mršavo,

upalo lice, a ispod očiju, koje su bile vrlo crvene kao u kunića, koji su uvijek na polju došli nagrizati kelj, bili su veliki crni kolobari. Za čas sam bio u hladnoj, vlažnoj ruci te žene.

»Mama, je li to puž ili kornjača?«, povikaše djeca.

»To je puž«, reče žena slabim glasom, tako da se jedva čulo. »Kako je lijepo isprugan. Ah, to me sjeća djetinjstva. Uvijek smo tražili puževe po vrtu. Da sam onda znala što me u životu čeka.«

Žena uzdahne i obriše suze s očiju. Djeca su tužno, ozbiljno gledala u mamu, a tada me plavokosi opet stavi na ruku, i opet su me odnijeli na svijetlo.

Bilo mi je vrlo neprijatno kod te žene u vlažnoj sobi, a i sve je nekako čudno, gorko mirisalo kao na polju u kasnu jesen, kada dane i dane pada kiša, a preostali, pocrnjeli listovi kelja gnjiju u blatu. Sretan sam što sam opet na suncu. Kako me ugodno grije.

»Metnimo ga negdje u zeleno«, povikaše djeca, i opet sam bio na ruci plavokosog dječaka, ali sada već dosta miran, jer sam vidio: ta mi djeca ne će ništa na žao učiniti. Metnuše me u kutu dvorišta na travu, onda opet odletješe na drugi kraj da se tamo igraju. Razgledam malo oko sebe. Kako je to čudna trava. Niska i žućkasto-siva, bez mirisa i okusa. No ja sam veseo, što sam opet na slobodi; iako to nije moje polje, ali ostala mi je nada: možda će mi jednom ipak uspjeti da odavle pobjegnem. Imam ja vremena. Samo polako, polako, jer treba sve dobro promisliti. Pogledam u visinu. S prozorâ gleda gdjegdje po koja glava; visoko s jednog prozora pljuje dijete na svoje vršnjake, koji se igraju u dvorištu, pa se razdragano smije i pljeska. Gdje je moj prozor? Čini mi se onaj visoko do žlijeba. Dobro je, što

su me bacili van i što sam tako sretno pao. Šta je to?! Maleni, odebeli čovjek s vrlo širokim ramenima korača k meni. Kako mu je lice crveno, a oči mu čudno blistaju. Ali nekako nesigurno hoda, tako da mu se djeca smiju. Taj ide po mene! Sad mi je kraj! Čovjek sjede kraj mene u travu. Nije me na sreću opazio. »Hm«, počeo je da govori promuklim glasom, »mislio sam da će ovaj tjedan umrijeti, a doktor kaže, to može još potrajati nekoliko mjeseci. Doktor kaže. Što zna doktor. Doktor ne zna ništa. A što ću ja vječno gledati kako ona umire. Ili umri, ili živi, da već jednom znamo!«

Čovjek hrapavo zakašlje i nedaleko od mene masno ispljune u travu. Tad nastavi umornim glasom:

»To ti je život! Vječno ispražnjavati pljuvačnice ispod kreveta. Pa tko će tolike plahte prati! Sve moram ja. Hm, ne će da umre. To ona iz bijesa ne će da umre. A već pripada mrtvacima. S jednom nogom, he, hee, s dvije noge je već u grobu, samo joj još treba glavu svinuti u grob, pa onda cinkumenderum, križ nad glavu, i ja mogu konačno ipak jednom dobro prozračiti sobu. Već je i vrijeme.« I čovjek uzdahne, možda od tuge, a možda i zato jer mu je malo odlanulo. Tad nastavi još umornije:

»Pa šta ću drugo negoli piti. He, heee, već sam prijepodne pijan. Sjedi taj vrag njoj u želucu već devet godina. Deeevet godina leži ona u krevetu kao prikovana, devet godina je već moja soba špital. Pa već je tako suha, da će crvi u grobu radije proglasiti generalni štrajk, nego da je dirnu. Ha, ha, haaa«, nasmije se čovjek trpko svojoj dosjetci, opet ispljune masno, a onda se mučaljivo zagleda u sunce. Najednom se iz otvorenog

prozora njegova stana začuje glasno stenjanje, disanje i kratki, isprekidani povici kao u kriku:

»Štef! Štef! Sad je kraj! Djeeeco!... Djeeeeco!...«

Djeca su u dvorištu naglo prekinula igru i utrčala u sobu. Sve se nekako usplahirilo. Na prozorima osvanuše same znatiželjne glave, a golubovi počeše plaho lijetati dvorištem kao da se približava bura. Čovjek se podigne, ali ne baš brzo, i promrmlja:

»Opet jednom umire. Svaki dan umire po pet puta. Ajd da vidimo, možda će joj stvar sad ipak uspjeti.«

I skinuvši kapu, pođe debeli teška koraka prema svome stanu. Još se kratko vrijeme čulo zapomaganje i stenjanje žene, a onda nastade tišina. Bilo mi je vrlo neprijatno, jer je dvorište postalo veoma tiho, tek glava na prozoru nedaleko od mene reče:

»Ali sad je zbilja umrla.«

»Mislite?«, odgovori kozičavi čovjek na drugom prozoru. Naskoro izađe debeli opet iz sobe, navuče kapu gotovo do ušiju, pa rekne prema glavama na prozorima: »Opet joj je bolje. Jako ju je bilo uhvatilo. Hm... Da...« Onda je opet mirno dokoračao do mene, legao i, metnuvši ruke pod glavu, žmirio je u sunce i tiho mrmljao:

»Cirkus. Uvijek taj isti cirkus. Žilava je kao mačka. Još ću ja prije otegnuti papke. Hm, to bi bio vic.« Naskoro je čovjek usnuo i stao glasno da hrče. I meni već polako dolazi san. Kako sunce lijepo grije... Ja sam sve pospaniji... Još čujem u polusnu kako debeli mirno, odmjereno hrče, i kako visoko nada mnom tiho lepršaju golubovi.

PUŽ I PAPIGA

DOSTA sam spavao. Sunce je već otišlo iz dvorišta, pa je zahladnjelo. Debeloga više nema kraj mene. Na mjestu, gdje je ležao, trava je povaljena kao na livadi nakon bure. Djeca su također već otišla iz dvorišta, a i glave s prozorâ nestale su. Tko to ide preko dvorišta? Stara žena u zelenoj haljini, na kojoj su naslikane same velike, žute sunčanice, ide prema meni s krletkom u ruci. U njoj je šarena ptica nešto veća od debelog kosa, a kljun joj je dug i savinut. Kako lijepo šareno perje imade ta ptica! Na njoj je zeleno, crveno, žuto, modro perje, ama sve su boje na njoj, i nešto takvo nisam još nikada vidio. Žena metne krletku nedaleko od mene oprezno na zemlju i opet ode u kuću. Za čas se vrati sa stolcem, koji postavi kraj krletke, pa sjednuvši na nj zagleda se u tu lijepu, šarenu pticu. Tada progovori žena čudno tankim glasom kao da hihoće:

»Gašpare, i ti trebaš malo svježega zraka. Tako, sad malo razgledaj oko sebe, otvori kljun, pa duboko udiši svježi zrak u pluća. I onako si dan i noć u sobi.«

Žena pruži kroz rešetku krletke prst, a ptica stane da češe o njega glavu. Tada žena nastavi:

»Gašpare, kako te volim. Ti si mi jedini prijatelj.«

Ptica je mudro slušala što joj stara govori, a onda na moje zaprepaštenje zaječi iz krletke tanki glas, posve sličan glasu te stare žene:

»Ljudi svinje! Ljudi svinje!«

Pogledao sam usta žene. No ta su bila posve mirna. Dakle to nije ona govorila. U blizini također nije nikoga bilo. Dakle je to ipak ptica rekla. Pogledam kljun ptice. On se micao.

»Ljudi svinje! Ljudi svinje!«, govorila je opet ptica tankim glasom. Žena joj se nasmiješila pa reče:

»Dobro sam te naučila, Gašpare. Ti si moja jedina utjeha u starosti.« I stara opet turne prst kroz rešetku krletke, a ptica opet stane da o njega češe glavu. No uto žena opazi mene. »Puž«, reče tiho, »pa šta ti tu tražiš? Ajde ti malo mome Gašparu pravi društvo; i onako je cijeli dan sam, a to nije dobro za živce.«

I dugim, tankim prstima uhvati moju kućicu, pa otvorivši vratašca krletke stavi me unutra na pijesak. Ptica za mene uopće nije marila, već je još nekoliko puta tankim glasom zaviknula: »Ljudi svinje! Ljudi svinje!«, a onda metnula glavu pod krilo i počela dremuckati. »Gašpare, tebi se već spava«, reče stara žena, pa stane zijevati. Naskoro me zajedno s pticom odnese u svoj stan. Malo smo se uspinjali stubama, a onda se nađoh u dosta velikoj sobi, gdje su na stijenama bili nekakvi blistavi tanjuri, na kojima je crveno drhtalo zalazeće sunce. Tu je sve bilo vrlo tiho, pa sam bio sretan, što me je stara zajedno s krletkom stavila na stolić blizu prozora, tako da je i na nas padalo posljednje sunce. Sad mi je već bilo ugodnije, no stala me mučiti glad. Na daleko i široko nigdje kelja. Nekakvi na po uveli zelenkasti listovi ležali su na pijesku krletke. Počeo sam ih nagrizati. Nekako su gorki. No glad ne pita, i ja sam marljivo dalje grizao. Soba je postajala sve

tamnija. Stara je sjela u kut sobe u veliki stolac i uzdisala i mrmljala:

»Hm, samo da mi Gašpar ostane na životu. No ja sam čula, da papige jako dugo žive... Samo da ne umre... da ne umre.. Spomenik bih mu dala postaviti... od poznatog kipara... No, šta bi to stajalo?!«...

To su bile posljednje riječi, koje sam čuo od te stare žene. Zaspala nije, jer bih čuo njezino disanje. Nastao je veliki mir. Onda se s tihim šuštanjem maknula ptica u krletci, a stara je uzdahnula:

»Moj Gašpare, moj Gašpare! Kako može ptica čovjeka tako usrećiti!«

Mir je postajao sve veći. Meni je ovdje postalo neprijatno i ja sam razmišljao, kako bih mogao da pobjegnem. Prozor je malo otvoren. Pa nisam ja daleko od njega. S ticalima opipam žbice krletke i u očaju vidjeh, da nema toliko prostora, da bih mogao provući svoju kućicu. Dakle moram ostati ovdje. Što je to?! Soba se naglo rasvijetlila i stara u svojoj zelenoj haljini sa žutim sunčanicama stoji raširenih ruku nasred sobe i govori preplašenim glasom:

»Stari! Zar još nemaš mira u grobu? Nemoj me tako proganjati! Ja nisam kriva što si se ubio. Uvijek si govorio da ćeš se ubiti. Zašto si se kartao? Zašto si pio? A s Masnjakom ja nisam ništa imala. To je laž! Stari, nestani, vrati se u grob! Bogorodice sveta, zauzmi se za me, naloži starome, da ode natrag u grob. U prvi sam ga razred dala zakopati, među samu gospodu, pa još nema mira. Bogorodice sveta, pomozi mi, joj, Bogorodice, puhni na njega da nestane!«

Stara je raširenih ruku ukočeno gledala u kut sobe, i ja sam se strašno naprezao, da i ja vidim tko tamo stoji, no uz najbolju volju nisam nikoga mogao da spazim. Stara je teško dišući sjela u svoj veliki stolac i rupcem brisala čelo. Mene je taj doživljaj tako izmorio, da su mi se oči počele sklapati, i ja sam počeo zapadati u drijem. No naskoro me prene piskutljivi glas stare. Opet je stajala ukočeno nasred sobe, zurila u kut i prestrašeno govorila:

»Stari, daj se umiri! Molim te, daj se umiri! Nemaš uzroka da mi se uvijek javljaš. Pa šta se uvijek baš meni javljaš. Daj jednom posjeti svoju sestru, i onako joj je predobro. Opet je dobila dvije kile. I novi mantl si je kupila... Joj, stari, što me tako gledaš, vidiš da su ti naočale već spuznule na oči. Daj mi mira, daj mi mira! Bogorodice, Bogorodice, valjda ćeš sa mnom držati, ja sam ti se uvijek molila, a on se tebi uvijek rugao i psovao me, kad sam se molila, zato mu vrag sada ne da mira. Stari, nestani, ili ću ti solenku baciti u glavu! Jedan, dva, tri!« Stara dohvati sa stola nekakav bijeli predmet i visoko ga podigne nad glavu. Tad još jednom reče skoro u kriku:

»Jedan... dva... triii«, i predmet iz njezine ruke poleti na zid i ne razmrskavši se pane muklo na pod. Stara je ukočeno zurila prema stijeni. Tada promrmlja:

»Vidiš, toga se ipak plašiš, znam ja tebe, kukavice stara.«

Meni je ovdje postajalo sve neprijatnije, a i moj je umor sve više rastao, jer ja sam tu u gradu u ovo kratko vrijeme toliko toga doživio, koliko na selu nisam u tri mjeseca. A ptica je također postala nemirna, i ispruživši krilo stala se namještati na prečki. Stara je to čula, pa

uzdahnuvši teško, promrmlja: »Gašpare dragi, ah samo kad čujem da je nešto živo u sobi, odmah mi je lakše.« Tada pođe umorno do svoga velikog stolca, sjedne u nj i žmirkajući očima stane da zijeva. Ptica se umirila, i u sobi opet nastala tišina. Stara je ugasila svijetlo i opet sjela u svoj veliki stolac. Naskoro se čulo, kako glasno hrče. Dakle je usnula. Dobro, dakle ću imati mira od nje. A onda ugledah kako zavjesa na prozoru postaje sve svjetlija i bjelja. Mjesečina. I ja se opet sjetih svojih dragih glavica kelja. Mokri od rose blistaju sada listovi na mjesečini, uokolo je velika tišina, pa se čuje kako kukci grebu po lišću, padaju u grabu, dižu se i opet dalje žure. A visoko nad glavama kelja kriči nespokojno nekakva velika ptica i krila joj glasno odšuštaše u noć. Tužan sanjarim o selu, tu u gradskoj sobi, u krletci, baba glasno hrče, a Gašpar se stao nada mnom namještati na prečki. I velika melankolija uđe u mene. Eto, ja tu sjedim u krletci s nekakvim Gašparom, možda ću još mjesece morati biti s njim zajedno, iako mi je odvratan, a vani je mjesečina, i zavjesa na prozoru postaje sve svjetlija i prozirnija kao jesenja magla na polju, kada kroz nju sjaji veliki, žuti mjesec.

PUŽ I TAMBURAŠI

POLAKO se budim. Gdje je lijepa mjesečina na zavjesi? Sigurno već sviće. Po slabome svijetlu, koje pada kroz prozor, čini se da će biti oblačan dan. U sobi je tiho. Gašpar nada mnom lijeno rasteže krilo, pokreće njime kao da s njega trese prašinu, a onda ga opet mirno uvuče. Dakle ovdje ću ja valjda i svršiti svoj život. Zar sam se zato rodio? Otvaraju se vrata. Ulazi stara, ali u crnom šeširu i crnoj haljini. Lice joj je vrlo blijedo. Zijevajući dođe do mene pa izvuče pôd krletke zajedno sa mnom. Krletku ostavi na stoliću, a mene s podom pronese kroz hodnik i za čas se nađosmo u dvorištu. Rani me vjetar malo osvježio. Stara me zajedno s podom krletke postavi na šljunak, pogleda tmurno u mene i reče: »Vrag te gluhonijemi, od tebe nikada muzike.« Tada me uzme u ruku i baci u zrak. Za čas se u strahu nađoh na nekakvoj hrpi smeća, no na sreću moja je kućica ostala čitava. Stara se izgubila u kući. Iako je smeće oko mene zaudaralo svima mogućim smradovima, ipak sam se osjećao veselo i sretno. Eto opet slobode! A još čas prije sam mislio da ću morati čitav život ostati kod toga Gašpara i mirno podnositi da s prečke nada mnom sipa svoju nečist po mojoj kućici. Stanem ticalima tražiti oko sebe, jer sam već osjećao glad. No ništa ne nađoh. Polako stanem puziti sa smetišta. Šta je to?

Nekakva šiljata trava viri iz rastrgane škatulje. Stanem je griskati. Ne prija mi baš osobito, no glavno je da se želudac malo napuni. Već mi je i onako dosta toga pustog dvorišta. Bogzna gdje je moje polje? Pa makar do konca života ne radio ništa drugo već samo puzio do svoga polja, pa makar ga dosegao u zadnjoj uri života, ali da barem još jednom mogu doživjeti ljetno jutro, kada sunce blista na rosnim glavicama kelja, kad se iz šume tiho javljaju ptice, a toplina ugrijane zemlje udara u lice, dok mirno pužem putom. Dakle glavno je da izađem kroz kućna vrata. I polagano stanem puziti prema izlazu. Sada je jutro. Kad se dan počne gasiti, siguran sam, da ću dosegnuti izlaz. Brzo će to vrijeme proći, pogotovu meni, koji uvijek o nečemu razmišljam. Zato se meni i ne žuri i nikada mi nije dosadno. Ljudi valjda zato uvijek tako žure, jer se boje ostati nasamo sa sobom i sa svojom prazninom. Onaj koji ima o čemu da razmišlja, taj ne će svoje lijepe misli ići razbijati kakvom bukom, a još manje luđačkom brzinom od koje te hvata omaglica. Ja sam potpuno miran, jer znam da ću do navečer stići do izlaza i o mnogočemu lijepome za to vrijeme razmišljati. Dva čovjeka ulaze kroz kućna vrata u dvorište. Ispod pazuha svaki nosi tamburu. Malo se ogledaju po prozorima, pa stanu nedaleko od mene, skinu tambure i na čas ušute. Tada čovjek s gustim crnim brcima, koji je bio rumen u licu, reče svome drugu, koji je bio neobrijan i blijed i izgledao dosta bolesno:

»Dakle počnimo! Vudri!«

I oni stanu brzo tamburati, prozori se počnu otvarati i u dosta velikom razmaku komadi novca padati u dvorište.

»Ti boga, to strašno polagano kaplje, ko siga«, reče

rumeni s gustim, crnim brcima tamburajući marljivo i pomno gledajući u prozore. Uto se otvori prozor upravo nad njima i nekakvo dugoljasto, neispavano lice stane na njih vikati:

»Vi! Ja sam došal u pol pet kući, još sam pijan, što me budite! Gdje je tu demokracija?«

I prozor se opet s glasnom lupom zatvori. No tamburaši se nisu za njega brinuli, već su zdušno dalje tamburali. A onda je blijedi skinuo kapu i stao kupiti novce po dvorištu. Najednom se nagnu nada me i reče:

»Znam da je tu pao novac, još sam vidio kako blista u zraku.«

Rumeni: »Vrag te dao, ne može se svirati i još paziti kako dinari lete. Ajd, pusti taj dinar, možda ti se samo pričinilo.«

Blijedi: »Šta, ja da pustim dinar! Onda ti mene slabo poznaš. Ali zbilja, nigdje ga nema. A što je to?! Ti boga, puž.«

Ja se sav prestravih. Za čas me je mršavi već držao u ruci i ogledavao. Drug njegov priđe bliže i obojica me šutljivo gledahu.

»Lako njemu«, reče rumeni, »taj je odmah kod poroda sagradio kuću, a mi još možemo pedeset godina tamburati, pa će nam jedva ostati za lijes. Puževi smo mi trebali postati, a ne tamburaši. To bi nam se bolje isplatilo.«

Blijedi, gledajući sveudilj pozorno u me, reče: »Ma znaš, ipak se ja s pužem ne bih mijenjao. Što će mi kuća, koju ne mogu zapiti, kad mi se prohtije. Samo bi mi bila na teret.«

Rumeni: »Da, to je istina. Ovako smo slobodniji, pa iako nam pada kiša za vrat, ali mi smo danas ovdje,

sutra ondje, a to si ne može svatko priuštiti. Ti boga, ne bih ja bio činovnik, da mi ne znam što platiš. Da mi još ona prokleta tinta uđe pod kožu, pa me otruje. A i lako se perom ubosti, kad je tako šiljato. Zato ja ne volim ni vilica u gostionici. Sve ja jedem žlicom.«

Blijedi: »A ja rukom kad nitko ne vidi. A sad hajdemo.«

Blijedi me je još uvijek gledao, a onda me je stavio na tamburu, zataknuo za žice i rekao:

»Tako, sad se i ti malo naslušaj glazbe.« Metne zatim tamburu pod pazuho, a drugom rukom izvadi novce iz džepa i stane brojiti: »Tri, pet, sedam, ima i komada po dvadeset i pet para, slabo, slabo.«

Rumeni: »Pa ti znaš, kod nas još nije običaj da se ide svirati po dvorištima, osim vergla. Nešto je drugo u kakvom velegradu. Tamo ti danas svaki drugi čovjek ide po dvorištima i svira. E, šta ćeš kad je takva bijeda. Idemo dalje.«

Izašli smo iz dvorišta i za čas se našli u buci ulice. Čudni su u meni bili osjećaji. Velika zabrinutost, što će biti sa mnom, miješala se s radošću, jer sam izbjegao Gašparu i krletci. Prolazili smo ulicama, oblačno nebo se razvuklo, pa se ukazalo sunce, i toplo i svečano palo po tamburama i po meni. Ušli smo u jedno dvorište. Oni su uzeli tambure u ruke, podigli uvis glave, rumeni je opet rekao: »Dakle počnimo. Vudri!« i vesela je pjesma zaječila dvorištem. To je bilo hladno, neprijatno dvorište po kojemu su ležale željezne bačve iz kojih se cijedila nekakva žuta i masna tekućina. Prozori se stali otvarati i po koji komad novca padne oko tamburaša na šljunak. Blijedi pogleda usred hitrog tamburanja na novac, koji je pao do njegovih nogu, i reče:

»Dvadeset i pet para. Ti vrag mater, da ima komada po deset para, bacio bi i njih.«

Kad je nedaleko od njega zazvonio komad od dva dinara, pogleda prema prozoru s kojega je pao pa reče: »E, vidi se da si gospodin, kistijand.«

Kad su odsvirali, blijedi je pokupio novce porazbacane po dvorištu, i oni su pošli dalje. Na ulici ih je prebrojao i rekao: »Četrnaest i pol dinara sve skupa. Dosta za objed. Ti, nemoj toliko žderati. Pa nisi lav u menažeriji.«

Rumeni: »Nisam ja kriv, kad mi sve tako prija. Ti znaš da nisam izbirljiv. Ja sam zadovoljan, ako pojedem pol kile čvaraka.«

Blijedi: »Pol kile čvaraka! Kad bih ja to pojeo, na mjestu bih se srušio, trbuh bi mi se rastvorio i svi doktori svijeta ne bi ga više mogli sašiti.«

Rumeni: »Ne treba meni doktora, dragi moj! Bažula trešnjevca, luka, češnjaka — to bi trebalo uvesti na klinikama, a ne te medicine, te otrove. Pa onda ti bodu ljude nekakvim dugim iglama. Naprijed ti zabode iglu, a straga izađe van. Dobro, oni tako umrtve meso, da ne osjećaš boli, ali kako to može biti dobro za ljude. Daj ti jabuku ubodi nožem, pa da vidiš — za dan dva će početi da gnjije. Znam ja doktore. Oni ti stanu čovjeka bosti tim dugim iglama, tako da jadnik počne gnjiti, a onda imadu pune ruke posla s njim, a novac samo teče kao brašno u mlinu. Znam ja njih!«

Blijedi: »Imaš pravo. Ja dok sam živ, ne ću doktoru. Kad umrem, neka rade sa mnom što im se hoće. Ja sam siromah, pa znam, da će me i poslije smrti izrabljivati. Možda će iz mene načiniti sapun s kojim će se sapunati kakva lijepa, mlada gospojica na kupanju, pa dok se

bude trla po prsima, neka malo misli na mene jadnog tamburaša.«

Rumeni: »He, heee, ti valjda misliš da će tvoj čitavi krsni list biti utisnut na sapunu. Dragi moj, ti imaš, kad umreš, dati samo svoju mast za sapun ukoliko je posjeduješ, a fabrikant koji ima mnogo masti, dat će svoje ime utisnuti na sapun.«

Blijedi: »A šta ćemo misliti o smrti. Mislimo o nečem drugom.«

Rumeni: »Kad misliš o smrti, nije dobro, a kad misliš o životu, također nije dobro, pa o čemu bi, vraga, mislio!«

Blijedi: »Mislimo mi radije o naših četrnaest i pol dinara, to je važnije. Eto, tu prijeko je birtija. Hoćemo li?«

»Dobro, idemo«, reče rumeni, i oni stanu koračati preko mokre ceste, da je blato frcalo na sve strane. Sunce je toplo sjalo po meni i ja sam se na tamburi osjećao vrlo ugodno. Stekao sam povjerenje u te ljude. Ne će me oni ubiti. Pa da me taj blijedi ne poštuje, ne bi me metnuo na tamburu, već bi mjesto mene na nju metnuo, recimo, žabu krastaču ili hrušta. Ovi me ljudi vrlo poštuju i sigurno mi ne će učiniti ništa na žao. Poznam ja svoje ljude.

ČOVJEK S PUTUJUĆOM PANORAMOM

RUMENI i blijedi sjeli su za prazni stol u kutu gostionice. Tambure su metnuli na kraj stola. Tada su naručili pola litre vina i juhu. Za čas su već mirno, bez riječi, veslali žlicama po juhi, koja se veselo dimila iz tanjura. I mene je stala mučiti glad, pa sam pozorno gledao na stol hoće li krčmar donijeti kakvo jelo, koje bi meni prijalo. Naskoro donese krčmar meso i salatu. Ah, da mi je doći do te salate, mislio sam u sebi i sa strahom i tugom gledao kako svježe-zeleni listovi nestaju u ustima tamburaša. No na sreću je prsnula kap ulja iz zdjele na moju tamburu i pala upravo kraj mene. Počeo sam sisati iz te kaplje i ne mogu reći, da mi je bogzna kako prijalo, no glavno je da se utaži glad. Tako smo nas trojica šutljivo jeli, a krčma se sve više punila gostima. Uto stane kraj nas čovjek sa žutim zaliscima, skine svoju izgužvanu sportsku kapu, rekne: »Molim, gospodo«, i spusti na naš stol dugoljastu, crnu škrinjicu, na kojoj su bila dva okrugla stakalca.

»Što je to«, upita rumeni, pokazavši žlicom na tu crnu škrinjicu.

»To je panorama«, reče čovjek sa žutim zaliscima. »Za malen novac vidite velike stvari.«

»Panorama, aha, na Sajmištu je bila panorama, sjećam se ja«, reče rumeni, dok je blijedi s velikim nepovjerenjem gledao škrinjicu.

Čovjek sa zaliscima: »Da, na Sajmištu su bile takve panorame, no sada su ovi prokleti kinematografi sav posao pokvarili. Kao da moja panorama nije ljepša od kina. Tamo slike prebrzo prejure, a kod mene smiješ za dinar gledati četvrt sata.«

Blijedi: »Dakle dinar stoji ta zabava. Hm, još toliko imamo.«

Rumeni: »Ajd da vidimo tu komediju. Daj mu dva dinara.«

Blijedi izvadi iz džepa dva dinara i metne ih na crnu škrinjicu. Čovjek sa zaliscima pokupi ih i metne u svoju kapu na stolu. Tad reče:

»Gospodo, molim malo bliže. Stvar počinje. Jedan za drugim. Prva slika: Karneval u Nici. Molim pogledati.«

Rumeni prvi priđe k crnoj škrinjici i pogleda unutra. Tad reče:

»Ti, to ti je jako slabo. Pa to je stara anziskarta još iz prošlog stoljeća. Gledaj.«

Blijedi pogleda kroz stakalca, a tada reče i on: »Da, to je stara anziskarta. Tu se ne ćeš izvući.«

Čovjek sa zaliscima: »To je jako lijepo, moja gospodo, samo vi to ne razumijete.«

Rumeni: »Nemoj ti tako. Razumijemo i mi nešto. Ajde, vrti dalje.«

I rumeni opet upilji pogled u stakalca.

Čovjek sa žutim zaliscima okrene ručku, nešto u crnoj škrinjici kvrcnu, a onda čovjek reče: »Haile Selasie bježi u Englesku. Upravo stavlja nogu na brod.«

Rumeni: »Ti boga, pa tu sam istu sliku vidio u novinama.«

Čovjek sa žutim zaliscima: »Pa ne mogu ja izmisliti slike.«

Blijedi: »Daj da i ja vidim. Bogme istina, to je bilo u novinama.«

Čovjek sa zaliscima: »Ne mogu ja za dinar ići u Abesiniju snimati njihova cara. Budite, ljudi, s malim zadovoljni. Bog bi vas mogao kazniti. A sada dolazi veoma lijepa stvar: Krokodil proždire crnca. Snimljeno po naravi.«

Rumeni pogleda unutra pa reče: »Ti boga, što ima ždrijelo; još bi crnčeva punica imala u njemu mjesta. Na, gledaj.«

Blijedi pogleda kroz stakalce: »Hvala bogu, da takvih nemani nema u Savi. Kad bi ih bilo, ja bih se bojao prizemno stanovati. Ovakva neman bi mogla iskoračiti iz Save, pa bi se onda valjala Savskom cestom prema gradu, a kako ja već imam smolu u životu, sigurno bi došla upravo u moju sobu.«

Čovjek sa žutim zaliscima važno: »Krokodili su u Nilu, a ne u Savi. A sada dolazi glavna točka. Šešir dolje, a dah suspregnuti. Srce će vam na čas stati kad ugledate ovu sliku.«

Čovjek sa zaliscima opet okrene ručku na crnoj škrinjici, u njoj opet nešto kvrcnu, a rumeni se zagleda u stakalca i reče:

»Što je to? Po zraku lete nekakve čizme, konjske glave — ti boga, i zahodska metla!«

Čovjek sa zaliscima uvrijeđeno: »Nije to nikakva zahodska metla, to je ručna granata u zraku, a cijela slika daje užas španjolskog rata. Valjda znate, da je u Španjolskoj rat i da se ljudi kolju sve u šesnaest.«

Rumeni: »No oprostite, nismo mi iz šume došli, da ne bi znali za španjolski rat. Ali ova vaša slika je tako slaba, da se ne može znati što prikazuje, pa bi se isto tako moglo misliti, da je ovdje naslikan želudac kita i sve što je progutao za svoga dugog života. Nismo mi tako glupi, znamo mi više toga. Mi znamo na primjer, da kit živi preko sto godina, mi znamo na primjer ...«

Čovjek sa zaliscima ga uzrujano prekine:

»To je lijepo, moja gospodo, ja štujem svakoga, koji više od mene zna, ali vi ne možete od mene zahtijevati, da vam za dinar pokažem čitav svijet u bojama. Ako zbilja mislite, da sam vas prevario, eto vraćam svakome njegov dinar, iako imam kod kuće ženu, koja me tuče, i četvero neopskrbljene djece. Kako hoćete.«

Rumeni i blijedi malo uvrijeđeni: »Nije nama do toga dinara«. — »Nismo mi gladuši«. — »Pa vi ćete se već dotjerati.«

Čovjek sa zaliscima: »E, kad bi posao dobro išao, nasred Jelačićeva trga otvorio bih panoramu, Jelačića bana metnuo bih na vrh, a sablju bi mu svinuo prema dolje, tako da bi njome pokazivao gdje je ulaz u panoramu.«

Dok su oni razgovarali i prepirali se, ja sam s kraja tambure počeo puziti prema crnoj škrinjici. Slučajno sam izdaleka vidio, kako se u stakalcima škrinjice nešto zeleni, i odmah sam pomislio — to mora sigurno biti salata. I stao sam puziti s hrpta tambure prema crnoj škrinjici. E, samo da mi uspije prijeći preko uske uvale, koja je između tambure i škrinjice, jer ono zeleno, što vidim u stakalcima, može biti samo salata. Ej, zagristi u nju! S tolikom sam pažnjom puzio, da veći dio toga što su razgovarali uopće nisam čuo. Kad sam na čas

stao u puzenju, čuo sam, kako čovjek sa zaliscima govori: »I tako sam ja oženio nju. Gospodo, prije nego se oženite, pogledajte svoju buduću sa sviju strana, želudac i srce, noge i dušu, sve, sve treba točno pogledati. Poslije je prekasno.«

Ja sam se opet zadubio u puzenje i s velikim sam naporom prepuzio s tambure na crnu škrinjicu. Lijepo ta tambura svira, ali uza svu tu lijepu svirku mogao bih ja na njoj umrijeti od gladi. Što će ti najljepša pjesma, kada je želudac prazan. Pun sreće sam se stao odmarati na škrinjici. No za čas me moj novi gazda digne pod pazuho i reče: »Gospodo, pa moram dalje na posao. Oprostite, ako sve nije bilo onako kako bi vi željeli, ali znate kakvo je doba.«

Rumeni i blijedi: »Ništa, ništa nemamo oprostiti. — Vi ste zgodan čovjek — Bog vam dao sreću. Živio!«

Čovjek sa žutim zaliscima se srdačno s njima izrukuje i mi smo izašli na ulicu.

Sunce se sakrilo za oblake, pa je čitava ulica bila hladna i neprijatna. Moj je novi gazda tiho govorio sa sobom: »Hm, pa šta se može vidjeti za dinar. Neka budu sretni, dok još mogu gledati revoluciju samo u mojoj škrinjici. A šta bi bilo, kad bi oni u takvoj revoluciji morali sudjelovati. E, kako bi oni tada rado dali dinar, kad bih ja onda mogao metnuti revoluciju u moju škrinjicu. Ljudi su nezahvalna marva. Još im je predobro.«

I moj gazda pljune srdito na pločnik i ubrza korake. Polako je počela padati kiša.

PUŽ I LUĐAK

HODALI SMO neko vrijeme ulicom, a moj je novi gazda glasno psovao kišu:

»Prokleta kiša! Još će mi cijelu revoluciju rastopiti u mojoj panorami! Prokleta kiša! Što treba toliko kiše padati, pa nigdje ne gori! Prokleta kiša!«

Najednom nas opazi neka stara žena na prozoru u prizemlju, pa vikne:

»Hej, stanite! Je li kakva zabava u toj škrinjici? Nešto lijepa?«

Moj gazda stane i reče:

»Ovo je panorama. Jako zgodno da se pogleda, a plaća se samo dinar.«

Stara žena: »Dođite unutra. To je nešto za moga muža. Prva vrata lijevo.«

Moj gazda veselo: »Molim, molim, eto me!«

On me ponese sa škrinjicom u haustor, i pošto smo se uspinjali nekoliko stepenica, ušli smo u stan. Stara je već čekala na vratima, i mi uđosmo u sobu. Ćelavi starac s kapom bez oboda sjedio je u ogromnom stolcu kraj stola, veselo pljeskao rukama i govorio:

»Milkice, Milkice, opet nešto za mene. Što je to?«

Moj gazda odgovori: »Gospodine, to je panorama.«

Starac: »Panorama, pa to je divno! Ajde da vidimo.«

Moj gazda stavi pred njega na stol panoramu i reče:

»Izvolite gledati kroz ova stakalca.«

Starac: »Znam ja to, ja sam već znao za panoramu, dok vi još niste ni bili na svijetu. Dakle na posao!«

Stari se sagne i uperi oči u stakalca.

Moj gazda reče: »Karneval u Nici. Vidi se točno princ Karneval na ogromnom prijestolju.«

Starac: »Milkice, to ti je zgodno. Pogledaj sada ti. Ah Karneval! Ja sam uvijek bio maskiran u krvnika. Sav u crveno, a pod pelerinom sam nosio ogromnu sjekiru iz papndekla. To je bila jako vesela maska.«

Stara žena: »Slušajte, a smijem li ja također za taj isti dinar gledati zajedno s mojim mužem?«

Moj gazda: »Oprostite, to onda stoji dva dinara. Dinar po osobi.«

Stara prema svom mužu: »Samo ti gledaj, meni nije do toga. Dosta sam se u životu nagledala panorama.«

Prema mome gazdi: »Znate, ja imam slabe oči, pa bi me izmučilo gledati kroz ta stakalca.«

Moj gazda: »Molim, kako izvolite.«

Starac: »Šta je to sve?!«

Moj gazda: »Ne, već idemo dalje.«

Gazda okrene ručku, nešto opet kvrcnu u crnoj škrinjici, a moj gazda reče:

»Haile Selasie bježi u Englesku. Molim, sve točno po naravi. Ništa izmišljena.«

Stari, gledajući pozorno u stakalca:

»Moj siromašni Negus. Zašto nisi pobjegao u Zagorje? Kod nas je život mnogo, mnogo jeftiniji, nego u Engleskoj.«

Prema mome gazdi: »Slušajte, zbilja, zašto nije Negus pobjegao k nama? To me baš zanima.«

Starcu udari krv u glavu, on udari šakom po stolu, škrinjica se zaljulja, i ja padnem s nje na sag na podu, no nitko to nije opazio. Čuo sam, kako je starac plačnim glasom zaklinjao:

»Molim vas lijepo, recite mi, zašto nije Negus k nama pobjegao, molim recite mi, inače ne ću moći spavati.«

Stara zaviče strogo:

»Ti, stari, nemoj opet ludovati; ja ću te inače ponovno dati u Stenjevac, ali te onda ne ću više uzeti natrag.«

Starac se brzo smirio i rekao tiho:

»Oprosti, oprosti, Milkice, ne ću više ništa pitati. Samo ne u Stenjevac, Milkice draga, tamo su mravi u jelu. I pauci. I stonoge. Ha, stonoge! Milijun nogu imadu, a na svakoj nozi imaju prsten. Da, da. Ja sam to vidio.«

Prema mom gazdi: »Oprostite, ne ću više ništa pitati. Molim još nešto?«

Moj gazda opet okrene ručku; tad rekne tankim, nesigurnim glasom:

»Krokodil proždire crnca. Crnca proždire.«

Stari se opet zagleda u stakalca, tad zagrohoće i rekne:

»Milkice, to je jako, jako lijepo, joj, kako je to lijepo.«

Stari stane škripati zubima, pa reče:

»Tako grize krokodil. Tako grize.«

Stara: »Znamo mi to. Prestani škripati zubima, ima li još što?«

Moj gazda: »Molim, sad dolazi najveće čudo: Grozote španjolskog rata! Sve se vidi točno. Veoma uspjela snimka.«

I opet je nešto kvrcnulo u škrinjici; tad začujem glas staroga:

»Milkice, kako je to krasno! Kao svjetski rat! Bum, bum, pucaju topovi. Znate, kako pucaju topovi: Bum, bum, bum, bum. Buuuuum!«

Stara zaviče strogo: »Kuš, pa gledaj. Nije te stid!«

Sad je neko vrijeme bila tišina, i ja sam mogao vidjeti sa saga, kako je stari posve primaknuo oči k škrinjici, vidio sam crvene papuče stare žene i lice moga gazde, koje je bilo vrlo uplašeno. Tada začujem glas staroga:

»A sad mi recite, zašto vi niste u španjolskom ratu? Mene to zanima i mislim, da ste vi čovjek, a ne hulja! Ja nisam rekao, da vi morate tamo biti, govorite, nemojte lagati, to nisam rekao!«

Još glasnije: »Ne odgovarate! Šta! Vi šutite! Ha, već ga imam! On šuti! Jesi li vidjela, Milkice, on šuti!«

Stari se stane grohotom smijati i šakom teško udarati po stolu. Čuo sam, kako je moj gazda nešto mucao:

»Molim, ja nisam lagao. Ja, ja . . .«

Stara vičući: »Stari, da si odmah ušutio! Ili smjesta u Stenjevac. Čuješ, već vani kola štropoću. No sada više ne ćeš doći natrag, to ti ja jamčim.«

Čuo sam vapijući glas staroga:

»Joj, samo ne u Stenjevac. Tamo cijelu noć kroz tijelo provlače žice.«

Stara: »Da si smjesta ušutio! — Slušajte, imate još šta u panorami? Vidite, stari mi već postaje nervozan.«

Moj gazda: »Ne, već je gotovo. Ovo je bila zadnja slika.«

Stara izvadi iz ladice novčarku, i prevrćući po njoj, izvadi novac i dadne ga mome gazdi. Tada reče:

»Znate, moj stari je bio u Stenjevcu. Poludio je, jer je bio prepametan. Cijelu noć je pisao knjige; napisao je šesnaest romana, no ni vrag mu ih nije htio štampati. Ne znam, je li zato poludio, jer je pisao tolike romane, ili je zato pisao tolike romane, jer je već bio lud. A sada otiđite, jer će inače stari početi da divlja.«

Dok je to stara govorila, stari je prstom vrtio po svome čelu i svaki čas upadao:

»Tu unutra, zar ne, Milkica, tu unutra sam lud. U glavi. Svi su mi rekli, da sam lud. Samo doktor ne će ništa da kaže. Ali ja se oporavljam. Spremam novi roman. Ha, jalni su mi!«

Moj gazda je brzo nestao s crnom škrinjicom, stara ga ispratila do vrata; onda obuče kabanicu, stavi šešir s perom na glavu, uzme kišobran i rekne starome:

»Ti, da si mi dobar! Ja idem po mlijeko. Nemoj mi opet pljuvati na uru! Šta ti je ona skrivila?«

Stari: »Ura nenadano počne tući, pa se ja strašno prestrašim. He, bogzna, tko je u uri?! Unutra u uri se stisnuo, pa šuti.«

Stara još reče: »Ti, čuvaj me se; ja ću se odmah vratiti. Ako što načiniš, ne ćeš dobiti danas više ništa za jelo!«

Stara ode.

Stari je neko doba mirno sjedio u ogromnom stolcu, a tada stane udarati ura; stari naglo ustane i počne govoriti drhtavim glasom:

»Opet me mučiš. Tko si božji? Zašto me tako mučiš. Pojavi se! Pojavi se!«

I on pođe tihim, opreznim koracima do ure, pa stane pljuvati u nju. Tad pođe istim tihim koracima natrag,

sjedne opet i na čas je u sobi vladala velika tišina. Tada je počeo glasno govoriti:

»Nikada mi nisu rekli što sam ih pitao. Nitko ne će odgovarati na moja pitanja. Ha, već ga imam. Oni mene hoće ubiti i baciti s tornja. Ali ja znam sve. U mome trbuhu je staklana, pa zato moram jako oprezno hodati, da se ne razbiju čaše. Milkice, ti si ona, koja mi je došla iznenada, baš kad sam se brijao. A da je britvica malo dublje zarezala, prerezao bih vrat. Već dugo mi ne će brijaći aparat dati u ruke. Ona je otišla po mlijeko. Znam da je istina, jer odlazi s praznom kantom, a s punom se vraća. Mlijeko skuha u kuhinji. Ja jedem najradije šećer, koji ostane na dnu šalice. Sto put sam rekao: u Stenjevac više ne idem. Doktor mi je dugo gledao u oči. Ja sam se smijao. A sad mi je postalo sila...«

Stari je ustao sa stolca i u papučama odstrugao iz sobe. Mene su uzrujale riječi staroga, a i neki je čudni miris bio u sobi. Pa i umor me počeo hvatati. Stale mi se zaklapati oči. Još sam pred sobom vidio crnu škrinjicu panorame, kako se ljulja, ljulja; postajala je sve veća, veća, već je velika kao kuća, ko brdo, ko gora, ko crno, noćno, zimsko nebo i sve je oko mene crno. Tonem nekuda, kao da klizim s vlažnog lista kelja nekuda u dubinu, san me hvata, kako sam umoran, umoran, u... mo... ran...

PUŽ I POMETAČ ULICA

KAD SAM se probudio, padali su već blijedi traci svitanja u sobu. Oko mene je sve bilo tiho. Tek se na časove čulo iz druge sobe stenjanje staroga i njegove glasne riječi:

»Nitko ne može odgovoriti na moja pitanja. Ili možda ne će? Ja ću to pomoću radia sve saznati.«

Na te je riječi stara mirno odgovarala:

»Kuš! Spavaj! Ili ćeš u Stenjevac! U Stenjevac! Marvo jedna!«

Na to bi opet nastao mir. Ja sam već ogladnio, no nigdje oko mene nikakve hrane. Poližem nogu stola. Uu, kako je to neugodan okus! Kao da sam zagrizao u mrtvog hrušta. Ispod vrata je bio prorez, i odonud je duvao svježi vjetar svitanja. Počeo sam polako puziti u tom smjeru. Tamo iza tih vrata je život, onda dođu sigurno još jedna vrata, pa opet jedna, pa opet jedna, a onda se valjda dolazi na svjetlost i zrak, a ovdje je sve tužno i mračno. E, kad bih mogao što prije doći do proreza pod vratima! Jer ja sam gladan, a izgleda, da u ovoj čitavoj sobi nema ništa za me. Dok sam puzio, udarila je nekoliko put ura, izvana se već čula buka i razgovori, a soba je već postala posve svijetla. Naskoro izađe stara iz sobe i s velikim se češljem češljala dugo pred zrcalom. Tad je otišla kroz vrata, prema kojima sam ja

puzio, i za čas je odonud počelo nešto ugodno mirisati. Iz sobe se javio stari vičući:

»Je li fruštuk gotov? U Stenjevcu smo u to doba već fruštukali. Ali ja ću to već istražiti. Lako za to.«

Naskoro je stara došla u sobu s velikim loncem iz kojega se pušilo, i po sobi se stao širiti ugodan miris. Pođe s loncem u sobu staroga. Ja sam marljivo puzio prema vratima; glad se sve više javljala, i ja sam bio vrlo neraspoložen. Nakon nekog vremena zazvonilo je nešto nedaleko od moje sobe, stara je otišla van i naskoro se vratila s nekom drugom starom, koja je bila malo gurava, na glavi je imala rubac, a u ruci krpu.

»Matilda, danas nemojte mnogo spremati«, rekne stara guravoj u rupcu, »stari mi je opet nemiran.«

»Dobro, milostiva«, odgovori gurava. »Ali prašinu moram malo obrisati. Ne mogu ostaviti ovako. A onda idem oprati suđe.«

Uto se javio stari iz sobe:

»Matilda! Matilda! Vrag te odnio! Nemoj se opet uvući u uru. Misliš, da ja to ne znam. Sve će se saznati. Ja imam svoju policiju.«

Stara ode opet u sobu, a žena u rupcu stane s krpom brisati pokućstvo. Pri tome je mumljajući nešto pjevuckala, na čas bi stala u poslu, uzdahnula, a onda bi opet dalje brisala pokućstvo. Tada stane pozorno gledati prema vratima za kojima je nestala stara i počekavši kratko vrijeme priđe k ormaru, otvori ga tiho, brzo izvadi iz njega bocu i prinese je k ustima. Čulo se kako nešto guta. A tad opet brzo stavi bocu u ormar, zatvori ga i pjevuckajući poluglasno nastavi otirati pokućstvo. Za kratko vrijeme opet je, pogledavši prije oprezno prema vratima, otvorila ormar, gucnula malo, i zatvorivši ga

tiho nastavila svoj posao. No nije dugo trajalo, i ona je opet pošla k ormaru, ali upravo kako ga je htjela otvoriti, uđe stara iz svoje sobe; ipak na sreću nije ništa opazila. Naskoro se stara opet povukla u svoju sobu, a žena u rupcu nije se mogla svladati, pa je i opet otvorila ormar, izvadila bocu, gucnula malo i zatvorivši ga oprezno i tiho nastavila svoj rad. Brišući nogu stola, najednom je opazila mene i rekla:

»No otkuda dolaziš ti ovamo? Valjda su te djeca bacila kroz prozor unutra. Što ćeš ovdje?«

I ona me uzela među prste, odnijela prema prozoru i pogledala van. Vani je pometač meo pločnik, a nedaleko od njega, pod kestenom, stajala su njegova kolica. Gurava stara mu dovikne:

»Ej, hodite malo ovamo! Ne bi li htjeli ovoga puža baciti među smeće? Što će mi tu.«

Pometač priđe k prozoru, ispruži prema ženi svoju lopatu na kratkom dršku, ona me baci na lopatu, a pometač reče:

»E, da ste mi barem pečenu kokoš bacili na lopatu, a ne balavoga puža.«

Stara se nasmije i odvrati:

»Bome nisam je ni ja već dugo jela.«

»Koružnjaka, koružnjaka, isto je tako žut kao i pečena kokoš«, rekne pometač, nasmijavši se dobroćudno svojoj šali, pa me na lopati odnese do kolica i baci me unutra među smeće. Tu baš nije ugodno mirisalo, no kako me je glad mučila, razveselio sam se, jer u smeću se uvijek nešto nađe. Eto nekakvog lišća. Već pomalo gnjije, no ja sam vrlo gladan i stanem pohlepno jesti. Najednom osjetim, da se nekuda vozim. Pometač je počeo gurati svoja kolica. Uz glasni smo štropot prolazili

ulicama. Katkada bi pometač stao, pomeo smeće na lopatu i bacio ga u kolica. Stisnuo sam se posve u kut i uvukao se u usku, limenu kutiju, da se obranim od smeća, koje je pometač bacao u kolica. No srećom u moj kut nije ništa padalo. I tako sam iz svoje škatulje, kao iz stražarnice, kakve sam vidio u vinogradima, mogao lijepo gledati kuće, kestenove sa svake strane i lulu u ustima pometača. Vozio me pometač ulicama, a onda uđe sa mnom u neko dvorište, u kojem su u kutu sjedili ljudi, i pili i jeli. Pometač postavi kolica nedaleko stolova i sjedne za prvi stol. Sa susjednog stola javi se nekoliko kartaša:

»O, gospodine direktore! Kako poslovi?«

Pometač ih i ne pogleda, već odvrati srditim glasom:

»Ako mi netko još jednom rekne *direktor*, ubijem ga svojom lopatom i onda ga u kolicima izvezem iza grada na smeće. Šta zadirkujete!«

Kartaši nisu ništa odgovorili, već su napeto dalje kartali. Pometač naruči dva deci vina i za čas je pomalo pijuckao i cijelo vrijeme gledao prema kućnom ulazu. Naskoro uđe u dvorište žena malena rasta poput djeteta i pođe prema pometaču.

»Zdravo, Đuka«, reče žena došavši do pometača, pa sjedne. On naruči i za nju dva deci vina, a ona reče:

»Nisam mogla prije doći; poslala me baba po maslac. Danas pravi tortu.«

Pometač: »Ti boga, ta ima novaca, pa skoro svaki dan peče tortu. Strijela božja neka udari u tortu, pa neka se rasprsne kao konjski knedl, kada ga bacim na lopatu. Pij, Marička!«

Žena potegne iz čaše, obriše rukavom usta i reče:

»Već si mislim, zašto si me pozvao ovamo. Ti bi sigurno opet htio da pođem k tebi stanovati. No to će teško ići. Meni je kod milostive lijepo.«

Pometač se resko nasmije i odvrati:

»Pa da, ja ti ne mogu svaki dan dati torte. Ne će se tebi više jesti prežgane juhe. Ti si na fino naučena. I fini pas, kada ga od bogataša dadnu k siromahu, dva dana ništa ne jede. A ljudi su još gori.«

Žena uvrijeđeno: »Pa ti znaš, da sam ja bila i kod barunice. Da je nije konj bacio sa sedla, pa da onda nije slomila vrat, još bih danas bila kod nje.«

Pometač: »Vidiš, konj je imao srca za nas siromahe. Jer nije ona tukla samo svoga konja, već i svoje sluge. To sama znaš. Pa i tebe je često pljusnula. Jer ona u nama siromasima uopće nije gledala ljude. Konj je plemenita životinja. On se u ime sviju nas osvetio. Ja ozbiljno u to vjerujem«, završi pometač i opet malo gucne.

Časak nastane tišina, a onda opet reče pometač:

»Ja ti velim istinu. Teško mi je, Marička, bez tebe. Kad dođem kući, soba je prazna, pa kad ne znam što bih radio, lovim muhe po prozoru i bijesan na taj život gnječim ih o staklo. Za pol sata je čitav prozor krvav. A to radim samo zato, jer tebe nema. Ti znaš, kad smo bili zajedno, uvijek nam je vrijeme lijepo prolazilo. Daj, Marička, vrati se opet k meni. Sve što zaslužim, donesem ti.«

Žena: »No od tih se novaca ne ćemo odebeliti. Ja sam sad naučna puno jesti.«

Pometač je pogleda od nogu do glave i reče:

»No u to tvoje sitno tijelo baš ne stane mnogo. Što ćeš, kad mi ne daju više plaće. Zato se ja i ne naprežem

odviše. Pa vidiš, da ja svoja kolica, kad mi se prohtije, zaustavim pred krčmom, pa se odmaram.«

Žena: »A ako te nadglednik vidi?«

Pometač: »Onda ću otići na skitnju po selima. Komad kruha će mi svatko dati. Na polju izvadim malo luka, u džep naspem četvrt kile soli, u nju umačem luk, pa ću ipak poživjeti. Nisam ja razmažen kao ti, koja već ujutro u krevetu jedeš tortu. Vrag ti po torti! Pazi, da ne dobiješ upalu crijeva od nje. Crijevo bi se moglo lako upaliti od toliko čokolade. Nije to zdravo. Bogzna gdje raste ta prokleta čokolada? To su sigurno Arapi donijeli k nama. Dakle hoćeš li se vratiti k meni prije nego crkneš od te čokolade? Ajd, Marička, budi pametna. Pa valjda me još malo imaš rada. Ha?«

Žena: »Nisam ti ja baš zaljubljive naravi.«

Pometač: »Vidiš, kakva si ti. A nekad si drukčije govorila. Vrag je sa ženama.«

Žena: »Slušaj, Đuka. Nema smisla da se tu natežemo. Ja ti zadnji put velim: ostavi me na miru i nemoj me više zvati. Meni je sada jako dobro i ne mislim ići na gore.«

Pometač: »A nekad sam bio dobar, kad sam te izgladnjelu našao na ulici. Još znam da sam ti onda gulaš platio. Osam žemičaka si onda udrobila u gulaš. Sva rebra su ti se vidjela.«

Žena: »Ne trebaš me toga sjećati, Đuka. Dok sam kod tebe bila, dosta sam se naradila po dvorbama. I još sam tebi kuhala.«

»Dakle ideš k meni, ili ne?«, reče pometač glasno, tako da su kartaši sa susjednog stola pogledali prema njima.

»Ne idem, Đuka«, odvrati žena srdito, »pa ma se ti na glavu postavio. Ne idem i ne idem!«

»Onda dobro«, reče pometač čudno mirnim glasom, ispije svoju čašu do dna; ustade i kaza:

»Ako ti ne ideš k meni, onda ovo vino sama plati, a za osvetu plati i moje vino. Zbogom!«

Pometač pođe brzim koracima do kolica ostavivši za stolom začuđenu ženu. No kako je srdit brzo gurnuo kolica, pao sam ja iz svoje škatulje na šljunak, preko kojega su naglo i sa štropotom odmicala kolica, a iza njih pometač, koji je brzo nestao iz dvorišta. Tako sam preplašen ostao na mokrom šljunku.

PUŽ I PIJANAC

SAD SAM zaista već dobro ogladnio. No što se može naći tu na šljunku? Počeo sam polako puziti prema kući. Možda ću tamo naći kakve otpatke, jer gdje ima ljudi, tamo ima i otpadaka. Puzio sam neko vrijeme razmišljajući o svemu i svačemu. Uto s jednog stola, nedaleko od kartaša, ustane neki dugajlija u šeširu navučenom na oči, reče glasno: »Laku noć!«, i stane teturati preko dvorišta. Eto ga sve bliže k meni. Prestrašim se i posve se uvučem u kućicu. Eto, već koraci posve kraj mene ječe. Protrnem i sav se umirim kao da sam mrtav. Nekakav vrlo neugodan miris navali u moju kućicu i stane me dušiti. Kraj mene je ležala cigareta i dimila se. Za čas ugledam duge, tanke prste kako prelaze preko šljunka nastojeći dohvatiti cigaretu. I odmah začujem hrapav glas:

»Morska školjka, ho, ho, je li to školjka, škoooljka. Ti boga, to je puž.« I za čas prsti dignu cigaretu, no brzo se opet vrate k šljunku i podignu mene. Nađem se na velikom dlanu, a nada mnom se ukaže crveno, nasmijano lice. Dugajlija me je na dlanu nosio dvorištem i teturao. Meni je malo pozlilo od toga ljuljanja i sav prestrašen čekao sam što će dalje biti. Došli smo na ulicu, i dugajlija mi je, teturajući sa mnom, govorio:

»Tii, mali auttttomobil, gdje su ti kotttači, hej, te vrag, i broj ti manjka. Ako te stttražar nađe bez broja,

zapisat će te. Bez brnroja ne smije autttomobil voziti. Ali ttebe i ne mogu zattvoriti u bbajbok, jer ti si se sam zatvorio u svvvoju kućicu. Ttti si jaaako pametan, pametan. Tttko tebi što može!«

Prošli smo tako cijelu ulicu, a onda pijanac zakrene u haustor i mi se stanemo stubama spuštati, a oko nas je sve više nastajao mrak. Ovdje su bila naslagana sama drva, metle i nekakvi stari lonci puni pepela. Tada stane dugajlija otključavati nekakva niska vrata, i za čas smo ušli u malu sobu, kojoj su na prozoru bile rešetke. Dugajlija me je metnuo na klimav stol, na kojemu je bila boca i čaša. Sjedne kraj mene na stolac, natoči u čašu nešto iz boce, što je gorko mirisalo, i stane piti. Tad udari praznom čašom po stolu i zagleda se opet u me. Ja sam to sve pozorno pratio iz svoje kućice. Tada dugajlija pljune na zid i stane govoriti hrapavim glasom:

»Ttti ćeš odsada biti moj jjjedini priijatelj. Jer ljudi su prasci. Uvvijek po blatu ruju. Jjja više nikome ne vjerujem. Nikome. Baš nikome. Jesi li razumio?«

Crveno se lice sagnulo posve nisko k meni, i ja sam ugledao tanki, dugi nos pun žilica, koje su me sjećale modrih pruga na listovima kupusa. A iz usta mu je jako mirisalo po luku, i ja sam pomislio, već dobro gladan:

»E, da mi je sada barem taj luk, koji iz ovoga čovjeka miriše! Kako bih ga slasno griskao!«

No dugajlija stane dalje govoriti:

»Mmožda si me tti i razumio. Mmožda si ti veliki llukavac, pa se praviš, da ništa ne rrazumiješ. A tto je jjako pametno. Nnajbolje je šutjeti. Ddakle kako smo rekli: Tti si odsada moj jedini prijatelj. Tti me barem ne ćeš prevariti za srebrnu uru kao Pero. Ssrebrnu uru

mi je odnio, jjer je rekao, da ju treba ssamo za jedan dan, jer je imao sastanak s Baricom, a ona jako pazi na finoću i ttri godine je bila u Eeesplanadu kuharica, ali je bbila uvijek pijana, ppa je porazbijala one skupe tanjire, ppa su je bacili van. Pero je rekao, da ttreba uru, jer će samo s urom mmoći pred njom igrati ggospodina. Jja sam mu je pposudio, pposudio. A oni su otišli u Šestine na ljubavni sastanak, u ššumu su otišli, a onda piti. Ppa su zapili moju ssrebrnu uru. Jja sam strašno vikao na Peru, a on je rrekao: Ssad je pprekasno vikati. I za svjetskoga rata je unništeno mnogo ura od granata, ppa smo ipak još žžživi. Gglavno je zdravlje! Ttako je rekao Ppero, i od onda više nismo pprijatelji. Ppero je mmarva. U ppaklu će ga rradi moje urre već kazniti. U vvelikom kotlu će ga kkuhati kao šunku. I s vvilama će ga bosti, da vide, je li vveć dosta mmekan. A kad ga skkuhaju, onnda će ga vražja mater dobiti za objed. A to zzato, jer je zapio mmoju uru. Mmoju srebrnu uru, na kojoj je bbio naslikan orao. Jako llijepi orao. Kao pravi. Da, dragi kolega, takvi su ljudi. A sad pijmo!«

Dugajlija opet natoči iz boce i u dva, tri gutljaja isprazni čašu. Tad nastavi:

»Mmi ćemo život posve ddrugačije urediti. U jjutro ćeš sa mnom na šetnju. Na Zrinjevac ćemo. Među same fine ljude. Tti ćeš kraj mene sjediti na klupi. A glazba će svirati. A ako bi tko na tebe sjeo, razbio bih mmu glavu. Jjer kako sam rekao, ti si moj jjedini prijatelj. Šteta da ne piješ. Nno možemo pokušati!«

Ruka sa čašom pojavi se kraj moje kućice, i za čas sam stajao u smrdljivoj mlaci. Dugajlija je na mene lijevao tu gadnu tekućinu. I opet sam čuo njegov hrapavi glas:

»Pij, dragi! To je mmoja vlastita mješavina. Borovička, rum i špirit. Tto izliječi rak, tifus, sušicu, zubobolju i reumatizam. Jja sam to izmislio, ddakle se vidi, da uvijek nnisu potrebne vvisoke škole. Vvisoke škole će skoro zatvoriti, jer đaci moraju suviše učiti, a kad dođu na ispit, zaborave sve što su naučili, od straha zaborave, pa čemu onda učiti, pitam ja?! Dakle mi ćemo početi posve drugi život. Piti se počinje istom kad mrak padne. No, kako ti prija mmoja rakija? Jja mislim, da si zadovoljan. — O, moj dragi mali kkolega, ti se samo napij. To tti je najljepše. Bbrige zaboraviš. Bbrige, sve brige.«

Dugajlija opet natoči iz boce, i nagnuvši se na stolcu, stane pohotno piti. Mlaka, u kojoj sam se nalazio, tako je smrdjela, da mi je postalo zlo. A glad me je sve više mučila. Kako da pobjegnem odavle? Dobro, puzit ću do kraja stola, a onda ću se spuštati polako na zemlju. Znam da ću dugo trebati, ali ne mogu ja ovdje umrijeti od gladi. Ovaj čovjek drži tu meni duge govore i zalijeva me ovim smradom, a ne bi se sjetio da i ja moram jesti. Eto ga, opet govori.

Dugajlija je nastavio još hrapavijim glasom:

»Da, gdje smo ono stali. Gdjee smo ono stali. Ti vrag, kada si nijem. Ali valjda nisi gluhonijem, jjer onda čemu ja to govorim. Onda se mogu i sa ssvojim stolcem razgovarati, razgovarati. Rrazgovarati. Gdjee smo mi ono stali. A znaaš ti? Ha, već ga imamo! Kad piješ, zaboraviš ssve brige. Ipak sam ga ulovio! O brigama sam ja govorio. Imam ja ddobro pamćenje. Šteta za mene, što se oopijam. Vvelika šteta. Ja bih bio ssilan govornik. Silan! Silan! — A zašto su mi davali piti, kad sam bio maleni dječak. Tata je uvijek meni govorio: ‚Ti njega poji mlijekom, a ja ću ga pojiti vinom. Onda

mora bbiti zdrav'. Tako sam se ja naučio piti. — A je li ti to sve razumiješ. Mmožda ja prebrzo govorim? Ili možda prepolagano? No, zzini!«

Oćutim kako me dugajlija prstima opipava. Uhvati me strah. Može me ovako pijan lako i zdrobiti. Tada me uzme u ruku, pa me stane sa svih strana ogledavati. Onda me opet postavi na stol pa nastavi:

»Čudno, ta kućica! Kako jje pametno sagrađena, da kiša ne može u nju padati. Jjjako solidan krov. Čvrste opeke. Ssamo dimnjak manjka. He, heeee, što će tebi dimnjak, kad ddoma ne kuhaš. Ti vani jedeš. Gdje se ti koštiraš. He, hee, heee, tebi mati priroda daje koštu. A šta ti sve jedeš? To sigurno piše u knjigama. Tamo sve piše. Sve piše tttamo. Da, da, jjako opširno.«

Ja sam se već poveselio kad sam čuo da je počeo govoriti o jelu, i nadao sam se da će mi nešto dati, da utažim glad. Napeto sam gledao iz svoje kućice, što će dalje biti. No dugajlija, mjesto da meni nešto dade jesti, natoči opet iz boce, ispije čašu i nastavi:

»Gdje smo ono stali? Ti vrag, gdje smo ono stali?! O nečemu pametnome smo rrazgovarali, razgovarali smo. Pametna. Ppametno. Ja ssamo ppametno rrazgovaram, pa ako tti se ne sviđa, ne trebaš mi biti pprijatelj, jer ja i ooonako ne ću nikada saznati, jjesi li me tti rrazumio ili nisi.«

»Ali o ččemu smo mi ono razgovarali? Bilo jje pppametno. Jako ppametno je bilo. Evo ga! Već ga imamo! Nne pobjegne meni ništa. Mi smo razgovarali o knjigama.« — Čovjek je ušutio i glavu rukom podbočio o stol. Izgledalo je da će zaspati, jer su mu se i oči počele zatvarati, no onda naglo podigne glavu i rekne: »Da, o knjigama smo razgovarali. Ja sam rekao, da o puževima

piše sigurno na veliko u knjigama. Tamo se mmože sve saznati. Dapače, ako ne znaš, ggdje tko stanuje, odeš ssamo na magistrat, oni otvore veliku knjigu, i ttamo tttočno piše, ggdje taj stanuje. O, mmoj dragi prijatelju, mmi ćemo, kako ssmo rekli, početi posve novi život. To sve ddosada nnije vrijedilo ništa. Ssamo ne toliko piti. Vveć sam i u bolnici bbio samo rradi pića. Lliječnici su rekli, da ne ssmijem toliko piti. A lliječnik, koji mi je to rrekao, sam je ssmrdio po vinu. Jja sam mislio: tti si ssada prije podne lliječnik, pa mmoraš tako ggovoriti, ali navečer ćeš se tti već nakresati. Imaš pravo, ddoktore ddragi, samo pij. Mmožda ćemo se sastati negdje u birtiji, pa mmožemo piti bratimstvo. Ali tti, ddragi puž, ideš odsada svukuda sa mnom. Bbez tebe ne idem nikuda. Nnajradije bih tte kao psa vodio na rremencu za sobom. Aali bi te tko pogazio. A možda bih mmorao i mmarku za ttebe platiti kao za psa. Ddanas se već zza sve mora platiti porez, porez platiti. Platiti. Uuuvijek ssamo platiti. Platiti do smrti. Do smrti.«

Dugajlija sagne glavu i ušuti. U sobi je nastala tišina. Izvana se čuli koraci ljudi po pločniku i vidjele se noge kako žure. A mene je sve jače stala mučiti glad. Puzio sam po stolu da mu dođem do kraja, pa da se stanem niza nj spuštati na zemlju. Možda ću ipak na podu nešto naći za sebe. A ovaj dugajlija mi tu govori da mi je prijatelj i velike govore mi drži, a pušta me da krepavam od gladi. Šta će meni taj smrad, koji on na veliko pije. Ej, da mi je sada list kelja! Kako bih ga slasno griskao. Tako bih se najeo, da bih se teško i umorno uvlačio u svoju kućicu. Ah, možda ne ću više nikada vidjeti kelj! Možda mi je danas zadnji dan života! Jer ovaj čovjek razgovara, razgovara i možda će još do kasno u

noć govoriti, a mene već hvata vrtoglavica od gladi i od te smradne tekućine, koju je on po meni razlio. Eto, opet je otvorio usta. Da, ali najprije će gucnuti.

Dugajlija opet napuni svoju čašu, nagne se jako naunak na naslon stolca, razjapi usta i čitavu čašu izlije u grlo. Tada se glasno zakašlja, hrakne opet na zid i nastavi već vrlo hrapavim glasom, jer je postajao sve pijaniji:

»Dragi moj puž, ja sam tti propalica. Ttebi to mogu reći, jer znam da ti to ne možeš nikome dalje govoriti. Mmeni se čini, dda, dda ja pijem, otkada sam živ. Tko je više ood mene popio, ttaj neka se mmmeni prijavi, pa će od mene dobiti primjerenu nnagradu. Nnagradu će dobiti. Jjer ja ti pijem strašno. — Ali od sutra počinjemo novi život, dragi pužiću. Ustaje sse u pet sati. Nnne, u šest je dosta rrano. A najviše me veseli, da ćeš tti biti ssa mnom. Tti ćeš me čuvati. Jjjer jjja nemam nikoga, ttko bi me čuvao. Ttti ćeš biti moj anđeo čuvar. Krila ću tti načiniti od papndekla. I ooonda ih namazati zlatnom farbom. Ttto će biti jjjako lijepo. A nna Božić ću te objesiti na bor. I svjećicu mogu na tte postaviti, pa je zapaliti. Ti si mmoj prijatelj, i to mmoj jedini prijatelj i sudbina je htjela dda se nnas dvojica sastanemo. U to ime pijmo! Eks!«

Dugajlija natoči čašu do vrha, pa nagnuvši bocu polije me opet, tako da me je od tog smrada uhvatila omaglica. Tad ispije svoju čašu na dušak. Bio je već jako pijan. Oči su mu gorjele i nemirno lutale po sobi. Kad je čašu postavio na stol, prevalio ju je. Onda je digne i opet prevali. To ga je tako rasrdilo da je uzeo čašu i smrskao je o zid. Onda je uzeo bocu i nagnuo je na usta. Pio je, pio, dok je nije ispio do dna. Postavi je

čvrsto na stol, a onda mu se glava spusti posve nisko, a njegov već jako hrapavi glas zaječi posve kraj mene:

»Tti, ja ttebe ne ttrebam. Nnne ttrebam ja ttebe. Ne ću, ne ću. Pppa tko me mmmože sssiliti! Jja sam posve ppijan. Ssvaki dan ssam posve ppijan. Ppuž je tu! Pppuž! Jja ne ću! Nne ću! Glupane! Gglupane, što me gledaš! Šta si tako mmiran. Tti mmmmene zaigravaš! Šta ttrebaš tti ggledati kako jja pijem. Za ssvoje novce ppijem. Jja se uvijek ssam nnapijem do bbesvijesti. Nne ću, da me tko ggleda. Pprasac! Iizdajica! Kuš! Van s tttobom. Vvvan! Van! Van!«

Dugajlija me podigne sa stola, ja se strašno prestrašim, on me odnese do rešetke i vičući: »Van! Van! Van!» otvori prozor i baci me kroz rešetku na ulicu. Na sreću me je bacio na mokru zemlju, koja je bila uokrug oko stabla, i tako se nisam razbio. A srce mi je burno kucalo od straha.

Trebao sam neko vrijeme dok sam opet došao k sebi. A sada zahvaljujem dugajliji, što me je bacio van, jer kod njega bih bio umro od gladi. Stanem tražiti po zemlji ima li tu što za mene. Kako sam sretan da je oko mene opet zemlja, a ne kakav kameni ili drveni pod. Nekako se sigurnije osjećam. Eto nekakve travke vire iz zemlje. Stanem gristi jednu malo svježiju vlat. Nije baš bogzna što, ali ja sam jako gladan, pa mi i to prija. Kad sam se nasitio, stanem zadovoljno gledati oko sebe. Kraj mene brzo prolaze ljudi, a jedno maleno bijelo pseto, koje je na remencu držala vitka gospojica, stane kraj mene i digne nogu. Dok je mirno i savjesno obavljalo nuždu, govorila mu je gospojica:

»No vidiš, Pufi, kako ti je sada lijepo! Zašto da se mučiš. Taako, taako, samo lijepo mirno, što se toliko

ogledavaš. No, jesi li gotov? Ajdemo, ajdemo, čeka nas teta Olga.«

Dok je to gospojica govorila mokrilo je pseto po meni, a kad je svršilo stane njušiti što je pomokrilo, a onda počne šapama kopati po zemlji. Javi se opet gospojica:

»Šta ruješ kao da su ovdje dukati zakopani. Pufi, idemo!«

Pseto je stalo sve nemirnije kopati i ja sam sav protrnuo od straha, jer su njegove šape bile već posve blizu mene. Eto, sad su kod mene! Gotov sam! Gotov! Smrt! Smrt ide!!! Smrt! Smrt!!!

SUHA GOSPOJICA I AKVARIJ

SAD LEŽIM pokraj kuće. Pseto me je zaista dohvatilo sa šapom i ja sam u velikom luku poletio na pločnik. Na sreću kućica mi je ostala neoštećena. Posve sam se stisnuo uza zid, da me ne bi tko pogazio. Sada kad je sve dobro prošlo zahvalan sam psetu, jer mi je učinilo veliku uslugu. Tamo bi me kraj stabla psi za kratko vrijeme uništili. A sad moram puziti prema kućnim vratima, a onda kroz njih u dvorište. U dvorištima ću već nešto naći za sebe. Ali gdje su vrata na ovoj kući. Ja vidim pred sobom samo ogromnu, sivo-žućkastu stijenu. Ogromna je ta stijena i siva kao naoblačeno jesensko nebo. Ne znam što je veće: ova ogromna stijena, ili nebo. Kako je kuća velika, a kako sam ja malen! Sam se sebi činim tako ništetan kad se zagledam u tu kuću. U gradu sam se posve izgubio. Na selu sam ja ipak netko. Iako je glavica kelja mnogo veća od mene, pa i krumpir, i rajčica, ali ovako nešto ogromno kao što je ova kuća tamo nema. Dakle treba puziti prema kućnim vratima. Gdje bi ona mogla biti? Ovdje u gradu stoji jedna kuća na drugoj i cijeli grad izgleda kao glomazan toranj, koji se naherio kao da će se svaki čas srušiti. Tu nema nikakvih vidika i ne možeš znati što se za prvim uglom zbiva. Jer tu su sami uglovi i cijeli je grad sastavljen od samih uglova. A na selu trebaš se samo uspeti na vrh

kelja i ti vidiš čitavi kraj. Vidiš brda na kojima su vinogradi, vidiš rijeku u nizini, šume u tankim maglicama, a kad cestom prođu kola vuče se još dugo prašina po grmlju. Uopće tamo znaš za sve što se radi, jer ljudi obavljaju svoj posao otvoreno pod modrim nebom, a ovi ljudi u gradu obavljaju svoje poslove sakriveni u tim ogromnim kućama, pa bogzna što oni tamo potajno kuju. Sigurno ništa dobra, to sam u ovo kratko vrijeme što sam ovdje već iskusio.

A sumnjiva mi je i brzina ovih ljudi. Pošten čovjek ne bježi uvijek, jer mu je savjest čista, a ovi ljudi kao da ulicom bježe jedan pred drugim, pa kao da su jedan drugome mnogo skrivili. Možda su tu ljudi škrtci, pa jure, jure, da što više blaga sakupe. Čovjek, koji je zadovoljan, što može pristojno sebe i svoju obitelj prehraniti, ne treba opet juriti tako ludo. A možda i jači tjeraju slabije, da za njih moraju toliko da rade. Jer većina ljudi, koji tu kraj mene jure ne izgleda baš bogato. Slabo su oni odjeveni i izgledaju gladni, pa su sigurno ti jači sakriveni po tim kućama i tamo zapovijedaju slabijima, koji po njihovoj zapovijedi moraju cijeli dan tako ludo juriti tim ulicama. Da, tako će to biti. Ali sad me baš zanima gdje je tu ulaz u kuću. Tko bi to znao. Na sreću ću početi da puzim. Dobro da sam se malo oporavio od te nesretne mokraće. Opet počinjem bistro misliti, a i nije mi više zlo. Opet se budi nada u meni: spasiti se iz grada! Opet bezbrižno živjeti u svome polju! Pa ja ne tražim od života mnogo: malo kelja, sunca i tihog zadovoljstva. Jer smrt će sama po sebi skoro doći i moja će kućica ležati isušena negdje u grabi i nitko ne će pitati: Gdje joj je gazda? I mjesto mene će neki drugi puž griskati kelj i gledati u mjesec. Ali što je to? Kraj mene

stoje dvije žute cipele s visokim peticama. Pogledam bolje. Suha, duga gospojica srednjih godina sagnula se k meni i govori:

»Pa to je puž. Bogme to je puž. Kako si ti došao ovamo?«

Njezini su me prsti prihvatili, ona me je zamotala u nekakav papir i za čas je oko mene nastala potpuna tmina. Zatvorila me je u svoju torbicu i ja osjećam kako mi hodamo, hodamo ulicama i k meni u torbu pridušeno dopire buka ulice. Čujem trubljenje: to su sigurno ona čudna kola bez konja. A cijela je torba mirisala tako jako po ljubicama, da me je stala hvatati omaglica. No možda to ipak nije miris ljubica, jer nekako prejako miriše. Šta bi to moglo biti. Najviše me smetalo, što je oko mene bio potpuni mrak. I možda zato, jer sam danas već bio u smrtnoj opasnosti i jer sam i čas prije razmišljao o smrti, meni se učinilo da umirem. Stao me je hvatati strah. Dobro, doživio sam ja već mnogo tamnih noći, pogotovo zimi, ali uvijek bi se našao kakav maleni trak svijetla na nebu, ili bi u daljini vidio kakve rasvijetljene prozore, ili bi me zemlja utješila svojim mirisom. A skoro bi počeli kukurijekati pijetli, najprije jedan, a onda bi slijedili drugi za njim, i ja sam znao, nestat će skoro ta mrka zimska noć i preko polja će pasti iako blijedo svijetlo, ali ipak svijetlo dana. No ova je noć u torbici tamnija od svake zimske noći, osim toga taj gorki, jaki miris, koji sjeća na ljubice, a opet se od tog mirisa dosta razlikuje. Hodali smo, hodali još dosta dugo, a onda sam osjetio, da se nekuda uspinjemo. Dosta smo se visoko uspinjali, a onda sam čuo kako je zazvonilo zvonce. I javio se glas suhe gospojice:

»Mama, pogodi što sam donijela za akvarij?«

Čuo se neki dublji glas:

»No baš me zanima. Da vidimo.«

Hodali smo još nekoliko koraka, a onda se torbica otvori i u prvi čas nisam ništa vidio, jer sam se već bio odučio od svijetla. A onda razabrah da smo u velikoj sobi. Suha me je gospojica odnijela do prozora, kraj kojega je stajao maleni stakleni ormar, i nisam mogao povjerovati svojim očima: po tome su ormaru veselo plovile i micale repovima crvene ribice. To još nisam nikada vidio. Znadem da ribe plove po potoku, to sam na svoje oči vidio na selu. Ali da ribe mogu ploviti po staklenom ormaru, to je za me nešto posve nova. Bogzna što ću ja još sve doživjeti u gradu. Suviše novih stvari ulazi u moj mozak. Trebao bih se najprije nekoliko dana dobro ispavati, a onda bih tek mogao sve shvatiti. Kraj suhe gospojice stajala je stara gospođa u crno odjevena i motrila me. Tad reče:

»Nemam ja ništa protiv akvarija, ali, draga moja, dovedi ti jednom radije kući kakvog muža, a ne puža. Već si skoro četrdeset godina stara. No, sad si zbilja već stara frajla. Sama si kriva.«

Suha gospojica: »Radije sam stara frajla, nego da se udam za nekoga tko mi se gadi.«

Starija gospođa:

»Draga moja, Šarić nije ružan čovjek. Dobro, ima pedeset godina, ali vidiš kako je još svjež. Izgleda kao kino-glumac.«

Suha gospojica: »Da, kao Patachon.«

Starija gospođa: »No, tko će tebi ugoditi. Vidiš da si već lijepe novce potrošila za ženidbene ponude u novinama, pa opet ništa. Draga moja, ti previše tražiš od života. Ti misliš da je život bogzna šta. Život nije ništa.

Život je smetinjak, pa moraš sretna biti ako na tom smetinjaku nađeš kakvo jeftino zrcalce ili komad kakve razbite vaze. To onda odnesi kući, pa budi vesela.«

Suha gospojica: »Radije ću ostati stara frajla, nego da se unesrećim. Šta će meni muž, kojega ne volim.«

Starija gospođa: »Lako je to tebi govoriti, ali, draga moja, nas obje živimo od moje penzije, a ovaj stan je skup. Tako više dalje ne ide. Uzmi ti Šarića. Znaš da ima novaca. A on je dobar čovjek, njega možeš motati oko maloga prsta. To će biti idealan muž.«

Suha gospojica: »Ne, mama, ja ću opet početi da dajem satove. Stanka mi je obećala nekoga naći.«

Starija gospođa: »Budimo iskreni, ti sama ne znaš baš osobito francuski.«

Suha gospojica: »To nije istina. Ti znaš da sam ja dapače Verlainea prevodila. To nije lako.«

Starija gospođa: »To su pjesnici, draga moja. Ti možeš tamo mjesto ‚kiša pada' prevesti ‚snijeg pada', pa se zato ne će nitko osobito uzrujavati. Ali, draga moja, ako tvoj učenik dođe u Pariz, pa mjesto: molim, gdje je tu zahod, rekne: vrag vam mater, gospodine, dobit će gadnih batina. He, heee.«

Suha gospojica: »Zašto si, mama, uvijek prosta! Znaš da se ja onda moram ljutiti.«

Starija gospođa: »Ti znaš da je moj otac imao rakijašnicu. Tamo sam ja dosta toga naučila. Dok sam ja prosta, dotle se osjećam mladom. Ti boga tvoga. Kod nas se je u kući više klelo nego što se u samostanu moli. Ti mater.«

Suha gospojica: »Prestani, mama, ja to ne mogu slušati.«

Starija gospođa: »Ti oca i mater, već sam ti rekla, dok kunem osjećam se mladom. To me sjeća na mladost. Ti boga, da si ti čula kako su kod nas u rakijašnici kočijaši kleli. Hoćeš li da ti spomenem par primjera.«

Suha gospojica začepi prstima uši i ode iz sobe.

Starija se gospođa stane iz svega glasa smijati i vikne za njom:

»Vidi se da si stara frajla. Muškarca tebi treba. Muškarca!«

A onda ode i ona iz sobe.

Ja sam se stao ogledavati oko sebe. Stajao sam na dasci, koja je bila mokra i gorko mirisala po nekakom čudnom bilju. I zaista je iz vode virilo nekakvo šiljato lišće na kojemu su bile same modre i žute pruge. A ispod mene su veselo krstarile crvene ribice. I to je za me bilo nešto posve novo. Crvene ribice! A kada se približe k staklu prelijevaju se zlatno i srebrno. Po njihovim se brzim i bezbrižnim kretnjama vidi, da se ovdje u tome staklenom ormaru vrlo dobro osjećaju. I dosta debele izgledaju. Sigurno ih ta gospojica dobro hrani. To znači, da valjda ni mene ne će zaboraviti, jer ja već postajem gladan. Eto, jedan šiljast list viri iz vode nedaleko od mene. Da ga okušamo. Stanem puziti prema njemu. Još malo, pa ću ga moći dohvatiti. Puzim, puzim, puzim. Eto šiljatog lista posve preda mnom. Započnem griskati, no brzo prestanem. Pa to je strašno gorko! Samo da mi ne bi pozlilo. Čudno je to lišće. Ja sam već svakakog vraga pojeo, ali ovo nadmašuje sve. Pa valjda će se ta suha gospojica ipak mene sjetiti. Mislim da ona mene voli. Jer da me ne voli, ne bi me bila metnula u svoju torbicu i odnijela kući. Dobroćudne oči ima ta gospojica, to sam opazio, dok me je pozorno promatrala.

Ali ja nikome ne vjerujem. Onaj pijani dugajlija me je također dobroćudno gledao i nazivao me svojim prijateljem, ali kraj svih lijepih riječi nije se sjetio da i ja moram jesti. Pa valjda znadu ljudi da i mi puževi trebamo hrane. Ja sam barem na polju vidio da sve što je živo jede, i pije, dapače je i ispucana zemlja žedno u se upijala kišu, pa se je čulo kako srče vodu. Nadam se da me suha gospojica ne će zaboraviti. No umor me se također već hvata. Pa koliko sam ja toga samo proživio od jutra! Grabi me san. Sve nejasnije vidim pod sobom kako plove crvene ribice. Još gledam samo nekoliko crvenih, nemirnih mrlja, onda se te mrlje pretvoriše u crvene točkice; polako nestadoše i one. Sve je oko mene vrlo tiho. Sve je tiše. Još tiše. Još tiše. Tama.

PUŽ I TEMPERAMENTNA STARIJA GOSPOĐA

BUDIM SE. Oko mene je već polutamno. Popodne ide svome kraju. Kako sam čudno sanjao. U snu sam ležao u ogromnoj torbi, a oko mene sami puževi, gusto natiskani jedan do drugoga. A u torbi je bila potpuna tama. Najednom se je ona tiho otvorila i među nas se ugurala ruka suhe gospojice i prsti su stali drobiti jednog puža za drugim. U tišini su tužno škripale kućice mojih drugova, drobeći se pod prstima gospojice. Eto, već je došao red na mene. Znam da sam se u snu vrlo prestrašio, no najednom sam vidio da to nisu prsti gospojice, već same crvene ribice, koje plove veselo po torbi. A smrvljene kućice mojih drugova počele su se polako vraćati u svoj prijašnji oblik, pa su se stale srebrno i zlatno prelijevati, jer se torba posve otvorila, a nad njom je bilo modro nebo, na kojemu je raskošno blistalo sunce. A preko modrog neba su u gustim rojevima prelijetale pčele i zadovoljno zujile. Još sada mi je ugodno kad mislim na taj san, pa kao da svuda oko mene zuje pčele. No eto uđe gospojica i upali svijetlo. Nešto nosi u ruci. Eto, već se sagnula posve k meni i govori:

»Evo, dragi pužiću, i ti moraš nešto jesti. Nemam danas nikakvog zelenja u kući. Sutra ću ti već nešto

donijeti s trga. Ali donijela sam ti malo torte. To je fina punč-torta. Jučer ju je mama pravila. Samo jedi. Zašto ne bi i ti jednom nešto finoga pojeo. Tko je to vidio samo lišće jesti. Ajde jedi, jedi i ne daj se smetati. Zbogom. Moram ići kupiti večeru.«

Suha je gospojica ugasila svijetlo i otišla iz sobe. Ja se posve približim tome jelu, koje mi je donijela i zagrizem u nj. Kako je to ona rekla: punč-torta. Čudno ime. No meni to nikako ne prija. Ne mogu ja to jesti. Pa kako može biti tako glupa da to meni donese! Valjda je barem toliko pametna da zna, da na polju nema nikakve punč-torte. I čudno smrdi ta stvar. Pa zato i jesu ti gradski ljudi takvi čudaci, kad jedu same takve stvari. Uza sve to što sam gladan, ne mogu ja toga ni okusiti. Onda mi je još ipak milija ta gorka trava, koja viri iz vode. Stanem je griskati. Pa od čega je tako gorka? No kako sam se sagnuo za travom, palo mi je nekoliko mrvica te punč-torte u vodu. Još sam mogao vidjeti u polumraku kako su crvene ribice došle na površinu i stale gutati te mrvice. Izgleda da to njima prija. Eto opet se upalilo svijetlo. U sobu je ušla suha gospojica i starija gospođa. Sjele su za stol i suha je gospojica stala razmatati neki papir i one su počele jesti iz toga papira.

Starija gospođa: »Ti grob tvoj, šta si opet išla kupovati taj nesretni ekstravuršt! Kupi poštenoga špeka papriciranoga, već sam ti sto puta rekla. Želudac treba nešto oštro. Šta te kerefeke. Misliš ti da bih ja za sebe pravila tu punč-tortu. To sam samo radi tebe pravila. Ekstravuršt! To nije ni slatko, ni kiselo, ni gorko. To nema nikakva okusa. Špeka papriciranoga!«

Suha gospojica: »Pa nismo, mama, težaci da špek jedemo. Čudo da nisi rekla, zašto nisam čvaraka kupila.«

Starija gospođa: »No, tu riječ si mi upravo iz usta uzela. Da, čvaraka kupi drugi puta. Ti mater, pol kile čvaraka pojedem najedamput. Da ti grob tvoj još neiskopani.«

Suha gospojica vikne: »Fuj, mama, kako opet gadno govoriš! Srami se!«

Starija gospođa: »Ja sam ti već rekla, dok kunem osjećam se mladom. Pa ja nikome time ne škodim, a sebi pravim veselje. Dok kunem mislim na svoju mladost. E, lijepo je to doba bilo. Jesmo li točno razdijelile ekstravuršt? Mislim da ovaj komad još meni pripada. Ti mater, kako misliš?«

Suha gospojica: »Uzmi ga, mama. Meni je već dosta.«

Starija gospođa: »Čega ti je dosta? Mene ili ekstravuršta? Sad svejedno. Ali znaš, moja draga, već je zbilja skrajnje vrijeme da se ti udaš. Skrajnje vrijeme. Šta će inače muž imati od tebe. To je baš kao da netko ide prodavati ocvalu ružu. Ni vrag je ne će kupiti. Samo što ruža opet na godinu procvate, a čovjek kad ocvate usmrdi se. Ti boga zalupanoga, daj me shvati!«

Suha gospojica: »Nemoj me opet gnjaviti s mužem. Ja sam ti već rekla da se ne ću udati za muža, kojega ne volim. Koliko sam put u romanima čitala o brakovima bez ljubavi, a i u kinu se to može vidjeti. A nisu li novine toga pune?«

Starija gospođa: »A šta romani, kino, novine! Sve je to potplaćeno, draga moja. Slušaj mene, ti boga mutavoga, ja sam ti mati i mislim ti sigurno dobro. To jest, ja mislim i sebi dobro, ti mater, ako se ti udaš, mogu ja dvostruko jesti. Pomisli, svaki dan dvostruko«.

Suha gospojica plačnim glasom: »Mama, meni je već dosta toga vječnoga predbacivanja radi jela. Već se i ne ufam pravo jesti. Tata mi to nije nikada govorio. On je bio prefini za to.«

Starija gospođa plane: »Ti sveca neobrijanoga, ne može svaki biti sin savjetnika. Pa kuda je došao sa svojom finoćom. Vječni oficijal, a mi se sada moramo stiskati u te dvije sobe. Poljančevka ima četiri sobe. Ali njezin muž i brzo avanzira. A zašto? Jer ima gubac još lajaviji od moga. Mu mater. Draga moja, tvoj otac je bio prefini čovjek, a biti prefin, a morati živjeti među ljudima, to ti ne valja. Ti sveca lopovskoga, nemoj biti fin, propast ćeš.«

Suha gospojica: »Čovjek ne može biti drugačiji nego što je od prirode. Ja sam to od tate baštinila. I zahvalna sam mu za to.«

Starija gospođa: »Zašto si mu zahvalna? Ti mater. Pa nije te on rodio, već ja. On ti je bio premekan za život. A vidiš, opet mu je vražje imponirao moj gubac. Uopće ja sam njega držala u šaci. Ovako malen je bio preda mnom. On ti je bio slabić i živio je od moje jakosti. Ti sveca, nije on mogao živjeti bez mene. Iz ureda bi često dolazio prije podne, samo da je sa mnom. Pa šta sam ja bila na koncu konca. U rakijašnici sam dvorila kočijaše i džepare. Ti boga, ali feš sam bila. A moj duboki glas je tamo zapovijedao, a kad je trebalo uhvatila sam pijanca za ramena, dogurala ga do vratiju, pa s nogom u tur, i on je izletio na pločnik.«

Suha gospojica: »Mama, nije svaka žena tako energična. Ja bih se prije onesvijestila.«

Starija gospođa: »Ti sveca, i ti si nekakvo kopile! Da, ali sada dalje. Svi su imali rešpekt preda mnom.

Ako bi nastala tučnjava, ja bih se umiješala među ljude, pa lijevo pljuska, desno pljuska i nastao je mir. Ti boga, da sam negdje u planini, bio bih ženski harambaša. Ha, ha, ha, u strah bih natjerala cijeli kraj. Romane u svescima bi o meni pisali. A to se dobro prodaje. Ej, kad tebe gledam kako tu sjediš kao opatica, ne mogu nikako vjerovati da si ti moja kći. Ti si cijeli tvoj otac. I on je uvijek sjedio kod stola nekako plaho kao da je nešto skrivio. Ti mater, šta se bojiš. Udari kad treba!«

Suha gospojica: »Mama, svaki je čovjek drugačiji.«

Starija gospođa: »Znam ja to. Ja sam malo starija od tebe. Ali, ti boga, ja ovakve ljude ne mogu podnesti. Ja ti iskreno velim, ja tvog oca nisam voljela. On se je meni smilio. Klečao je preda mnom i plakao. Ti boga, on je bio lud za mnom. Da sam ja rekla: »Miško, skoči u Savu«, on bi to meni za volju učinio. Bogme bi. Ali dobar je čovjek bio. To je istina.«

Suha gospojica: »Tata je bio strašno dobar. On je sada sigurno anđeo. Već na zemlji on je to bio.«

Starija se gospođa glasno nasmijala: »Ti sveca, to će biti zgodno kada ja dođem na drugi svijet. Tata će se lijepo mirno njihati na oblaku i pušiti virđinku, a ja ću duboko ispod njega gorjeti u paklu i zvati ga: »Bibi, daj mi po anđelu pošalji škaf vode da se malo ohladim.« A Bibi kako je bio glup, to jest dobar, još će se mjesto mene spustiti u pakao i zauzeti moje mjesto. A ja ću sjesti među anđele. Ha, ha, kad ja tamo započnem kleti, svi će pobjeći. A ja ću sama ostati na nebu i njihati se na oblaku preko cijelog neba.«

Suha gospojica: »Mama, što ti govoriš! Zar ti nije žao tate?! Kako je bio fin s tobom, dok si bila bolesna. Noći i noći nije spavao radi tebe. Sve što je imao dao

je na liječnike. Da se nije toliko za te brinuo, bogzna bi li ti još bila živa. Vidiš, i svoju je zlatnu uru radi tebe založio.«

Starija gospođa: »He, hee, on se brinuo za mene, jer me je trebao. On bi bez mene bio izgubljen. On je živio od moga zdravlja. Ti sveca, šta ti znaš što je život! Ti, možda ti još misliš da dolazi sveti Nikola? Ha, ha, bogme se još držiš kao djevojčica.«

Suha gospojica: »Mama, što me gnjaviš! Ja ne mogu biti drugačija nego jesam.«

Starija gospođa: »Ti bi morala malo kleti kao ja. To će te održati svježom. No, počni, ti sveca!«

Suha gospojica plačnim glasom: »Mama, ako ćeš me dalje gnjaviti otići ću nekamo drugamo stanovati. Ne mogu ja to više da izdržim.«

Starija gospođa: »Ajde, ajde, samo hodi. Drugi dan ćeš doći natrag. Nego, znaš šta. Otvorimo mi rakijašnicu, da malo uđeš u život, ti boga tvoga. Ti ćeš tamo dvoriti, a ja ću sjediti za kasom. Svakako veliku rakijašnicu. Ja bih opet potpuno oživjela. Znam ja postupati s ljudima. Nisu ti kočijaši tako loši ljudi. Tek uvijek imaju s konjima posla, pa su malo surovi, ti sveca. Ajde, hoćeš li?«

Suha gospojica: »Mama, što je to s tobom? Što ti je navalilo u glavu?«

Starija gospođa: »Dosta je meni tih kerefeka. Trideset i dvije godine sam ja mirno sjedila kraj tvoga oca i svladavala svoj temperamenat. A još sam puna snage. Ti boga, da znam jahati, još sada u tim godinama bih otišla u cirkus i tamo nastupala. Malo buke, veselja, svađe! Uh, kako bih se rado s nekim posvađala. Ali onako jako, da se čuje po cijeloj kući. Tvoj otac je na

sve rekao: »Jest, tako je kad ti kažeš.« Pa kako mi je mogao takav muž imponirati! Katkada mi se učinilo, da je on načinjen od sukna, a ne od mesa, ti mater!«

Suha gospojica: »Nemoj, mama, tatu psovati. Pusti mrtve na miru. Idemo spavati.«

Starija gospođa: »Da, idemo spavati. Mu mater, idemo spavati. A najradije bih sad otišla nekuda u kakav bar gdje sviraju cigani, pa bih tamo razbijala čaše i plesala. Bogme plesala bih. Trideset dvije godine sam mirno živjela. A sad kad bih poživjela, sad sam već sijeda. Ali srce je mlado, mu sveca, pa krv. Ali šta ti to razumiješ!«

Suha gospojica: »Ajdemo spavati. Danas te je opet uhvatilo.«

Starija gospođa: »Šta je mene uhvatilo. Ništa mene nije uhvatilo. Tebe bi to trebalo uhvatiti. Tu sjediš mirno kao da si ti moja majka, a ja tvoja kći. Pa gdje ti je moja krv? Vidi se da si se vrgla u oca. No, od tebe će se muž pomoći, mu mater! Mu mater!«

Suha gospojica: »Mama, ja idem spavati. Ajde se i ti ispavaj, sutra će već biti dobro.«

Starija gospođa: »Kako je to žalosno da ja nikoga nemam tko bi me razumio. Ni vlastita kći me ne razumije. No, idimo spavati, iako nisam umorna. Cigane ovamo, cigane, mu sveca!«

Suha gospojica: »Ajde, ajde idemo, ja sam umorna.«

Starija gospođa i suha gospojica, koja je ugasila svijetlo, otišle su iz sobe. Ja sam ostao u mraku. Umorili su me ti dugi razgovori, pa se i meni već spavalo. Kroz prozor je ulazilo svijetlo s ulice. Velika je svjetiljka visjela nedaleko od prozora, a oko nje su nemirno lepršale nekakve mušice kao na selu nad barom. Spuštale su se,

dizale, nestajale u mraku, da se za čas opet vrate k svjetiljci. A njezini su traci padali u sobu i osvjetljivali mene i stakleni ormar iz kojega su virile vlati trave. Pogledam u vodu. Crvene su ribice plovile još uvijek veselo i prelijevale se zlatno u tracima svjetiljke s ulice. Pa kada te ribice spavaju?, stao sam razmišljati. Eto, čitavo popodne plove po toj vodi, a još su im uvijek kretnje jednako žive. A možda su i zato još tako žive, jer su pojele te mrvice od onoga jela, koje je gospojica donijela za me, ali ja sam mu već zaboravio ime. Lako se njima radovati, kad su se najele tih mrvica, ali teško meni, koji se moram hraniti tom gorkom travom. Ali ja sam gladan. Stanem opet griskati jednu vlat, koja je virila iz vode. Kako je gorka! Hoću li još ikada jesti kelja? Kelj na kojemu blista rosa! I zvijezde bih opet htio vidjeti. Pa mjesec! Veliki, crveni mjesec, kada se mirno, skoro neprimjetljivo podiže iz grmlja. Ali ako se dobro gleda može se opaziti da se podiže na nebo. I često, kad sam vidio kako je crven, mislio sam da to sigurno na njemu cvatu sami makovi, gusto, jedan do drugoga. Hoću li još ikada vidjeti svoje polje?! Tako, sad sam pojeo dosta te gorke trave. Da znadu moji drugovi u polju, što ja sada jedem, ne bi me više ni pogledali. Hvata me se sve više umor. Još vidim sa svoje daske kako crvene ribice veselo plove, a preda mnom se ispriječila jedna duga vlat i ja još pred san gledam s mržnjom tu gorku vlat, a moja se svijest već polako, polako gasi.

PUŽ NA TRGU

BUDIM SE. Kroz prozor ulazi blijedo svijetlo dana Svjetiljka više ne gori i siva visi nedaleko od prozora, a i mušice su nekuda nestale. A preda mnom stoji opet vlat te gorke trave. Kako je mrzim! Čitav mi je želudac pokvarila. A opet da nije nje, poginuo bih od glada. Poda mnom veselo plove ribice. Otvaraju se vrata i u sobu ulazi starija gospođa u nekakvim širokim crvenim hlačama i širokom kaputu. Na glavi joj je bijela kapa. U ruci drži metlu na dugom dršku, a onda počne njome vući po stropu, glasno govoreći:

»Koliko tu paukova ima! I ni vrag se ne sjeti da ih skine. Sve moram ja. Ti sveca paukovoga, sad si mrtav! Ti danas više ne ćeš muhe jesti za objed. Eto još jednoga! Mrtav si, ti mater! Ti mater!«

Tada je gospođa naslonila tu dugu metlu na zid i došla k meni. Prestraših se: što će sada biti. Sagnula se k meni i zagledala se u me. I sad sam opazio, da ima velike modre oči, koje su jako oštro gledale. A nad očima guste, već malo sijede obrve. Gledala je neko vrijeme pozorno u mene, tad reče:

»Ti idiot, baš te tu treba. Samo mi kvariš kćer. I onako je dosta zaigrana. Marš van! Ti sveca balavoga!«

Gospođa me je primila među prste i stala me nositi k prozoru. Sav sam protrnuo od straha. Onda me je bacila u dubinu.

U divljem sam strahu prevalio put po zraku. Na sreću sam pao u mekano. Pa ja sam u velikoj košari. Protrnem sav od radosti. Kraj mene je lišće loze! Polje se vraća! Moje polje! I cijela košara miriše na selo! Kroz škulje vidim glavu i ramena seljaka i njegove opanke kako koračaju pločnikom. Kuda mi to hodamo? Stanem gristi list loze. Kad sam ga pregrizao ugledam nešto bijelo iza njega. Što je to? Pa to je sir. A ja sam mislio, videći lišće loze, da seljak u košari nosi maleni vinograd. Ali eto tu je sir. A odmah do njega zemljani lonac i u njemu drvena žlica. Što bi to sve moglo biti. Soba to također nije, za to je premalena, a sobâ i nema u košari. Osim toga imaju sobe krov. Hodamo, hodamo ulicama, nada mnom je oblačno nebo, a kroz škulju na košari vidim kako ljudi žure, po cesti štropoću kola bez konja, a na raskršćima stoji čovjek u visokoj kapi i nešto maše rukama. Strogo lice ima taj čovjek i vidim da ga svi slušaju. Kakva su to ogromna kola? U njima je pokućstvo: ormari, stolci i nekakve slike. Vidim jasno na jednoj slici vrt pun zelenja i naprežem se nije li među tim zelenjem i kelj. No kola polako nestadoše u neku široku ulicu i tako to nisam mogao vidjeti. Eto nas na jednom velikom trgu. Tu su same klupice, kraj njih stoje seljaci i seljakinje, a na klupicama sir do sira, jaja, grožđe, jabuke, kruške, rajčice i — kelj! I tiha sreća prostruji kroza me. Ej, da mogu do njega! No seljak skine košaru i postavi je na klupicu. Onda izvadi zemljani lonac u kojemu je bila drvena žlica, i sirove zamotane u lišće loze. Ja sam se čvrsto uhvatio za jedan lozin list i tako sam i ja došao na klupicu. Razglédam oko sebe, no kelju više ni traga. Kako sam kratko uživao tu sreću da ga barem gledam, kad već ne mogu do njega.

Sakriven iza lista mogao sam sve oko sebe dobro vidjeti. Koliko je tu svijeta. Prolaze žene s torbama, stanu pred klupicama, pogađaju se sa seljacima i onda stavljaju sirove, rajčice i voće u svoju torbu. Ja ne volim gledati torbe, jer me to sjeća na moj strah, koji sam pretrpio u torbi suhe gospojice. No ove su otvorene i, pune voća i zelenja, izgledaju kao neki maleni vrtovi. Pred mojom klupicom se zaustavio stari gospodin, pa gleda u sirove. Tad upita: »Po čem sir?«

»Dva dinara,« reče moj seljak.

»Dva dinara,« odvrati stari gospodin, »dva dinara! Bogme blizu je propast svijeta. Još danas idem na ispovijed. Sigurno se približava repača. Strašno!« I stari gospodin ode. Javi se seljak nedaleko od nas:

»Sve bi htjeli badava. A za svoju kćerku će kupiti one skupe parfeme, a znam da posve mala bočica stoji dvjesta dinara. Štijef je bio sluga kod gradskog bilježnika, pa to zna. Šta ovi ljudi misle, da mi krademo sir!«

Moj seljak: »A šta, ovi ljudi niti ne znaju kako krava izgleda. Kod mene je jednom bilo jedno veliko društvo iz grada, mošt su pili, a jedna je gospodična pošla pogledati moju štalu, pa kad je vidjela mog vola, pitala me je: »A koliko vam litara mlijeka daje na dan.« Šta oni znadu. Ali oni misle da sve znadu. Šta ćemo.«

Buka je oko mene postajala sve veća. Ljudi su se gurali oko klupica, kroz oblačno je nebo malo pogledalo sunce, a svuda su oko nas zvonila zvona. Čas jedno zvono, onda opet drugo, onda bi na čas zanijemila, a daleko negdje javilo se neko tanko zvono, slično kao kod nas na selu kad je sprovod. Ja sam griskao lozin list i posve sam se dobro osjećao. U želucu nisam više ćutio onu gorku travu i polako sam se oporavljao. Pred klupi-

çom stane neki ladić držeći pod rukom torbu i to neku opasnu, zatvorenu torbu. Govorio je brzo, tankim glasom: »Srećkeee, srećkeeee, tko se hoće obogatitiii! Tko se hoće obogatitiii! Sad je prilika! Ako dobijete glavni zgoditak, a taj je među mojim srećkama, onda možete kupiti četiristo krava, dvjesta volova, stotinu konja i šest dobro zidanih kuća s munjovodom. Ja sam sve to ove noći izračunao. Srećkeee! Srećkeee! Glavni zgoditak je kao obično kod mene!«

»Srećkeee! Srećkeee!«

Mladić je s torbom pod pazuhom nestao među klupicama. Ja sam se već dobro nasitio i sada gledam u zrak. Koliko golubova leti nad nama. A i mnogo vrabaca skakuće okolo klupica. Uopće tu mi se sve više sviđa. Jer tu sam na slobodi, sunce se već posve izvuklo iz oblaka i toplo me grije. Pred klupicom se zaustavio debeli, rumeni čovjek u razgaljenoj košulji, a u ruci drži nekakve papire. Promuklim glasom viče:

»Razglednice, ljudi, razglednice! Gole žene! Za u ramu metnuti, pa nad krevet objesiti. Konjske utrke! Kino-glumci, lijepi momci! Prirodne krasote, najveći slap svijeta u Americi. Treba samo marku prilijepiti i karta ide u svijet! Razglednice! Razglednice!«

»Jesi li već danas pijan, Tomek«, upita netko iz klupicâ rumenog čovjeka.

»Ja istom u devet počinjem piti, a sad još nije ni osam. Tijelo se mora malo odmarati«, odgovori rumeni ozbiljno i odmah nastavi zvati: »Razglednice, razglednice! Sad je prilika. Sutra je možda već prekasno! Samo se ne gurati, svi će doći na red. Razglednice, razglednice!«

Rumeni se izgubi među svijetom. Kraj klupice stane gospođa u velikom šeširu s kojega je visjela duga zelena vrvca. Počne ogledavati sirove, pa upita: »Po čem sir?«

»Dva dinara«, odgovori seljak kratko.

»Dva dinara!« zavikne gospođa, »pa vi ste poludjeli,« i ode dalje.

Moj seljak reče svome susjedu:

»Ovu već dobro poznam četiri godine. Uvijek za sve pita, ali još nikada nije ništa kupila.«

Susjed: »Drugi put kad dođe, reci joj da sir stoji hiljadu dinara, onda valjda više ne će pitati.«

Moj seljak: »Bogme to ću učiniti. Vražja baba. Nema drugoga posla. Bogzna je li tu zelenu pantljiku, koja joj visi sa šešira, sama gore metnula, ili joj je to netko od šale objesio.«

Susjed: »Andraš, to ti je moda. A moda je svaki dan drugačija.«

Moj seljak: »Da, to je istina. Vrag po modi. Kruška kad u proljeće procvate ima uvijek istu opravu, pa kako je lijepa. Zašto uvijek mijenjati opravu?«

Susjed: »To ti je iz obijesti, Andraš. Već ne znadu ljudi što rade.«

Moj seljak: »Da, kao maškare hodaju okolo. Bog mi grijehe prosti. A možda nisu krivi. Možda ovaj loši gradski zrak na njih tako djeluje. Bogzna.«

Susjed: »A, imaš ti pravo. Ovaj im zrak ide u mozak, pa se tamo unutra nešto pokvari.«

Moj seljak: »Bog i bogme tako je. Imaš pravo.«

Kako me sunce toplo grije. U meni se budi nada da ću možda ipak još ugledati svoje polje. Kako je sada tamo lijepo. Mirno bih puzio po kelju i sunčao se. Kad

su me ugrabili s kelja, pa tome je tek nekoliko dana, počelo je već u obližnjem vinogradu žutjeti lišće. Kako su cvrčci lijepo pjevali. Ali već se razabirala tuga u njihovu glasu. Znadu oni dobro da jesen ide svome kraju, a s njom i njihov život. Često mi je bilo žao što i ja ne znam pjevati kao cvrčci. Kako bih lijepo pjevao na kelju. Još dulje od cvrčka vukao bih pjesmu. Pa često kad bi mi bilo dosadno, malo bih zapjevao. Pogotovo tu u gradu, gdje su oko mene sami čudni glasovi, koji me plaše. Dugo sam trebao dok sam se na njih priučio. Na mome polju bilo je sve skladno. Ili bi cvrčci pjevali iz susjednog vinograda, ili ptica na stablu, a pčele bi zujale mirno i zadovoljno, tako da se iz tog zuja moglo razabrati da su sretne. A svi ti glasovi u gradu kriješte, tule i viču, pa izgleda da ti ljudi nisu baš osobito zadovoljni. Ti su glasovi tako jaki i bučni, da mi se čini, u gradu je uvijek bura i grmljavina, pa i onda kada je nebo vedro. A osim toga mi se čini da se ti glasovi međusobno uvijek svađaju. Možda im je među stijenama preusko, pa bi htjeli pobjeći nekuda u slobodu. Tko bi to sve znao. Već sam umoran od tolikog razmišljanja. Ne smijem ja najedamput toliko misli misliti. To se onda sve u meni pomiješa, pa dugo trebam dok opet mogu mirno da mislim. Suviše toga ulazi u me ovdje u gradu. Osim toga uvijek živjeti u strahu da me ovdje tko ne ubije. Već sam nekoliko put izmakao smrti. Malo je manjkalo i ja bih bio nastradao. No ovdje se osjećam nekako sigurniji. Tu me štiti lozin list, a daje mi i hranu. Opet ću malo jesti. Pa što bih drugo i radio. Suviše najedamput misliti ne smijem, jer onda mi nije dobro. A oko sebe sam sve već dobro razgledao, pa mislim da mi u ovaj čas ne prijeti nikakva opasnost. Počinjem griskati

list. Eto, nekakva se gologlava žena zaustavila pred mojom klupicom. Već čujem njezin glas:

»Šta stoji sir?«

Moj seljak: »Dva dinara, gospa.«

Žena: »Znate šta, ja uzmem dva sira, pa mi ih dajte za tri dinara. Hoćete li? I vama je drago, ako možete što prije otići kući.«

Moj seljak: »Dobro, gospa, uzmite.«

Žena je rukama uhvatila sir do mene i zajedno ga s lišćem metnula u svoju torbu. Tad je uzela moj sir također s lišćem, ja sam se čvrsto uhvatio ispod lista i za čas sam i ja bio u torbi. Na sreću je ta torba bila otvorena i sunce je padalo u nju. Žena me je nosila u torbi i ja sam osjetio da se spuštamo nekuda nizbrdo. Hajde, vidjet ćemo što će dalje biti. Samo ne gubiti nade!

PUŽ, LIHVARKA I ZNATIŽELJNA BABA

HODAMO ulicama, a sunce me toplo grije. Gologlava žena, koja me u torbi nosi, stane i pozdravi se s jednom drugom ženom u žutom šeširu. Obje se zaustave kraj jednog izloga u kojemu je šareno obučeni čovječuljak čistio cipelu. Mirno je pomicao ruku po cipeli i otvarao i opet brzo zatvarao usta. No njegove kretnje bile su tako ukočene i nenaravne, da nikako ne vjerujem da je taj čovječuljak bio živ. Sjeća me na strašilo u polju, za koje sam isto prve dane mislio da je to živi čovjek. Žene su se nekako srdito pozdravile i stale razgovarati. Žena u žutom šeširu upita:

»A što ste sve kupili na trgu?«

Gologlava žena: »Malo govedine i dva sira.«

Žena u žutom šeširu: »A, dakle vam sada opet bolje ide kad možete kupovati govedinu. Meni to može samo drago biti, jer tako znam da ćete mi skoro moći vratiti onih dvadeset dinara. Baš bih ih trebala.«

Gologlava žena: »Drugi tjedan ću vam vratiti. Pa istom je pred tjedan dana moj stari opet počeo da radi. Vi znate da ja vraćam. Bogme vam još nikada nisam ostala dužna. To nije moj običaj.«

Žena u žutom šeširu: »Da, samo lani ste mi tri mjeseca dugovali pedeset dinara. Imam ja dobro pamćenje.

Osim toga imam sve zapisano. Dakle kako smo rekli, ja dobijem od vas trideset dinara.«

Gologlava žena: »Znam, znam, ali na dvadeset dinara deset dinara kamata, to je mnogo.«

Žena u žutom šeširu: »Ako vam se ne da plaćati kamate, onda niste trebali posuditi. Svatko rado od mene posudi, a kad dođe do vraćanja onda me kunu da lihvarim. A kako dugo ja trebam dok utjeram novce, na to nitko ne misli. Znate da ja imam toliko posla, da mi se već čini da imam malu banku. Skoro bih morala uzeti knjigovođu. Eto vidite, danas sam već bila na Laščini.«

Gologlava žena: »Znam ja da vi imate mnogo posla, ali ipak vam se to isplati.«

Žena u žutom šeširu: »Da, ali moram ja svega doživjeti. Prekjučer sam išla inkasirati u Kustošiju. Jednom sam brijaču posudila dvjesta dinara. Već je tome godinu dana. Stanuje u maloj kući kraj potoka, pa se do njega može doći samo preko mostića, a taj je već tako star i klimav da se čovjek boji preko njega prijeći. Prijeđem oprezno preko toga mostića, možda ga on namjerice ne popravlja, da se tako osigura od vjerovnika, prijeđem ja dakle oprezno na drugu stranu i pokucam na vrata. No on me je sigurno već opazio kroz prozor, pa sam čula kako govori ženi:

»Ova prasica je došla! Bacimo je van!«

Pokucam još jednom i to dosta jako. Sad mi njegova žena otvori, a on sjedi kod stola kraj litre vina i pijucka mirno kao da je negdje na nedjeljnom izletu. Ja sam se načinila kao da nisam čula što je čas prije za mene rekao, jer posao je posao, i stanem zahtijevati svoj novac. Da, niti čašu vina mi nije ponudio, a niti stolac da sjednem. A vino se tako lijepo zlatilo u boci, a vi znate da ja

rado pijem. Nego brijač vam ispruži prst prema vratima i mirno, kao da mi je rekao: »Dobro jutro«, reče: »Marš van, beštijo lihvarska. Ako hoću platit ću, a ako ne ću, vi me ne možete prisiliti. Šta mi možete, vi ste jedna obična lihvarka.«

No znate, to mi je bilo previše. I ja sam stala vikati na njega, umiješala se žena i on me počne gurati prema vratima. No, ne dam se ja, pa sam mu izgrebla čitavo lice. Ali taj vrag je jak, pa me je tako šćapio za ruke da sam vrisnula. No, on me izgura van i što sam drugo mogla i ja stanem trčati preko onog nesretnog klimavog mostića u divljem strahu da se svaki čas poda mnom ne sruši. Sad sam sretna da sam iznijela čitave kosti. Jasno je da se on s tim klimavim mostićem brani od vjerovnika. Vidite, takve stvari moram ja doživjeti!«

Gologlava žena: »Da, laki to posao nije. No kod muža barem znate da vam se to ne će dogoditi. Kad posudimo, onda i vraćamo.«

Žena u žutom šeširu: »Znam ja to, no znate, čovjek rado zaboravlja, pa se stvar zavuče, a ja trebam svoje novce. Dakle kada da dođem. Moram se žuriti. Idem k jednom čovjeku, kojega mogu kod kuće naći samo prije podne, kad pijan spava. Onda ja njega čvrsto zgrabim i počnem vikati i dok je još mamuran, mogu od njega izvući par dinara, ako baš nije sve zapio. Već mi godinu dana duguje sto i šezdeset dinara. Dakle kada?«

Gologlava žena: »Dođite u srijedu. Ja isto imam još nešto dobiti za dvorbu.«

Žena u žutom šeširu: »A je li to sigurno? U koje doba?«

Gologlava žena: »Kad hoćete. Ja sam cijeli dan kod kuće, samo ujutro odem na trg.«

Žena u žutom šeširu: »Dakle u srijedu. Ali čujte, sigurno! Ja nemam vremena radi trideset dinara deset puta trčati. Kad možete govedinu kupovati, onda možete i dug vratiti. A sad zbogom. Žuri mi se.«

»Zbogom, zbogom«, reče gologlava žena; one se raziđoše, i ja sam u torbi opet prolazio ulicama. Sunce se povuklo za oblake, pa me je to malo snuždilo. Počeo sam opet griskati lozin list. Još nikako ne mogu zaboraviti one gorke trave, koju sam morao jesti kod suhe gospojice. Inače je tamo bilo lijepo. Samo da mi se više ne dogodi da moram jesti ovakvu gorku travu. Žena se je opet zaustavila. Jedna druga gologlava žena, ali vrlo debela, gledala je u moju torbu, a onda je rekla:

»Sira si kupila. A kako si inače. Zašto u nedjelju ne dođete k meni. Zajica ima opet šest mladih. Da vidiš kako su lijepi. Smeđi i bijeli. Jedan zečić je sav isprugan kao tigar u menažeriji. Pa dođite malo k nama. I moj stari će se veseliti. A šta ima novoga? Ti, znaš da se Burićka udaje?«

Gologlava žena: »Vidi, vidi! Za koga?«

Debela žena: »Za nekoga željezničara, već starijega čovjeka. No, da taj zna što je ona sve već prošla. Kažu da je u Budimpešti išla s knjižicom. Pa već je sva iscijeđena. Čujem da je već i zaražena bila.«

Gologlava žena: »Da, i ja sam to čula.«

Debela: »Molim te, a tko ti je to rekao. To me baš zanima? Jako me to zanima.«

Gologlava: »Bogme, ne mogu se sada sjetiti.«

Debela: »Molim te, daj se sjeti, to me strašno zanima, jer onda ću ja znati je li to istina! Daj malo misli, možda ćeš se ipak sjetiti! Napregni malo mozak! Čekaj, ja ću čas ušutjeti, a ti dotle misli. Tako, ja već šutim.«

Žene su kratko vrijeme prestale razgovarati. Tad klikne gologlava:

»Aha, već ga imamo! Bučekovka je to rekla. Znam stalno.«

Debela, veselo: »E, kad je to Bučekovka rekla, onda vjerujem. Ona je ozbiljna žena, nije klevetnica. A baš mi je drago da to znam. Dakle Bučekovka ti je to rekla. Znaš li ti da će Brajdićka skoro roditi?«

Gologlava: »Vidi, vidi, to nisam znala. A šta će joj vraga toliko djece. Pa dosta joj je tih petero. U ova teška vremena!«

Debela: »Znaš li ti da je ona za vrijeme objeda slala djecu s loncima prosjačiti po birtijama jelo. Ali nemoj to nikome reći.«

Gologlava: »Ali nije moguće! Tko je to rekao?«

Debela: »To mi je rekla Filipčićka. A ona to može dobro vidjeti, jer njezina su vrata odmah kraj Brajdićkinih. Ti znaš, da Filipčićka ima na staklenim vratima onaj zastor, koji je sama heklala. Ona ti je te ruže tako gusto isheklala da se može mirno postaviti iza njih i nitko je iz hodnika ne može vidjeti. Tako ti je ona svaki dan gledala kako djeca odlaze s praznim, a dolaze s punim loncima kući. A mi svi dobro znamo da Brajdićka nema toliko novaca, da bi mogla svaki dan dati iz birtije donijeti lonce pune jela. A Filipčićka ti je vrag, pa ti je jednom išla za djecom i vidjela kako im u birtiji preko puta davaju ono što ostane u loncima. A možda im daju i ono što gostima ostane na tanjiru. To je teško istražiti.«

Gologlava: »Pa je li moguće?!«

Debela: »Da, da, draga moja, sve ti je danas moguće.

Pa tko bi na primjer mislio da će se Šintići razići! Svi smo mi mislili da oni žive kao golubovi, a ona je kod rastave rekla da ju je on tukao svojim remenom od hlača, a vele ona mu je prije dva mjeseca iščupala čitav čuperak kose odmah kraj čela. Čula sam da on zato svagdje gdje je moguće nosi šešir. Baš ću ga jednom pozvati k nama na litru vina, u sobi mora skinuti šešir, pa da vidim da li mu vlasi kraj čela manjkaju. Sad bi se to još moralo vidjeti. U dva mjeseca ne mogu vlasi tako jako narasti. Draga moja, danas se događaju razna čuda. A znaš ti možda kako je Majsecovima u Pušćoj Bistri? Čula sam da je on tamo u kući svog strica otvorio sitničariju. Baš bi me zanimalo.«

Gologlava: »Nemam pojma. Otkada su se odselili ne znam što je s njima. Pod konac im je jako slabo išlo. Mislim da su i nešto stanarine ostali dužni.«

Debela: »Taako, no ja ću to već saznati. Vidi ti njih! A kako su se napuhavali. A mi svi smo mislili da oni možda u banci imadu novce, pa ne će nikome reći. Kako je čovjek glup. No, sad moram ići. Stari me čeka. Znaš da je on bijesan kad zakasnim. A opet ja rado malo razgovaram da čujem što je nova po svijetu. Lako njemu. On u dućanu sve sazna, jer gazda drži dvoje novine. Da, znaš da su Piljakovi kupili kućicu na Sigečici! Oni kažu da su sve isplatili do zadnjeg dinara i da nemaju duga. To ja ne vjerujem. To je nemoguće da bi jedan listonoša mogao toliko uštedjeti. Da, istina je, oni jedu skoro same žgance i prežganu juhu. Lako je onda graditi kućicu. No sad moram ići. Ajde, dođite jednu nedjelju opet malo k nama. Šest mladih ima zajica. Da, to sam ti mislim već rekla. Pa ćemo malo probrbljati. Ti znaš kako moj rado s tvojim razgovara.«

Gologlava: »Meni se isto žuri. Dok juhu pristavim. Čekaj, možda drugu nedjelju dođemo.«

Debela: »Dođite svakako. To znaš da je Julka bacila mužu zdjelu u glavu. Ja ti velim, među njima ne će nikada biti sloge. Ja sam to uvijek govorila. To ti može Anka potvrditi. Pa da je u noći naglo probudiš ona bi ti to smjesta rekla. Ali sad moram zbilja ići.«

Gologlava: »I meni se isto žuri. Meni je Julke žao. Ona ima dobro srce. On je svinja. Osim toga, kad dođe noću pijan kući, zagadi cijelo stubište. Već su mu zato htjeli otkazati.«

Debela: »Otkazati su im htjeli? Zbilja? Vidiš, to nisam znala. A pitanje je, je li oni u redu plaćaju. Meni je rekla njihova mljekarica, ja je već poznam deset godina, da su joj pretprošli mjesec platili mlijeko tek na dvadesetoga. Na dvadesetoga!!! No sad moram zbilja žuriti. Pa dođite u nedjelju k nama. A sad zbogom. Dođi da vidiš zečiće, jedan je krasno isprugan. Zbogom!«

Gologlava: »U nedjelju ćemo doći. Pozdravi svoga staroga. Zbogom.«

Debela: »I ti svojega pozdravi. Zbogom!«

Žene su se rastale i moja je torba zajedno sa mnom opet stala ploviti ulicom.

No debela se vratila i rekla: »Zaboravila sam ti reći: Kod Dobnikovih nije nešto u redu. Kad idu ulicom ide on namrštena lica naprijed, a ona nekoliko koraka za njim. To sam već dva put vidjela s prozora. Znaš ti možda što je među njima bilo?«

Gologlava: »Ne znam. Skočit ću jednom k njima.«

Debela: »Ja idem još danas tamo. Baš me zanima. A sad moram žuriti. Zbogom!«

Gologlava: »Zbogom!«

Opet smo prolazili ulicama. Gledam iz torbe i vidim s obje strane ulice same visoke kuće. Već cijelo vrijeme otkada sam u gradu gledam te visoke kuće. A na krovovima su stupovi i na njima je mnoštvo žica, koje vise napete preko ulice. Već mi se mota pamet od tih kuća i tih beskrajnih žica. A skoro nigdje nema stabala, pa zato nema ni ptica, osim vrabaca. Ovdje ću još zaboraviti kako izgledaju pčele i leptiri. Jer ja sam toliko novoga doživio ovdje u gradu i nikako ne mogu da se smirim. Nestao je moj divni mir, koji sam imao u svome polju! Tamo mi je lijepo prolazio dan za danom, pa iako bi se sunce katkada i sakrilo za oblake, ali ja sam znao da će se ono skoro opet vratiti, pa kako sam bio veseo, kad sam se opet mogao mirno sunčati. A ovdje u gradu sunce mi uvijek pobjegne. Na čas ga vidim nad kakvom kućom da u trenu opet nestane. I onda moram uvijek čekati, kada ću ga opet ugledati, ali i tada ga vidim samo kratko vrijeme, jer ga brzo sakrije kakva kuća. I tako se naglo u meni mijenjaju i radost i žalost, a ja nisam naučan na takve nagle promjene, pa mi nije dobro i zato sam ovdje uvijek nemiran. Ej, da se mogu vratiti u svoje polje! Uspeo bih se najprije na kelj da razgledam kraj. A oko mene bi opet lepršali leptiri, letjele ptice i zujile pčele. Ali bolje je ne misliti na to. I onako sam dosta tužan. Ali ipak, ja sam sada sit. I nadam se da mi se ne će dogoditi, da bih bio i tužan i gladan. Te dvije boli teško bih podnio najedamput. Pa vidjet ćemo što će dalje biti. Već me zanima kad će se jednom ta žena zaustaviti. Hodamo, hodamo tim beskrajnim ulicama i same kuće, same kuće. Hodamo, hodamo, hodamo, hodamo . . .

PUŽ I NERVOZNI ČOVJEK SA ŽUTOM BRADOM

GOLOGLAVA se žena konačno zaustavila pred velikom smeđom kućom i mi smo se stali uspinjati stubama. Uspinjali smo se dosta dugo, jer je žena na stubama često postajkivala i nešto mrmljala. Tada smo prošli kroz dugi hodnik, a ona je otključala jedna vrata i mi smo ušli u nekakvu dosta mračnu sobu. Žena me je s torbom postavila na stolac i otišla opet u neku drugu sobu. Za čas se vratila i stala vaditi stvari iz torbe. Tako sam i ja, držeći se čvrsto za list, došao na stol. A žena je opet otišla u drugu sobu. Meni se tu nije nikako svidjelo. Bilo je tu dosta mračno i sve je nekako čudno mirisalo. I da ne upadnem još jače u tužne misli stao sam griskati lozin list. Već sam na njemu načinio veliku škulju. Žena se vratila, uzela meso sa stola i opet otišla. Ja sam pomalo postajao mirniji i odmarao sam se od svega što sam doživio. Ova mi je tišina ovdje prijala, pomalo sam se priučio na taj neugodan miris u toj sobi, a valjda su nebo prevukli gusti oblaci, kad je ovdje tako tamno. Možda će bura udariti svaki čas. No onda bi se već morala čuti grmljavina. Čujem nekakvu buku negdje daleko, no mislim da to ne će biti grmljavina. Tu u gradu toliko toga buči i svi se zvuci tako ispremiješaju da nikada ne možeš znati što se zapravo događa. Dosta sam dugo griskao list, žena se nekoliko put vratila i opet

otišla u drugu sobu, kadli se otvore vrata kroz koja smo došli i uđe krupan čovjek sa žutom bradom, baci svoju kapu na stolac i rekne glasno:

»Malčika, sigurno opet objed nije gotov! Malčika!«

Otvore se vrata druge sobe i opet uđe gologlava žena i odvrati:

»Skoro će biti gotovo. Ti uvijek brundaš. Samo kad bi se toga mogao odučiti.«

Čovjek s bradom: »Ja brundam kad imam uzroka za to. Ja sam uredan čovjek.«

Žena: »A ja valjda nisam.«

Čovjek s bradom: »Nisi.«

Žena: »Zar mi opet hoćeš krv piti. Gnjavi svoje šegrte, a ne mene. Pa dala sam ti sremske sa sobom, ne možeš još biti tako gladan.«

Čovjek s bradom: »Ja znam kad sam gladan i kad nisam. Gdje je već ta sremska. Ja mnogo radim.«

Žena: »A ja valjda ne.«

Čovjek s bradom: »Toliko kao ja ne radiš. Ja radim za tri čovjeka. Imaš nešto za pojesti?«

Žena: »Sira sam kupila.«

Čovjek s bradom: »Pa daj mi.«

Žena je iz jednog ormara izvadila tanjir, pa je stavila na njega moj sir zajedno s listom. Dobro je da sam se u brzini čvrsto prilijepio za list, inače bih pao na zemlju pa bih se možda i razbio, a i otkrili bi me svakako. Tako sam i ja došao na tanjir, čovjek s bradom je odnekuda dohvatio nož i ogledavajući ga sa sviju strana zarezao je u sir. Žena mu je donijela veliki komad kruha i otišla opet u onu drugu sobu, a on je počeo slasno jesti. Pri tome je mumljao:

»Umoran dođem kući, a objed opet nije gotov. Sad ću si s ovim sirom pokvariti sav tek. Proklete babe. U top s njima, pa na frontu. Sir je dobar. Dobar je sir. Vrijedi više od svih žena zajedno. Bogme je!«

Čovjek s bradom jeo je s velikim tekom i već je manjkalo skoro pola sira. Ali čovjek jede dalje neumorno, usta se brzo otvaraju i zatvaraju, miču se uši i žuta brada pa čujem kako mljaska, a onda mu se podrigne i on rekne:

»Podrignulo mi se zato, jer prebrzo jedem. A brzo jedem od bijesa, što objed nije gotov. A zašto nije gotov? Zašto opet nije objed gotov? Samo da me srdi. Ona me hoće srditi. Znam ja!«

Čovjek je opet odrezao veliku krišku, a u meni se stao dizati strah, jer ako pojede čitav sir, onda će i mene otkriti pa sam izgubljen. Ovaj čovjek izgleda opasan i srdito mumlja, taj će me sigurno ubiti. Pun straha čekao sam što će dalje biti. Još sam jednom ugledao pred sobom čitav svoj život i tako sam jasno vidio sebe na kelju u jarkoj mjesečini, no moj strah je brzo odagnao to lijepo sjećanje i ja sam napeto čekao što će se dalje dogoditi. Čovjek je opet odrezao krišku i ja sam kroz škulju na listu vidio kako nož blista. Gadna stvar, ovakav nož! No ako s njim stane bosti po meni, ili ako ga zarine u moju kućicu, onda sam gotov! Pred očima mi je postajalo mračno, kao da se već spušta noć. A mislim da još nije ni podne.

Protrnem sav od straha! Čovjek me je morao opaziti. Stao je buljiti u sir, a na čelu su mu iskočile guste bore. Tad vikne:

»Malčika! Ovamo! Brzo!«

Vrata se otvore i pojavi se gologlava žena.

Čovjek s bradom stane vikati:

»Ha, to je opet tvoje maslo! Ti si sigurno stavila ovog puža kraj sira! Opet jedno novo zabadanje!«

Žena je rekla:

»Kakvog puža! Pa jesi li već lud?«

»Na, gledaj!«, odvrati čovjek i upre u me prstom. Moj se strah sve više penjao. Žena je došla bliže pa se i ona zagledala u mene. Tad reče:

»Nemoj mi krv piti! Molim te, nemoj mi krv piti! Ja nemam ni pojma o tome pužu! Sigurno sam ga donijela s trga kući. Neka na mjestu umrem, ako sam znala za njega.«

Čovjek s bradom: »Ne ćeš ti umrijeti, draga moja, prežilava si ti za to. Da nisi tako žilava, ne bi mogla tako zabadati u mene. Toga puža si ti meni nastavila! No baš ti na čast služi, čovjeka, koji dođe umoran s posla, tako mučiti!«

Žena: »Nemoj mi, molim te, krv piti! Što imaš od toga? Ja sam čitala da se takvi ljudi zovu sadisti.«

Čovjek s bradom: »Ja se, kako znaš, ne zovem sadist, već Bednjar! Znam ja tebe dobro. Pa nisu nas badava već osamnaest godina svezali s lancima zajedno. Zašto ti meni svako jutro daješ tako vruću kavu da čitav gubac spržim? A znaš da se moram žuriti. Kad ujutro čistiš cipele, moraš vidjeti da čavao iznutra viri. Ali ti ga lijepo ostaviš u cipeli i ja si onda raskrvarim sav taban. Ali to tebe sigurno veseli. U tijater ne idemo, pa onda hoćeš kod kuće imati tijater. A ja moram biti tvoj glumac, koji ti predstavlja. Još bi mi i pljeskati morala kao pravom glumcu. Bogme, sad ne mogu dalje jesti sir. Ej, najradije bih ti isfaširao taj sir zajedno s pužem, pa bih ti to ugurao u usta. Onda bi ti bila glumica,

koja bi meni malo predstavljala, a ja bih se smijao. Ha, ha, zašto se i ja ne bih jednom od srca nasmijao! Onako zdravo, široko kao u cirkusu. Moj benavi August bi ti mogla biti. To bi bilo jako zgodno. Jaako zgodno.«

Čovjek se nasmije glasnim, reskim smijehom, ženi udari krv u lice, pa plane:

»Imaš li ti, čovječe, uopće dušu? Ti si životinja i ja takve životinje još uopće nisam vidjela. Ni u zvjerinjaku toga nema. Samo da gnjaviš! Ajde k vragu!«

Čovjek s bradom: »K vragu ne trebam ići, jer sam već sad kod vraga, naime kod tebe, ali daj ti meni dokaži, dokaži ti meni, draga moja, da ti nisi meni podmetnula toga puža. Ako mi dokažeš, past ću pred tebe na koljena i reći: »Draga moja, najbolja i he, he, najljepša Malčika, molim te za oproštenje« pa ću ti i cipelu poljubiti. Naime ako nisi baš po blatu hodala. Draga moja, ti meni dokaži, dokaži ti meni, ja hoću da mi dokažeš, jer inače ostaje na meni ljaga. Na meni ostaje ljaga da ja tebe gnjavim i da sam kako si ono rekla: sadist. Ja nisam iz kraja gdje su ti sadisti, niti sam s njima u školu hodio. Ali ja sam pravedan čovjek, pa mi možemo sada ovdje urediti mali sud. Opravdaj se ako možeš, draga moja, opravdaj se, pa ću ja cijelom svijetu javno reći da si ti nevina, a ja da sam svinja. Pa ako ti uspije da se opravdaš, ja ću ako hoćeš i u novine dati da ti nisi kriva. Idem sam k uredniku, pa valjda me ne će baciti van. Novine trebaju zanimljivih stvari. Dakle naprijed, opravdaj se!«

Lice je čovjeka postalo crveno, oči su mu srdito gledale u ženu.

Žena: »Tu nema šta za opravdati. Ja kažem da nemam pojma o tome prokletom pužu i više ne mogu reći.

Pa šta se tebi, odraslome čovjeku, dade govoriti o takvim sitnicama!«

Čovjek s bradom: »E, nisu to sitnice. Ti si meni zagadila čitav sir. Rado bih još ovo malo pojeo što je ostalo, ali sada bogme ne mogu. Draga moja, iz jedne se sitnice događaju velike stvari. Ja ću ti to sada prikazati na jednom primjeru.«

Žena: »Hvala lijepa, ne trebam ja nikakvih primjera. Dosta si me put već zagnjavio sa svakakvim primjerima. Ti to lijepo ostavi za sebe. Pij sam sebi krv, a ne meni!«

Čovjek s bradom: »To je jedan tako dobar primjer da ga moraš čuti. To ti može u buduće samo pomoći. Dakle čuj: U trećem katu jedne kuće zaboravila je djevojka zatvoriti pipu kraj kace. Gospodin se kupao, recimo gospodin savjetnik, a osim toga udovac, i otišao osvježen u svoju sobu, još je recimo nešto malo čitao, a onda je zaspao. Savjetnici imaju mnogo briga i uvijek im je ured u glavi, pa od umora padnu brzo u san. Bila je nedjelja i djevojka je došla kući malo dobre volje, valjda je bila u pivovari, i ona ti zaboravila zatvoriti pipu. Voda nije baš jako curila, tako da djevojka nije ni čula da teče. No trebala je pogledati. Jer što je bilo dalje. Djevojka je također otišla spavati, bogzna koliko je piva popila u pivovari, a voda ti je, draga moja, dalje tekla. Da, zaboravio sam reći, škulja je na kaci bila zatvorena, pa voda nije mogla otjecati. I tako ti je voda tekla cijelu noć. Kaca se napunila do vrha, a onda je voda stala teći po kupaonici, kroz otvor između vratiju i praga navalila je u sobu, a djevojka tvrdo spava, a i gospodin savjetnik, udovac, leži u dubokom snu. Cijelu je božju noć tekla voda i kad se u rano jutro gospodin savjetnik probudio i htio otići u zahod, on ti mjesto na

sag, stane do koljena u vodu. Vičući je probudio djevojku i sada su oboje u strašnom strahu skakali po vodi, kao ljudi za općeg potopa i brzo poletjeli u kupaonicu. Tamo su otkrili pravi uzrok nesreći. A konac svega jeste, da je voda promočila čitav strop u stanu ispod njih, u stanu gospodina savjetnika je nastala ogromna šteta, djevojka se, od straha pred sudom, bacila kroz prozor i ostala na mjestu mrtva, a gospodinu su savjetniku mjesečno ustezali polovicu plaće i rekli, da će to trajati do njegove smrti i tako se i on za mjesec dana — ustrijelio. Da, ustrijelio se je, draga moja, i sigurno je još pred smrt prokleo i kupaonicu, i kacu, i pipu, a sada stoje na Mirogoju dva svježa groba, a je li to sve bilo potrebno, pitam ja tebe, je li to sve bilo potrebno? Na to odgovori, ako možeš, pa ću ti cipelu poljubiti. No, zini!«

Žena: »Pusti ti mene na miru s tim svojim glupim pripovijetkama. Pa to nije istina, to je laž. Šta mi tu laži smoliš!«

Čovjek s bradom: »Nisam ja rekao da je to istina. Ali to je, draga moja, divan primjer kako se iz sitnice mogu razviti velike i strašne stvari. Zato sam ti to i pripovijedao. Pa dobro, na koncu konca, da zbilja ne bi mislila, da te hoću gnjaviti, dobro, teška srca pristajem na to, da ti zbilja nisi znala da si puža donijela s trga. Dobro, pristat ću i na to, samo da je mir u kući. Ali, draga moja, ti si ipak kriva, jer prije nego si mi dala sir, trebala si dobro pogledati, je li sir čist. Da, to si trebala pogledati i od toga ne odustajem. Ne odustajem, jer je to stvar moje časti!«

Žena: »Šta gnjaviš! Pa tko može na sve misliti!«

Čovjek s bradom: »Mora se na sve misliti, jer inače će ti se dogoditi slične stvari kao gospodinu savjetniku

s kacom. Vidiš, da su on i djevojka malo pripazili, još bi i sada živjeli. Ako taj primjer nisi možda shvatila, onda ti ga ja mogu nanovo pripovijedati. Ja imam strpljenja!«

Žena se uhvati rukama za glavu pa stane nemirno šetati sobom. A ja sam pun straha čekao na svoju smrt. Jer na kome će se taj bijes iskaliti, ako ne na meni. Žena je rekla plačnim i prestravljenim glasom:

»Za boga miloga! Još jednom slušati cijelu stvar. Pa jesi li ti poludio!«

Čovjek s bradom: »Ja nisam poludio, ja imam dapače vrlo mirne živce, jer inače ne bih bio odmah pripravan da ti sve opet nanovo pripovijedam. Ako hoćeš, mogu.«

Žena: »No, sad mi je zaista već svega dosta. Ušuti smjesta, ili se ja obučem, pa ću ne znam kuda otići, ali bogme prije dva dana se ne vraćam. Ušuti, smjesta. Ali smjesta da si ušutio!!!«

Čovjek je bijesno udario šakom o stol, tako da sam ja zaplesao zajedno s tanjirom, a onda vikne:

»Ti ćeš mene prisiliti da šutim! Pa tko si ti?! Najprije sam te morao od glave do pete obući, a onda sam tek mogao poći s tobom na vjenčanje! Ti si to sve već zaboravila, draga moja, jer je tome već osamnaest godina, ali ja, draga moja, ne zaboravljam. I još na smrtnoj postelji, kad već nožnim palcem ne budem mogao micati reći ću ti: »Obući sam te od glave do pete morao, tako da možemo poći u crkvu.« I tek kad ću ti te riječi kazati, zaklopit ću oči i tiho se odsanjkati na drugi svijet. Bez tih riječi ne idem tamo. Ako ti to ne bih kazao, mučilo bi me to još poslije smrti, pa ne bi bila sigurna da ti kao mrtvac po noći ne pokucam na prozor, samo

zato da ti to mogu kazati. Da, od glave do pete sam te morao prije vjenčanja obući. Ni cijele čarape nisi imala. Da, ali ljubav je bila tu, ljubav, vrag ti i ljubav, a kako možemo sada već sedamnaest godina živjeti bez te proklete ljubavi. Prvu godinu je ta ljubav trajala, to je istina. A ako hoćeš mogu ti i o ljubavi pripovijedati jedan lijepi primjer.«

Žena vikne: »Već sam ti rekla, nemoj me mučiti! Ti si vrag gadan. Krv piješ čovjeku!«

Čovjek s bradom se nasmije glasno i rekne: »Šta će meni tvoja krv! Nisi ti više tako mlada. Miliji mi je gemišt, nego tvoja krv. Samo ti nju za sebe čuvaj. Još ćeš je trebati. Sama znaš kako si hladna. Čovjek bi mogao ozepsti kraj tebe.«

Žena: »Ako ti se ja više ne sviđam, a ti uzmi drugu. No ako ćeš ju kao mene gnjaviti, pobjeći će ti brzo.«

Čovjek s bradom: »Pa neka pobjegne, doći će druga. Promjena ne može škoditi. Malo osvježenja. I oko ruže se mora metnuti gnoja, onda istom lijepo cvjeta.«

Žena bijesno: »Ti mrcina jedna, ti hoćeš reći, da si ti ruža, a mi žene gnoj! Mrcina jedna! Smrdež! Balavac!«

Sad je i čovjeka s bradom spopao bijes. Lupio je opet šakom po stolu, ja i tanjir smo opet zaplesali, i čovjek je, sav crven od bijesa, počeo grmjeti:

»Smrad jedan, da imam sad vruću peglu, po trbuhu bih te njome peglao! Gad jedan! Kobila! Kobila! Kobila iz pastuharne!!!«

Sad je žena počela glasno vikati:

»Ti ćeš meni reći kobila! Pa zašto si takvu kobilu uzeo? Na koljenima si preda mnom ležao. Ej, da sam te onda mogla dati fotografirati, sad bih ti pod nos porinula sliku. Lopove!«

Čovjek s bradom je naglo skočio sa stolca, pograbio mene i vičući poletio prema ženi:

»A ja ću tebi pod nos porinuti puža! Na, na, da vidiš kako je to ugodno! Draga dušice! Draaga dušice!«

Dok je te zadnje riječi govorio, uzeo me je čvrsto među prste i sa mnom je stao trti ženu po nosu. U strašnom strahu klizio sam po njenom nosu gore, dolje, a onda me je žena istrgnula iz njegovih ruku i vičući: »Policija, poolicija ... sad kad je treba, nema je«, odnijela me iz sobe i mi smo prošli kroz dugi, mračni hodnik kroz koji smo došli. Onda je žena rekla: »Vrag te odnio, ti si svemu kriv«, i bacila me niza stube.

GOSPODIN S PLAVIM BRČIĆIMA

TREBAO SAM dosta dugo dok sam se oporavio od straha. No glavno je da mi se nije ništa dogodilo. Prokleti ljudi, kamo god zapadnem, svagdje se svađaju. Ajde, oni se na koncu i pomire, ali pri svemu tome mogu nastradati ja, koji nisam ništa kriv. Još sad se ne osjećam posve dobro. Ovaj bradati je sa mnom tako trljao po nosu svoje žene da me još i sada sve boli. Mene slaboga uzeo je sebi za obranu. Neka se sam brani, dosta je jak. Ogledam se oko sebe. Ispod mene su stepenice, a nada mnom isto tako. A ja bih htio nekuda van u slobodu, gdje mogu vidjeti nebo, pa možda i sunce. Stanem puziti niza stepenicu, jer se sjećam da smo tu iz dubine došli. Znam da ću jako dugo trebati dok dođem do zemlje. To je sigurno dulji put, nego da prijeđem čitavo svoje polje. Vrti mi se u glavi, kad gledam kako se stepenice spuštaju u dubinu. Puzim, puzim pun volje i strpljenja, a dobro je da sam se najeo lozinog lista pa ne osjećam gladi. Da je barem lozin list za mnom bacila. Začujem korake. Silazi dječak niza stepenice i stane nada mnom. Opet me uhvati strah. Vidim da dječak gleda u me. »Puž je to«, rekne začuđeno i uhvati me među prste. I razgledavajući me, silazio je polagano i naskoro sam bio opet na suncu. Oblaci su se razilazili nebom, no ja sam brzo svrnuo pogled s neba i pažljivo se zagledao u dječaka, da vidim što će se sa mnom zbiti. Dječak me je još uvijek pozorno gledao, a onda me spustio u svoj džep. Oko mene je nastala tama. Čuo sam oko sebe buku i razgovore ljudi, ali vidio nisam ništa. Osjećao sam da se mičemo ulicama i nestrpljivo sam čekao, kad će se dječak zaustaviti. Već mi je postajalo i dosadno. A možda mi se u tami činilo da tako dugo hodamo, jer ništa nisam mogao vidjeti, a kad se ja u nešto zagledam: u let ptice, u boje na leptirovim krilima ili kakav lijepi cvijet, onda se razveselim i vrijeme mi brzo prolazi. Konačno je dječak stao i ja sam osjetio da se uspinjemo uz nekoliko stepenica. Tada sam oćutio neki novi, čudni miris i po tome sam zaključio, da smo sigurno ušli u kakvu sobu. To sam već opazio u gradu da svaka soba ima drugi miris kao i svaki čovjek. Dječak me izvadi iz džepa, i zaista, ja se nađoh u velikoj lijepoj sobi, a kroz prozore je padalo sunce. Vrata se otvore i uđe lijepa, visoka gospođa u crnini. Lice joj je bilo vrlo tužno. Dječak reče:

»Ljubim ruke, nemoj se, mama, srditi, nešto sam sa sobom donio. Puža.«

Dječak me je držao na dlanu, gospođa se zagledala u me i rekla:

»Gdje si to našao? Valjda nisi bio u Tuškancu? Ja sam ti rekla, da sâm ne smiješ tamo ići. Gdje si ga našao?«

Dječak: »Mama, ja sam bio kod Viktora i kad sam silazio stubama, najednom sam ugledao puža, pa sam ga ponio sa sobom. Mama, smijem li ga zadržati?«

Visoka gospođa: »Pa što će ti puž? Ne ćeš ga valjda u stanu imati.«

Dječak: »Da je tata živ, on bi mi sigurno dozvolio. Ja ću navečer u molitvi tati reći da imam puža. Ja

njemu sve kažem. Odmah poslije očenaša ja mu sve pripovijedam. I onaj vic što mi je Viktor pripovijedao također sam tati rekao. Sigurno se je u nebu smijao.«

Visoka gospođa: »Ne smiješ tako govoriti o tati. Bog bi te mogao kazniti.«

Dječak: »Mama, pa tata je jako volio viceve. Znaš kako se je onda smijao.«

Visoka gospođa se uhvatila za čelo i rekla:

»Da, tata se znao jako smijati. Zar ne, kako je tata imao lijepe zube? Uvijek kad se je smijao, vidjeli su mu se lijepi, ravni zubi. Mnogi su mislili da su to bili krivi zubi, tako su bili pravilno poređani. Ah, ne ću misliti na to!«

Visoka gospođa je uzdahnula nekoliko put, a onda je tiho otišla iz sobe. Dječak me je postavio na stolac i dugo i pažljivo me motrio. Tada mi je stao govoriti:

»Dragi puž, ostani kod mene. Lorda smo dali na selo, jer je mami razgrizao cipele, moju kapu je rastrgao, a jednom je povukao stolnjak i čitavo se suđe razbilo. Lord više ne će natrag doći. Sad ćeš ti biti kod mene mjesto Lorda. Hoćeš, ti se od sada zoveš Lord. Da znaš, ti se od sada zoveš Lord.«

Dječak se primaknuo posve do mene i ja sam se već preplašio što će se sada dogoditi, no on je samo glasno nekoliko put rekao L o r d, a tada me je opet stao promatrati. Onda mi je opet počeo govoriti:

»Slušaj, Lord! Ti moraš slušati! Nemoj sada dok s tobom govorim spavati. Dok sam ja u školi, smiješ spavati. Da znaš! Ali Lorda se moglo udariti, kad nije slušao. A kako bih tebe udario. Ti odmah pobjegneš u svoju kućicu. Ali ja mislim da ćeš ti slušati mene. Danas ću tati nakon očenaša reći da se ti sada zoveš Lord. Ja

znam da će se tata jako veseliti. Kada ja uveče legnem, odgrnem zastor, tako da me tata s neba može vidjeti. A kada je pred prozorom mjesec, onda mi se uvijek čini da tata sa svojom lulicom neumorno hoda po mjesecu kao što je nekada znao koračati po sobi. Tata je uvijek bio jako zamišljen i kada je računao kod stola, nije ga nitko smio smetati. Da znaš, Lord, moj tata je bio jako dobar. On bi i tebe volio. Ja znam da bi on tebe volio. Meni je tata uvijek govorio, da ću kad postanem veći dobiti živog konja. No od toga ne će ništa biti, jer mama kaže, da mi sada imamo mnogo manje novaca.«

Dječak se posve primaknuo k meni, pa me je stao gladiti prstima. Ja sam se opet prestrašio. No po pogledu sam dječaka vidio da on ne misli zlo. Meni baš nije bilo prijatno da me opipava i ja sam se rasrdio. Pa šta ima od toga da me prstima dira. Neka me ostavi na miru. Dječak mi je opet počeo govoriti:

»Dragi Lord, mi sad imamo jako malo novaca i tako ja nikada ne ću dobiti živoga konja. Šteta da ti nisi velik kao konj, ja bih na tebi jahao. Ti me barem ne bi srušio, jer ti si miran. Pa kad bi mi tebe jako hranili, možda bi postao velik kao konj. Moram pitati gospodina učitelja o tome.«

Ja sam se poveselio kad sam čuo da dječak govori o hranjenju. Želudac mi je opet postao prazan. Jako rado slušam kad se govori o hranjenju. Da vidimo kakvu će mi hranu dati! Dječak mi je opet stao govoriti:

»I onda, znaš, za tebe će se uvijek nešto naći. I pečenke ću ti dati. I kekse. I kompota. Jer ti se jako dobro vladaš. Ja bih ti i zlatnu pohvalnicu dao. A, molim te lijepo, nije li tebi teško vječno nositi sa sobom tu kućicu. Meni se već ne da nositi kišobran, a kamoli cijelu kuću.

Sigurno te bole ramena. Ali ti mi se ne možeš potužiti. A sigurno bi se ti potužio da možeš. Da znaš, mi ćemo te strašno hraniti, uvijek ću te metnuti na prozor da imaš zraka, pa da vidiš kako ćeš narasti! A kad postaneš velik kao konj, ja ću tebe zajahati i mi ćemo polagano jašiti preko cijelog Jelačićeva trga. Alaj će mi svi biti zavidni. I mali bič ću kupiti. Ja znam da puževi ne postaju veliki, ali ako te strašno hranim, možda mi stvar uspije. Treba pitati gospodina učitelja. Ni on ne zna sve, ali kada što ne zna, onda se namršti i stane listati po svojim knjigama i odmah pronađe što treba.«

Otvorila su se vrata i visoka, lijepa gospođa u crnom reče:

»Ajde k objedu.«

Dječak: »Mama, smije li puž biti kod stola? Šta će tu raditi sam u sobi.«

Visoka gospođa: »Ostavi puža tamo i hodi. Juha je već na stolu.«

Dječak mi je još dobacio tužan pogled, rekao: »Zbogom dotle«, i zajedno s gospođom nestao iz sobe.

Ostao sam na stolcu gladan i neraspoložen. Ovi ljudi u gradu mnogo toga pripovijedaju i obećavaju, a ništa ne izvrše. Tu mi je dječak pripovijedao što će mi sve dati za jelo, a sada me ostavi gladna. Pa valjda će mi nešto donijeti. Čekam, čekam, no vrata se ne otvaraju. Glad se sve jače javlja. A i sunce je sigurno opet zašlo za oblake, jer je u sobi postalo tamnije, a kroz prozore dopire slabo svijetlo. Ja sam sve više tužan. Prošlo je dosta dugo vremena, dok su se vrata opet otvorila i ušla je visoka, lijepa gospođa u crnom, a iza nje plavokosi gospodin s razdijeljenom kosom na glavi i plavim brčićima. Gospođa mu je ponudila stolac i ja se strašno prestraših, da ne bi sjeo na me. No gospodin reče:

»Oprostite, milostiva, pa na ovom stolcu je puž.«

Visoka gospođa: »Ah, oprostite, nisam u brzini na to mislila. To je moj dečko opet nekakvu glupost donio kući. Evo, evo ima dosta stolaca.«

Mene su zajedno sa stolcem odnijeli do prozora, oni su sjeli na druge stolce. Gospodin s razdijeljenom kosom i plavim brčićima upiljio je oči u gospođu i šutio.

Visoka gospođa: »A što vas nosi k meni, gospodin Novoselec?«

Gospodin je dalje tužno gledao u visoku gospođu, a onda reče tihim glasom:

»Ah, milostiva, vi dobro znate. Znam da vi dobro znate. Ja ne mogu ovako dalje. Ja znam da se sada ne dolazi u posjete i da ste vi sigurno mislili malo legnuti, ali ja već dva sata šetam ispred kuće i sad se više nisam mogao da svladam — i sad sam tu. Pa radite sa mnom što hoćete, vi me možete i izbaciti van. I niza stube baciti ako hoćete, ali, ali samo da sam vas vidio. Tako, sad sam malo olakšao svoje srce.«

Gospodin je sagnuo glavu, gledao u svoje cipele, koje su se laštile i šutio. Visoka gospođa je također šutjela, a onda reče tihim glasom:

»Gospodin Novoselec, vi znate da ja vas oduvijek poštujem, a i moj pokojni vas je volio, ali vi dobro znate da je još prekratko vrijeme otkako je umro moj muž, pa mislim da sada nije zgodno o tome razgovarati.«

Gospodin s razdijeljenom kosom nasred glave i s brčićima reče glasno:

»Oprostite, milostiva, ljubav nikad ne pita kad je vrijeme da se o njoj govori. Znam jedan lijepi stih nekog

jako poznatog pjesnika, koji o tome govori, no sad kad sjedite tako blizu pokraj mene, tako sam se spleo da mi je taj stih momentano pobjegao. A bio je veoma lijep. No ja ću se već sjetiti. Milostiva, ja ovako dalje više ne mogu. Noću ne mogu spavati, pa ustajem i hodam sate i sate po sobi, tako da mi stanari lupaju na zid, a stanar ispod mene mi je kasno noću doviknuo kroz prozor: »Hej, ako vam se hoće mnogo hodati, onda ajte pješke u Mariju Bistricu i natrag da se malo razgibate. Mi hoćemo spavati. Mi moramo po danu mnogo raditi.« A znate, milostiva, to je sramota kad mi ovako viče, a osim toga to je u skrajnjoj mjeri i bezobrazno, jer za toga stanara svi znadu da nikada ništa ne radi, i samo se karta, i da ga žena uzdržava.«

Visoka gospođa se stala smijati. Gospodin je načinio vrlo snuždeno lice i rekao:

»Milostiva, nemojte se smijati, jer to još nije sve. Ja sam radi svoje simpatije prema vama postao strašno rastresen, tako da sam neki dan u kavani mjesto sa žlicom sa cigarom, koju sam upravo pripalio, počeo miješati kavu. Mojemu sam sluzi u uredu rekao »Ljubim ruke«, a generalici Bodula sam doviknuo na ulici: »Bog, Miško!« Zamijenio sam u rastresenosti pozdrave za slugu i za milostivu generalicu. Joj, gospođo, nemojte se smijati, molim vas, nemojte se smijati, jer onda moje srce osjetljivo krvari i ja opet dugo trebam dok se smirim.«

Visoka gospođa: »Pa moram se smijati, oprostite, ne mogu da se svladam.«

Gospodin: »Da, vidim ja da ću s vremenom postati i smiješan. Samo da se mogu sjetiti stiha onoga pjesnika. Što on kaže o tome kako ljubav ne pita. A vani dok sam šetao dva sata pred kućom, taj mi je stih cijelo vrijeme išao po glavi. I prije nego što sam pozvonio na vašim vratima taj sam stih još jednom u sebi ponovio. Ali vrag po stihu, oprostite, ali ja više ovako ne mogu dalje. I svoje sam poslove zanemario. Skoro da je jučer jedan vagon pilića mjesto na Sušak otišao u Banjaluku. I to sve radi te moje nesretne ljubavi. Jer vi znate što nastane kad šef svemu sâm ne prigleda.«

Visoka gospođa: »Ne ću ja da vi radi mene zapustite svoj posao. Pa dođite malo k sebi, vidite da to sada nema smisla. Pa ja sam još u crnini.«

Gospodin: »Koja vam divno pristaje. Ah, kako sam sretan dok ovako kraj vas sjedim. I često mislim, ako me vi i ne uslišate, ali vi meni ne možete braniti da vas ljubim. Vi mene, milostiva, možete i van baciti, ali ja ću i opet doći. Pa ako mi zabranite ulaz u kuću, ja ću se maskirati, metnuti dugu bradu i crne naočale, samo da se mogu pred vama pojaviti. Milostiva, kad bi mi barem najmanjim znakom dokazali da imate barem trunak simpatija za mene. Teško je to čekati, teško.«

Gospodin s razdijeljenom kosom i s plavim brčićima uzdahne glasno i naherivši malo glavu zagleda se u visoku gospođu. Nastala je kratko vrijeme tišina. Ja sam se stao sve više srditi, jer me je mučila glad. Pa hoće li mi ovaj dječak skoro što donijeti? Gospođa se također ozbiljno zagledala u gospodina, a onda je stala govoriti:

»Gospodin Novoselec! Vi znate da ste vi meni uvijek bili simpatični. Vi ste dobar čovjek i pošten ste, što je danas velika rijetkost. No moje rane za mojim mužem još su svježe. Vi dobro znate što je on meni značio. I vi znate kako je on sa mnom bio fin, pa vidjeli ste kako je imao divan pogreb. Vidite, cijelo pjevačko društvo je došlo, iako mu on nije bio član.«

Gospodin: »Da, da, vrlo su lijepo pjevali.«

Visoka gospođa: »Bolje da o tome ne mislim. Još danas me uzrujava sjećanje na taj sprovod. Najgore mi je kad u mraku prije spavanja u sebi čujem pjevanje toga pjevačkog društva. Tada obično ustanem, upalim svijetlo, pa štogod čitam, makar stare novine, samo da zaboravim na to. I dugo trebam dok opet mogu usnuti.«

Gospodin: »A vidite, milostiva, ja opet ne mogu spavati, jer uvijek na vas mislim. A kad bi se vi udali za mene, oboje bi se riješili tog stanja. Znam ja da je sada još prerano misliti na to, ali lijepo vas molim, dajte mi bilo kakvu malu potvrdu da smijem gojiti nadu, nemojte me ostaviti tako izgubljena, još bih iz rastresenosti mogao pasti pod tramvaj. Ljubav je strašno jaka stvar, milostiva. Ah, prokletstvo, da se ne mogu sjetiti onog stiha. Ali ja ću se već sjetiti. Sjetit ću se ja. Inače, ja imam odlično pamćenje. To su mi već u školi rekli. Milostiva, nemojte da tako beznadno odem od vas. Molim vas najozbiljnije. Imajte smilovanja sa mnom!«

Gospodin je sklopio ruke i tužno gledao u gospođu, koja je prstom prelazila preko svog nosa, a onda je rekla:

»Dragi gospodin Novoselec! Promislite malo, pa kakav znak svoje simpatije mogu vam ja dati u ovakvom času? Ja sam ozbiljna žena i shvaćam život vrlo, vrlo ozbiljno. Osim toga sam vrlo točna i savjesna. Ja sam jednu svoju kuharicu samo zato otpustila, jer sam joj naložila da točno u podne, kad pukne top, naravna kazaljke na dvanaest. Ona je to uvijek učinila nekoliko minuta kasnije, i ja sam je zato otpustila. Zato ja ne volim govoriti u vjetar. Mogu vam za sada samo reći da ste mi simpatičan i da o vama imam najbolje mišljenje.

Zbilja najbolje mišljenje. To je sve što vam za sada mogu kazati.«

Gospodin: »Milostiva, sve je to veoma lijepo, ali me nikako ne može umiriti. Tko meni može garantirati da ja i ovu noć ne ću koračati po sobi, jer ne ću moći spavati, a vidjet ćete, milostiva, da ćete vi pred san opet čuti pjevačko društvo nad grobom pokojnika. Sve ćete jasno čuti: i basove kako tuže, i tenore kako tanko plaču, a pogotovo je konac grabio za srce. A u noći je jako neugodno čuti, milostiva, he, he, u noći se mi svega plašimo, milostiva, a kamoli ne tužaljke nad grobom.«

Gospođa se uhvati za glavu i reče preplašeno: »Molim vas, ne sjećajte me toga! Molim vas lijepo!«

Gospodin: »Milostiva, morate mi dati nekakav mali znak. Ja moram nešto imati uza se, inače sam izgorio. Znate što, milostiva, napišite mi na papir samo nekoliko riječi olovkom, recimo napišite: Dragi Novoselec, što nije može još biti, ili napišite: ostajte jaki u ljubavi dok dođe vrijeme, ah sitnicu napišite, samo da imam nešto crno na bijelom. Ja ću to uvijek nositi sa sobom, kao što moj otac još uvijek sa sobom nosi ratne obveznice iako nikada ne će od njih imati ništa; milostiva, dajte mi ovakav papirić i vi ste me spasili od velikih neugodnosti. I onda to bi mi bila nada, a od nade se živi. Prokletstvo, da se ne mogu sjetiti stiha onog pjesnika. Prokletstvo jedno! Dakle, milostiva, što ste odlučili? Mogu li ja to dobiti pismeno. Vi znate, ja sam trgovac i moj je mozak uređen kao stroj. Tu mora svaki šaraf biti na svome mjestu. Čekam napeto što ćete mi, milostiva, sada odgovoriti.«

Gospođa: »Pa nemojte biti čudni, dragi gospodin Novoselec, pa ne mogu vam ja dati nekih pismenih oba-

veza. Ako me zaista tako ljubite, onda ćete i počekati. Prava ljubav zna i trpjeti.«

Gospodin: »No toga bih htio vidjeti tko bi mi rekao, da to nije prava ljubav. Oprostite, ja dobro znam da vi više ne posjedujete mnogo, dakle nitko ne može reći, da ja zbog drugih interesa k vama dolazim. Moja je ljubav od najčišće vrste. Takve ljubavi danas zapravo više ni nema. Ili vrlo rijetko. Dakle, milostiva, s farbom van, što ste odlučili?«

Gospođa je neko vrijeme šutjela prelazeći prstom po svome nosu, a onda rekne vrlo ozbiljnim glasom:

»Dragi moj gospodin Novoselec, ja sam ozbiljna žena kako znate i kad vam ja kažem: »čekajte«, onda to nisam uzalud rekla. Svakako, obvezati se ne mogu ni na šta. Što mi znamo što se sve može dogoditi. Vi vidite u kakvo nemirno doba živimo. Čitajte samo novine. Sve su stranice pune revolucija, ratova i svakakvih drugih nesreća.«

Gospodin: »Pa šta to ima s ratom, milostiva! Ako dođe do rata, ja ću se već nekako izvući. Majstor sam ja za takve stvari. I svjetski rat sam tako reći prespavao u vojničkoj kantini iza bačava. Znam se ja boriti protiv rata, ne bojte se, milostiva. Samo nešto, nešto, kakav god mali znak vaše naklonosti da mi date. Molim vas lijepo!«

Gospođa reče: »Ja sam vam rekla sve što sam mogla. Pa posjetite me katkada, gospodin Novoselec, moja kuća vam je uvijek otvorena. Vi to znate.«

Gospođa je pogledala na zidnu uru.

Gospodin: »Milostiva, vi gledate na uru, to znači da je već vrijeme da idem. Oprostite, ako možda smetam ili vam dosađujem.«

Gospođa: »Ali ne, gospodin Novoselec. Tek u četiri sata moram poći k mome odvjetniku. Jedna stvar još radi pokojnoga.«

Gospodin ustane sa stolca i reče: »Ne ću više smetati, milostiva, ja sam sretan, da ste mi i to vrijeme poklonili i lijepo bih vas molio, ako ne budem više mogao izdržati, doći ću malo ovamo, pa vas molim da me onda ne bacite van.«

Gospođa je također ustala i rekla: »Ali, gospodin Novoselec, kako možete ovako šta i pomisliti. Vi ste mi uvijek dobro došli.«

Oni su se polako primicali k izlazu. Gospodin je rekao:

»Ah, kako rado slušam ovakve riječi. Zahvaljujem vam na ovom kratkom vremenu, koje sam sada proveo s vama. Znate, milostiva, ljut sam samo zato što se ne mogu sjetiti onog divnog stiha. Slijedeći put, prije nego pođem ovamo, notirat ću si taj stih. Znam da će se vama, milostiva, svidjeti, jer vi ste jedna vrlo osjetljiva duša. Pa šta opet kiša pada? Uvijek ta kiša. I kroz najjače potplate ulazi.«

Gospođa i gospodin su izašli iz sobe. Opet sam ostao sam. Sada me je glad već jako mučila. Pun čežnje čekao sam dječaka. Hoće li mi što donijeti. I strah me je počeo hvatati. Pa tu bih mogao i umrijeti od gladi. Evo, takva je množina ljudi ovdje u gradu oko mene, i među svim tim ljudima mogao bih mirno umrijeti od gladi. Ej, moje polje! Tamo nema mnogo ljudi, ali ima mnogo kelja. To sam već opazio: u gradu ima mnogo ljudi, a malo kelja, a na mome polju opet ima mnogo kelja, a malo ljudi. Meni je miliji kelj od ljudi. Osim gladi hvata me se umor, a i san. Sada sam ovdje morao toliko razgovora slušati, pa me je to potpuno splelo. Za mene su

sve to nove stvari i zato ja ne mogu tako brzo promisliti o svemu što čujem. Kako sam umoran. Šta to vani šumi? Pa to je kiša. Kako je to bilo lijepo kad sam ispod kelja slušao kako kiša pada. Slasno sam ga griskao, a kiša je tekla i čitavo je polje jako mirisalo. Ne smijem misliti na kelj, jer moj glad sve više raste. Pospanost me hvata sve jače. Sve jače, sve jače. Već ne razabirem predmete oko sebe. Još čujem kako kiša pada. Šumi, šumi kiša, ali već kao izdaleka, gdje je dječak... gospođa... gospodin... moj stolac... soba... prozori... ura... vrata...

GOSPODIN S CRNIM BRČIĆIMA

BUDIM SE, a u oči mi udara jako svijetlo. Čitava je soba bila već rasvijetljena. Glad, glad me muči. I strah da bih ovdje mogao umrijeti od gladi. Da sam sad barem u kakvom dvorištu ili bilo gdje na zemlji, već bih ja makar šta našao za sebe. Toliko sam psovao onu gorku travu, koja je virila iz onog staklenog ormara, gdje su bile ribice. Pa makar da mi je sada ta gorka trava. Glad, glad me muči. Pa baš me je morao metnuti na ovaj pusti stolac! Ni mušica ne bi ovdje za sebe što našla, a kamoli ja, koji sam toliko puta veći od nje. Samo da ne umrem ovdje od gladi. Samo da ne umrem od gladi. Ne bih još htio umrijeti. Pogotovo smrt od gladi mora biti strašna. Onda mi je milije da me konjsko kopito udari, to je brza smrt. Ali ovakvo polako umiranje. Možda ja zaista pomalo već umirem?! Nisam više tako umoran, jer sam se sada dobro ispavao, ali glad, glad me muči. Konačno se ipak otvoriše vrata i na moje veliko veselje uđe dječak s torbom pod pazuhom. Baci je bučno na pod, da pohrli k meni.

»Ipak si ti još tu,« reče radosno, »ja sam gospodina učitelja pitao, bi li ti mogao tako narasti da bih jednom mogao na tebi jahati. Učitelj me je napsovao i rekao mi, kako mogu biti tako glup i tako nešto reći. Ja sam mu rekao da bih te jako dobro hranio samo da narasteš, no učitelj je kazao da to nikako ne će ići. Rekao mi je

da ti jedeš zelenje. Ali mi nemamo uvijek zelenja u kući. Pa šta ću onda učiniti. Moram mamu lijepo moliti.«

Kad sam ja ovako gladan čuo da dječak govori o hrani, sav sam se uzrujao i napeto čekao kad će dječak otići da mi nešto donese. No on se nije micao iz sobe, već se sagnuo posve k meni, pa mi je govorio:

»Slušaj, Lord, ja ne znam hoću li te ostaviti kod sebe. Jer ako ti više ne možeš narasti, onda nema smisla da si ovdje. Jer ovakav kakav si, ne mogu na tebi jahati. Pa šta ćeš mi! Ja ću tebe dati Zlatku. On je manji od mene, jer ja sam već preozbiljan za tvoje društvo. Ja već idem u prvi razred pučke škole, a Zlatko još ide u dječji vrtić. Ja sam već i sâm bio u kinu, a on još nije. Uopće Zlatko je bedak. A tako sam se veselio, dragi Lord, da ćeš ti moći narasti! I sedlo bih ti kupio, jer ti bi isto morao čekati dok ja narastem. Mi bi lijepo zajedno rasli, a ovako ću ja postati jako velik, a ti ćeš ostati malen. Baš mi je žao. A tako sam se veselio.«

Otvorila su se vrata i ušla je visoka, lijepa gospođa sva u crnom. Skinula je crni šešir i kabanicu i na čas otišla u drugu sobu. Kad se vratila rekla je dječaku:

»Mirko, pa šta ćeš s tim pužem? Pa mi nemamo nikakvog vrta. Tko će se tu uvijek brinuti za njega? To ne spada u sobu. Tko je vidio u sobi držati puža! Pa nije to pas!«

Dječak plačljivim glasom: »Ali, mama, ja sam ga sebi uzeo mjesto Lorda. Ja sam mislio da bi on, ako ga dobro hranim, mogao narasti velik kao konj, pa bih ja na njemu jahao, pa sam danas popodne i gospodina učitelja o tome pitao, ali on kaže da to nikako ne ide.«

Gospođa glasno: »Mirko! Pa ti si išao gospodina učitelja to pitati! No lijepo će on misliti o meni. Ovakve

gluposti ideš pitati. No to je za mene blamaža. Pa što ti je gospodin učitelj rekao? To me baš zanima. No taj se morao smijati.«

Dječak: »Ja sam mu rastumačio cijelu stvar. Rekao sam mu da mi je tata obećao konja, no onda je tata umro, to on zna, i rekao sam da mi sad više nemamo toliko novaca kao prije.«

Gospođa reče ljutito: »Pa što to trebaš pripovijedati! Ne treba to svatko da zna. Sve što ovdje kod kuće čuješ ne smiješ izbrbljati vani. Čovjek pred svojim djetetom nije siguran.«

Dječak: »Ali, draga mama, mene je straaašno zanimalo, može li puž narasti velik kao konj. I zato sam mu sve točno pripovijedao. Nemoj se, mama, srditi.«

Gospođa: »Pa kako možeš biti tako glup, pa misliti: puž može narasti tako velik. Pa ti nisi glupo dijete. U mojoj su familiji svi bili bistri.«

Dječak: »Ja znam da puž ne može tako jako narasti, ali kad znam da ne ću dobiti konja, to sam tako straaašno zaželio da bi puž narastao kao konj. Ja bih bio sve učinio, samo da sam mogao to postići. A sada kad vidim da to ne ide, dat ću ga Zlatku. On će se jako veseliti.«

Gospođa: »Ti, ako ga ti tamo odneseš njegova će te mama baciti van. Šta će to njoj u stanu. Ajde, ajde, Mirko, odnesi ga na ulicu. Nije to za sobu.«

Dječak molećim glasom: »Draga mamice, molim te, još par dana mi dozvoli da ga držim, onda ću ga i sam baciti, kad i onako ne će više rasti. Ja ću ga metnuti u onu škatulju gdje su bile cipele. Molim te, mama!«

Gospođa: »Ajde neka bude još danas tu. Ali ja ne razumijem kako ti se hoće igrati s pužem. Pa to je gadno!«

Dječak: »Mama, nije to gadno, gledaj kako ima lijepu kućicu. Ja ću pozorno pratiti sve što on radi. Pa, mama, ja nemam nigdje prilike vidjeti puža. Mene to jako zanima. Samo te molim, gospodin učitelj je rekao da puž jede zelenje: A imamo li mi u smočnici zelenja?«

Gospođa: »Ima salate za sutra. Ajde u kuhinju, neka ti Manda dadne jedan list. To je dosta.«

Dječak izađe iz sobe i za čas se vrati sa zelenim listom salate, pa ga metne preda me. Ja sam odahnuo i stao jesti. Gospođa je neko vrijeme s dječakom razgovarala, no ja nisam čuo što su govorili, jer sam se onako gladan sav zadubao u jelo i zaboravio na sve oko sebe. Kako mi prija ta salata, pogotovo gdje sam ovako izgladnio. Želudac se polako puni i ja se sve bolje osjećam. Na čas se odmorim i pogledam oko sebe. Pa gospođe i dječaka više i nema u sobi. Dakle nisam ni opazio kad su otišli iz sobe, tako sam bio zabavljen jelom. Griskam dalje salatu i sve mi bolje prija. Tiha radost ulazi u me. Strašno sam se najeo i sada se odmaram. Gospođa je ušla u sobu, ugasila svijetlo i opet izašla van. Ostao sam u tami. Kako se ugodno odmarati u tišini nakon jela. Učinilo mi se kao da sam u svome polju u noći i kao da će svaki čas izaći mjesec. Pa šta ću sada misliti šta će dalje biti. Sada sam sit, a ima još i salate na mome stolcu. Dosta sam dugo razmišljao o različnim stvarima, kadli se otvore vrata, upali se svijetlo i u sobi je pred zrcalom stajala visoka, lijepa gospođa i popravljala kosu. No nije više bila u crnini, već je na sebi imala opravu crvenkastu kao cvijet djeteline, koja je cvala nedaleko od mog polja. Smiješila se u zrcalo, i nekoliko put gledala na zidnu uru. Nakon nekog vremena začulo se kucanje i ona je otvorila vrata. Ušao je visoki gospodin s crnom

unatrag počešljanom kosom i s crnim brčićima i poljubio visokoj, lijepoj gospođi ruku. A onda su se čvrsto poljubili.

»Danas si dapače točan,« rekla je gospođa i oni su sjeli.

»Pa znaš, Mira, kako je«, odvratio je visoki gospodin s crnim brčićima, »teško je meni otići iz kancelarije dok su stranke. Danas sam staroga prevario da imam važan dogovor, pa je još nekako išlo.«

»Znam, znam,« rekla je gospođa, »nisam ja tu jedina. Ti si stari grešnik. Tko će tebe zaularititi.«

Gospodin: »To znaš da sam prekinuo s Jelkom. Već mi je išla na živce. Ne mislim ja nju ženiti. Ona je lijepa, ali je glupa. Glupa je ona.«

Gospođa: »To veliš sada. A što si prije govorio.«

Gospodin: »Nisam ja to odmah vidio.«

Gospođa: »Da, najprije si gledao njezine noge, a poslije pamet. Takvi ste vi svi. Pa tko bi tebi mogao povjerovati.«

Gospodin: »Ti znaš, Mira, da ja tebe zaista volim i čim se moje prilike poprave, ja ću te oženiti. Ne mogu ja biti bez tebe.«

Gospođa: »Ti si jedan od onih muškaraca, koji tek oko pedesete godine dolaze k pameti i onda su tek sposobni da se ožene. Onda neka te žena uzme nakon što si svoju snagu dao drugim ženama. Ne ćeš se ti opametiti. Još je suviše života u tebi. Danas je opet bio Novoselec ovdje. On mene zaista ljubi. Siromah, već je tako rastresen da radi mene pravi razne gluposti.«

Gospodin s crnim brčićima i unatrag počešljanom crnom kosom: »Novoselec je idiot! Ja ću ga jednom nalemati. Misliš ti da je on siguran? On je hodao tri mje-

seca s Borkovićkom, svaki dan joj je slao cvijeće, u nebo ju je uzdizao, dok joj nije jednog dana rekao: »Ja sam došao do zaključka da je pametnije, da se mi raziđemo. Hvala lijepa za dosadašnje društvo, od sutra ste vi za mene mrtvi. Ali na sprovod ću vam svakako doći«.«

Gospođa: »To nije moguće. Ja to ne vjerujem.«

Gospodin: »Kad ti ja kažem da je tako. To mi je Borkovićka u suzama sama ispripovijedala. Još znam dobro, bilo je to u ožujku, mi smo stajali u Palmotićevoj ulici, a jedan smetljar je kraj nas bacao smeće u kola. Borkovićki je poštrcao opravu, pa sam ga ja opsovao. Ma znam sve to kao da je danas bilo«.

Gospođa: »Sad svejedno, ali on svakako hoće da me ženi. A to znači osigurati mene i dijete za čitav život. Ti znaš da je on bogat.«

Gospodin: »Ali koliko ja znam, ti njega ne voliš. Pa kakav će to biti život?«

Gospođa: »On je veoma dobar i simpatičan čovjek. Taj me, znam, ne će prevariti. A kako ja mogu tebi vjerovati, ti koji po pet ljubavi vodiš u isto vrijeme.«

Gospodin: »Da, ali ja onda svaku od tih pet žena zaista ljubim, draga moja. Ali sada, kako vidiš, imam samo tebe. Jelke sam se najteže riješio.«

Gospođa: »A Novoselcu zamjeravaš što je ostavio Borkovićku. I ti si mi fina ptica.«

Gospodin: »Kad se ja hoću jedne žene riješiti onda to načinim na otmjeni način. Ja nju ne vrijeđam, već ona mora na mome licu i po mome ponašanju vidjeti da mi već pomalo dosađuje. Znam ja kako se mora postupati sa ženama. Sa surovošću ne ćeš jedne žene osvojiti, a još manje ćeš je se tako riješiti. To sve treba polako, fino udesiti.«

Gospođa: »Velik si ti magarac, dragi moj. Pa zato i imaš toliko uspjeha. Ah, kako smo mi žene glupe. Vidiš, Novoselec je jedini čovjek u kojega bih imala potpuno povjerenje. On ima tako pošteni pogled.«

Gospodin: »Da, pošteni pogled! A ljudima, koji mu tovare živad u vagon plaća dva dinara po satu. Jednom ga je jedan radnik kod isplate skoro pljusnuo. Novoselec mu je ustegnuo četiri dinara, jer je radnik krvario iz nosa, pa se je morao neko vrijeme odmarati. On ti je, draga moja, najobičniji šuft.«

Gospođa: »Ja se ne pletem u njegove trgovačke poslove.«

Gospodin: »Nisu to samo trgovački poslovi, draga Mira, tu se pita, je li Novoselec čovjek ili nije. Bogzna kako bi on tebe u braku gnjavio. To se ne zna.«

Gospođa: »Toga se ja ne bojim, dragi moj. Ja imam dosta energije da se branim. I moj pokojni je ispočetka mislio da ću ja sve pokorno slušati što on kaže, no skoro se je stvar promijenila i on je činio ono što sam ja htjela. Ali on je bio fin čovjek. Moram drugi tjedan otići na Mirogoj. Radi mnogih kiša zemlja se je počela rušiti, pa se križ naherio. Ja sama sam preslaba da to postavim u red. A opet nije to tako veliki posao, da posebno uzmem za to čovjeka. Vidiš, ti bi lijepo mogao drugi tjedan poći sa mnom na Mirogoj, pa mi pomoći opet uspravno postaviti križ.«

Gospodin: »Hoću, Mira, zašto ne. Onda možemo odmah načiniti mali izlet u Remete. Znam jednog birtaša kod kojega je dobro vino. Sjajno, to će biti lijepi izlet. Već se veselim.«

Gospođa: »Već dugo nisam bila s tobom na kakvom

izletu. A šta bih obukla? Žao mi je moje crne kabanice, a još moram nositi crninu. Ako počne kiša padati?«

Gospodin: »Ako vrijeme bude nesigurno, onda ćemo ići koji drugi dan. Pa nije to važno, je li križ malo naheren ili nije. On siromah od toga i onako ništa nema. Njemu je svejedno stoji li križ ravno ili nahereno. Njemu je glavno da ima mira. Pa i tu na zemlji stoji sve nahereno, pa ipak živimo.«

Gospođa: »Da, to je istina, ali ja ipak moram malo pripaziti na grob. Još mi je dva dana prije smrti to naložio.«

Gospodin: »Brr, smrt, neugodna stvar, ne mislimo na nju. Ima ljepših stvari na svijetu. Ali, vidiš, Novoselcu ja od svega srca želim smrt. On je meni antipatičan, ja si ne mogu pomoći. Osim toga, što se on miješa u moje poslove.«

Gospođa: »Dragi moj, ja sam ipak uvjerena da on ozbiljno misli. On je jako u mene zaljubljen. Da si samo vidio njegove oči.«

Gospodin: »Onaj glupi pogled! Ko prasica kad pogleda iz koca! Bez svakog izražaja. Kad me on pogleda uvijek mi se čini kao da će svaki čas reći: »Oprostite, ja nisam kriv, što sam na ovom svijetu. Znam da ima i pametnijih od mene«.«

Gospođa: »Iz tebe govori ljubomor. Posve obični ljubomor. Stidi se.«

Gospodin: »Ja da se stidim? Već sam prestar za to. Ja se ničega što radim ne stidim. Ali taj čovjek je meni nada sve antipatičan, i ako ga ovdje kod tebe nađem odrapit ću mu takvu pljusku da će mu se ona njegova točno razdijeljena frizura posve poremetiti. Alaj će izvaliti oči. Idiot jedan.«

Gospođa: »Ti, ako bi ti kod mene u stanu izazvao skandal, letio bi i ti van, to ti odmah kažem!«

Gospodin: »O, milostiva gospođo, vi se meni grozite! Ja sam vrlo osjetljiv i toga ne podnašam. To ne ću zaboraviti dok sam živ. Ja idem!«

Gospodin je ustao i pošao prema vratima. Gospođa je pošla za njim, ogrlila ga i počela ljubiti. On je isprekidano govorio:

»Mira, ja ne podnašam takvih riječi. Ne podnašam. Ne. Ne ću. Ja sam vrlo osjetljiv. Ne ću!«

Gospođa: »Ti si zbilja još veliko dijete. Pa budi pametan. Ti znaš da te ja ljubim i ne mogu bez tebe biti. Ja čeznem za tobom. Uvijek mislim na tebe. Hodi, hodi, ti veliko dijete. Danas ostaješ kod mene.«

Gospođa ga je vukla za ruku u drugu sobu. On se više nije ništa srdio i kad je ona otvorila vrata, turnuo ju je on brzo u tu drugu sobu i vrata su se za njima zatvorila. No za čas se je gospođa vratila, utrnula svijetlo i opet otišla. Ja sam ostao u tami i pomalo me hvatao umor. Koliko sam novih stvari čuo u to kratko vrijeme što sam u gradu, koliko sam ljudi vidio, koliko kuća, koliko kola, koja se pomiču sama, bez konja! Misli mi uzrujano prolaze glavom, a od tolikog straha, koji sam proživio ovih dana, posve sam se smeo i nijednu mirnu misao ne mogu više misliti. Na mome polju, u tišini, znao sam jednu te istu misao misliti tako dugo dok nisam smireno usnuo. A ovdje se u gradu misao brzo prekine, na njeno mjesto dođe kakva još brža misao, pa misli ovdje nemirno vrludaju kao ljeti nad poljem mušice u vrućem zraku. Ovaj me grad sve više plaši i valjda od toga straha postajem sve umorniji. Bojim se da ne bih

ovdje u gradu posve izgubio svoju vedrinu. Kako je sada moj život razbijen. Kako dugo već nisam vidio mirno treptanje zvijezda. Pomalo ću zaboraviti kako izgledaju. San me se već hvata. Možda ću barem što lijepa sanjati. Već vidim u sebi različne slike. Vidim suhe grude zemlje, a po njima pužu zeleni i crveni kukci. Eto, sad su se strovalili sa grude i preplašeno miču nožicama. Još pred san osjetih miris zemlje nakon kiše. Kako me to opaja. Tad ugledah žarku sunčanu ploču kako blliješti, ali strašno, strašno visoko. Sve sam umorniji kao da me je sunčani žar umorio. Kao da sam u sparnom ljetnom popodnevu. Čujem mirno zujanje pčela. Opet sam sretan. Opet sam svoj. Zbogom, prokleti grade. Meni je sada lijepo. Vrlo lijepo. Pomalo gubim svijest. Svijest gubim. Ljetno popodne. Sunce. Pčele. Pčele. Mir.

PUŽ I PROŽDRLJIVA JELKA

BUDIM SE. Blijedo svijetlo svitanja pada po pokućstvu. Još je vrlo tiho. Kako sam svjež i ispavan. Sanjao sam čudnovate snove. Puzio sam u snu ovim beskrajnim ulicama grada, i sav uzrujan tražio izlaz iz njih. A oko mene su skakali ljudi, gledali me bijesno, i ja sam u ludom strahu strepio, ne će li me svaki čas koji od njih zgaziti. A na nebu se najednom ukazao neki ogromni, bijeli mjesec, koji je hladno drhtao i treptao, i sjao čas slabije, čas jače. Najednom se taj mjesec pretvorio u golemu glavu kelja i ja znam da mi je u snu bilo jako žao, da se ne mogu uzverati na nj. A onda sam opet sanjao da je visoka, crna gospođa ležala nepomično na podu kao da je mrtva, a iz otvorenih usta izlazile su same žabe krastače, i naskoro je čitava soba bila puna tih žaba, koje su se uspinjale na ormare, stol, stolce i zastore, a i prozorna su stakla tako gusto pokrile da je u sobi nastala polutmina. A poslije sam opet sanjao da sam polako puzio na visoki toranj, koji je bio sastavljen od samih sirova. Iz njih se cijedila voda, pa sam čuo kako kaplje na zemlju. Još sam mnogo toga sanjao, no ne mogu se više sjetiti tih snova. Uopće su moji snovi u gradu vrlo čudni i zapleteni. Na selu sam sanjao mnogo jednostavnije. Tamo sam sanjao da me napastuju kukci, ili ptice, ili da je voda preplavila polje, a često sam znao sanjati da je jako padala kiša ili snijeg. Tu u gradu mi se posve pomete pamet, a od vječnog

straha gubim pomalo volju za život. Dobro, sada sam svjež, no kad pomislim, kakve me opasnosti još čekaju tu u gradu, stane me se najednom hvatati umor. Hoće li mi ikada uspjeti izaći iz toga prokletoga grada u kojemu cijeli dan nešto buči, lupa, stenje, urla i šumi? Kako čeznem tiha jutra na mome polju, kada po toplom vjetru doplove glasovi seljaka, pucketanje biča, mukanje krava, kada se život stane buditi, a s njime radost i sreća da živiš, da udišeš u sebe svježi zrak i kad znaš da će ti dan proći u miru i zadovoljstvu. Kakva su to ovdje žalosna svitanja! Kroz prozore ulazi smrad s ulica i mjesto mirnog zvonjenja klepki stane uzrujano lupati bezbroj zvonaca, kao da to neki zlobni čovjek udara ćulom po nekakvom ogromnom loncu, samo da svima oko sebe pokvari volju za život. Da, ta volja za životom može se ovdje vrlo brzo izgubiti; pogotovo ja, koji sam naučan na svoj mirni, odmjereni život, na tiho sunčanje na svom putiću i na sjetnu kišicu u proljetno popodne, kada ptice u mokrim granama mirno žvrgolje, kada su leptiri nekuda tiho nestali, a cvjetići zamišljeno miču glavicama. Eto, ide novi dan i moje se srce opet puni strahom. Počeli su gukati golubovi. To me opet smiruje. Soba je već sva u svijetlu. Izvana buka navaljuje sve jače u sobu. Još sam neko vrijeme razmišljao o mome jadnom životu, a onda su se otvorila vrata i ušla je visoka, crna gospođa obučena u jarko crvene hlače i isto takav haljetak, a oko pasa je svezala neko zeleno uže s kojega su visjeli nekaki žućkasti trakovi. Naskoro eto za njom u sobu mlade djevojke rumenih obraza, s dugom metlom u rukama. Visoka, crna gospođa stala je govoriti strogim glasom:

»Niste vi, Jelka, za ništa! Eto, opet sam ja ustala

prije vas! Moram vam reći da ja nisam tako bedasta kako vi mislite. Čitava jedna flaša s pekmezom manjka! Bilo ih je šesnaest, a sada ih je petnaest. Valjda ne ćete i za to reći da to nije istina! Baš da čujemo!«

Rumena djevojka je sagnula glavu nisko, skoro do metle i postala još rumenija. Tada odvrati tihim glasom:

»Milostiva, nisam znala, da vi flaše tako točno brojite. Da ih niste prebrojali, ne bi ništa saznali, stvar bi bila u redu, i ja i vi se sada ne bi trebali uzrujavati. Priznajem, ja sam pojela pekmez. Priznajem. Oprostite mi, više to nikada ne ću učiniti.«

Na čas je u sobi nastala tišina, tada reče visoka gospođa prijekornim glasom:

»Slušajte, Jelka, ja mislim da vi kod mene niste gladni. Dapače i toplu večeru imate svaki dan. Pa i vina u nedjelju. Ja to ne razumijem. Pa kuda vi sve to mećete, Jelka, kuda?«

Rumena djevojka: »U želudac, milostiva, u želudac. Ja imam sigurno strašno veliki želudac. Joj, kako ja negdje imam veliki želudac, da oprostite, sigurno kao krava. Ja dobijem dosta za jelo, i ja to svagdje kažem, jučer sam to rekla kućepaziteljici, jer me je pitala kako mi je kod vas, a nju je to opet pitala partaja iz drugog kata, koja se zanima kakva ste vi gospođa. Ja svagdje kažem da mi je kod vas jako lijepo, dapače nedjeljom u crkvi, u molitvi sa sveticama o vama razgovaram i nikad se Majci Božjoj na vas ne tužim, ali nisam ni ja kriva što imam tako veliki želudac. Možda je to bolest, a možda i preveliko zdravlje. Milostiva, oprostite, već sam radi toga imala dosta neprilika u svom životu.«

Rumenoj djevojci stale su teći suze, a visoka gospođa rekla je strogo:

»Ovaj put vam opraštam, jer inače ste vi dobra djevojka, i ja se ne mogu potužiti na vas. Samo što vam je ujutro malo teško ustajati, no toga se morate odučiti. To ne ide da ja prije vas ustajem.«

Rumena djevojka: »I to što ja teško ustajem, to je isto radi moga nesretnog želuca. Jer tko ima veliki želudac, taj je i vječno gladan. A kad je čovjek gladan, onda uvijek razmišlja samo o jelu. Zato ujutro čim se probudim stanem čeznuti za najraznovrsnijim jelima. Još ugodno umorna od spavanja zatvorim u krevetu oči, pa vidim pred sobom same krasne slike. Ugledam anđele u divnim modrim odijelima, koja su protkana zlatom, a na njihovim krilima vise gusto kolačići kao na božićnom drvcu. I u meni se stane buditi čežnja za tim kolačićima, ja posižem rukama za njima, anđeli se rasplinu, i ja ugledam beskrajno dugu livadu, a na njoj se vrti tisuće i tisuće odojaka na ražnju. Na livadi nema ni žive duše i odojci se vrte sami od sebe mirno i ozbiljno, kožica već dobiva lijepu zlatno smeđu boju, mast iz trbuha odojaka kaplje marljivo u travu i tiho prska. Ja otvorim oči, a u ustima mi se skuplja slina. No ubrzo dolaze opet te drage slike, jedna ljepša od druge. Ugledam na primjer ogromne tave, a na njima polupečeno meso, ružičasto kao ozebla dječja ručica. Neki dan u rano jutro vidjela sam u krevetu u svojim mislima tako divnu sliku, da je valjda nikada ne ću zaboraviti.«

Visoka, crna gospođa: »Zato vi nikako ne možete na vrijeme ustati, kad u krevetu uvijek fantazirate.«

Rumena djevojka: »Ali, milostiva, pa ja time nikome ne škodim, ako se naslađujem mislima na jelo. Ja sam zato po danu marljiva i poštena sam djevojka. Ali, molim, dajte da vam pripovijedam o ovoj divnoj slici, koju

sam neko jutro u sebi ugledala. Vidjet ćete kako je to divno.«

Visoka, crna gospođa strogo: »Ali brzo, Jelka, danas imate dosta posla. A u buduće manje sanjajte, a više radite. Dakle da čujemo!«

»Odmah čim sam zatvorila oči ugledala sam u sebi divan, divan dvorac, koji je blistao na vrhu nekog brda. To brdo nije baš bilo visoko i po njemu su mirno pasle krave, koje su bile nekako čudno smeđe kao da su bile od čokolade. I najednom sam opazila da taj dvorac nije sagrađen od opeka, već od samih dobrih jestvina i zato mislim da tu sliku ne ću nikada zaboraviti. Zidovi su bili od samih kocki šećera, mjesto stupova na balkonima stajale su ogromne salame, a tornjevi su bili načičkani samim kranjskim kobasicama. Mjesto barjaka visjele su s tornjeva šunke. Da, nešto sam zaboravila. Stepenice, koje su vodile k dvorcu, bile su od onog dobrog sira sa škuljama, koji vi katkada donesete kući. Ah, kako sam uzdisala u krevetu, milostiva, kako mi je teško bilo i skoro sam plakala, jer znam da se to nikada ne će obistiniti. O, lijepi moj dvorac, nestao je brzo kao mjehuri od sifonske vode, kada sam našemu pokojnom gospodinu pravila himbersaft prije njegove smrti.«

Visoka, crna gospođa: »Pa vidim i ja svakakve slike u sebi kad navečer legnem. Samo na žalost te slike, koje ja vidim nisu tako ugodne i lijepe kao vaše. Obično ugledam lice moga pokojnoga na odru i točno vidim modre pjegice kraj lijevog oka. Ili vidim kako mu se nos prignječio o dasku lijesa, ili kako mu se gnjili palac raširio u cipeli poput zgnječene žabe. Same neugodne slike vidim ja, Jelka, prije spavanja i ne ću ni misliti na to.«

Rumena djevojka: »Milostiva, ja mislim da čovjek

vidi najviše slika o onim stvarima o kojima najviše misli. Vi još uvijek mnogo mislite na pokojnoga, pa zato i viđate prije spavanja same takve slike; ja opet najviše razmišljam o jelu, zato su mi i slike takve. Ah, kako ja rado jedem! Kad bi se dalo, ja bih grmove brstila kao koža, koru s voćaka bih zubima skidala. Gledajte, milostiva, moje zube!«

Rumena djevojka je široko zinula i visokoj, crnoj gospođi pokazivala svoje zube.

Visoka, crna gospođa: »Bogme imate jake zube, skoro ko divlja svinja. Vi ih, kako znam, nikada ne čistite, pa kako su lijepo bijeli. A ja izdajem tolike novce za razne paste, pa nemam takve zube. Pa vi bi vraga zajedno s repom pojeli, draga Jelka, ja vam zaviđam, ali moj pekmez ipak ostavite u miru.«

Rumena djevojka se opet snuždila, a onda je rekla: »Milostiva, svaki čovjek ima svoju slabost, moja je slabost, da ne smijem vidjeti jelo, a da ga ne zaželim, pa ma i ne bila osobito gladna. Ja ne smijem vidjeti vrapce u zraku, gliste u zemlji, ni zlatne ribice u vodi, a da odmah ne pomislim na jelo. Nesretno sam ja sastavljena, milostiva, i valjda ne ću dobro svršiti. Bojim se da se jednog dana, kad odem k svojima kući na selo, tako ne najedem da mi se trbuh ne raspori preko cijele širine. Sve živo i neživo ja bih najradije pojela.«

Rumena djevojka je uzdahnula, sagnula glavu i ušutjela.

Visoka, crna gospođa se nasmije i reče: »E, onda bi vi sigurno i našega puža pojeli. Možda zajedno s kućicom.«

Ja sam sav protrnuo od straha i brzo sam se povukao u svoju kućicu. Tjeskoba je u meni sve više rasla. U

sobi je nastala velika tišina. Kao da je smrt preletjela nad mojom kućicom. Sav prestrašen, stao sam strašno mrziti tu gospođu i tu rumenu djevojku. Ah, kako sam ja malen i neznatan, a kako su one velike i jake! Ja sam posve u njihovoj vlasti i ako se njima svidi, ugasit će moj siromašni život i metla će me pomesti iz sobe. One mogu od mene načiniti sve što im se svidi i zato ih mrzim strašno i očajno, i želim im sve najgore što se nekomu uopće može željeti. Neka dan i noć po njima pada tuča! Neka ih gusjenice gusto izgrizu kao lišće! Neka ih potopi velika voda! Strijela neka ih prepolovi i sažge! Ej, kad bi se čitavo nebo zajedno sa suncem, mjesecom i svim zvijezdama moglo na njih srušiti, jer onda bih bio siguran, da bi ih jedno od svega toga moralo pogoditi! Strašno ih mrzim! Strašno!!!

Rumena djevojka je počela dugom metlom mesti sobu i ja sam malo odahnuo. No stala me je moriti glad. Vidim da su na mene posve zaboravili. Gdje je dječak? Visoka, crna gospođa otišla je iz sobe. Djevojka je počela tiho pjevati, no riječi se nisu mogle razabrati. Čuo sa msamo riječi: bunar i studena voda. Ja sam se već poveselio, da više ne će doći k meni, no naskoro mi se približila i ja sam se opet počeo očajno bojati. Zašto je rastvorila usta?! Sad će me pojesti! Strah! Strah! Strah! Uzima me u ruku. Metla je glasno udarila o pod. Čujem njene riječi: »Hm, negdje sam čitala da se puževi peku i da je to onda vrlo skupo. Fina gospoda jedu puževe. Bogzna kakav umak se k tome uzima? Vrag te odnio balavi! Šta mi sliniš po ruci! Ko starac!«

Nakon tih riječi me je odnijela k prozoru, i ja sam u strašnom strahu čekao svoju smrt. Tada me je bacila kroz prozor.

PUŽ U ŠIBLJU I STARA MALTARIĆKA

JEDVA SAM SE oporavio od straha. Pao sam u nekakvo šiblje, koje se sa mnom polagano pomiče ulicom. Ispod mene na sve strane ljudi, kola škripe, nekaka tanka zvonca ludo zvone, a sunce kosim tracima pada u ulicu. Jutro! Opet stanem osjećati da živim, dišem, pa iako sam gladan, ipak sam radostan što živim. Kako je ovo šiblje svježe i miriše po polju i šumi. Evo i nekoliko polusuhih listića. Stanem ih požudno griskati. Nisu baš najbolji, nekako su pregorka okusa, ali glavno je da ću ja utažiti glad. Ipak je život lijep i u meni se budi nada da će mi ipak uspjeti naći izlaz iz tih zapletenih ulica. Kako ću se opet veseliti svome polju. Ispočetka ću jesti toliko kelja da će mi svaki dan biti zlo. Kuda mi to zakrećemo? Stanem pažljivo gledati kroz šiblje, pa ugledam staru ženu u rupcu. Ušli smo u jednu drugu, mnogo užu ulicu. Onda opet u jednu drugu, koja je bila još uža. Tu i kuće više nisu bile tako lijepe. Bile su mnogo niže, a neke su od njih bile niske kao kuće na selu. I buka tu više nije bila tako velika, pa mi je taj mir stao prijati. Stara žena u rupcu, koja me je nosila, uđe sa šibljem i sa mnom na glavi u jednu malu, žuto oličenu kuću i za čas smo bili u niskoj sobici u kojoj je bio rasklimani krevet i ormar, na podu je stajalo nekoliko lonaca, a u kutu mala, željezna peć. Starica skine s glave šiblje i

mene, i baci nas u kut kraj peći. Tada sjedne na krevet, zijevne otegnuto i stane govoriti:

»Ja nikoga ne trebam. Sin me ne će, snaha me ne će. Neka ih vrag odnese! Zašto sam kuću na njih prepisala?! Lijepa jednokatnica. Lijepa jednokatnica. Dobro, treba mnogo popravka, to je istina, ali kuća stoji, ona je tu, i to je bilo moje, moje je to bilo. Ja sam Jošku rekla: »Nakon moje smrti je i onako sve tvoje. Živimo lijepo zajedno. Ti ćeš nam u nedjelju veselo tamburati, a ja ću donijeti vina«. Zašto smo prije složno živjeli. Ali čim je došao onaj vrag od njegove žene, sve je pošlo naopako. Čavliće mi je stavljala u krevet. Nekoliko sam put morala spavati u hodniku, jer sam kasno došla kući. Dobro, ja pijem, to je istina. Ali što je to njih briga! Jedan kolje ljude, drugi obrezuje u proljeće voćke, a treći pije. Svaki radi ono što ga zanima. A ja luda prepisala kuću na njih, a onda me bacili van! A kad je Joško još bio ledičan, tako smo lijepo zajedno pili. On je tamburao, ja sam pjevala, pa smo često pili do jutra i bogme popili dosta toga. Hej, koliko puta smo se probudili na podu! Joško je metnuo glavu u moje krilo i blaženo hrkao. A kad smo se probudili, udri mi po rakiji. Ja nisam imala novaca da ga dadem školati, ni skupa odijela mu nisam mogla kupiti, ali piti je uvijek imao dosta. A kako je rado pio, siromah jedan. A onda je oženio onoga đavla žutoga i veselju je bilo kraj. Ni kapi vina mu nije dala, a ja sam morala kriomice piti po sitničarijama. Posve ga je otuđila od mene tako da je on i meni, svojoj rođenoj majci, počeo zamjerati što pijem. A kako je bio divno crven i debeo dok je pio. A kad je morao prestati da pije, postao je blijed i suh, i cio dan je bio mrzovoljan. I uvijek bi mi pod nos

rivala nekake proklete knjižice u kojima je bilo štampano da alkohol uništuje ljude. Proklete knjige, samo zbunjuju čovječanstvo! Prije smo ja i on znali večer provesti kraj boce vina i nije nas ništa smetalo, što su vani bile kiše, ili bura. Mi smo lijepo pijuckali, slušali kako vjetar lomi granje, on je tamburao, pjevali smo i eto najednom bi došla ponoć. Kako nam je vrijeme brzo prolazilo. Ali čim je ona došla u kuću postalo je kod nas strašno dosadno. Uveče smo tiho sjedili kod lampe i ona nam je čitala iz one sumnjive knjižice da alkohol uništuje čovječje tijelo, nekakve grozne stvari o ludnicama nam je čitala i još nam je pokazivala neke gadne slike na kojima su bili želuci alkoholičara tamnocrveni i puni nekakih čirova. Vrag ti po takvoj zabavi! Poslije nas je stala otvoreno vrijeđati. Pred nas bi postavila litru mlijeka i to u istoj boci u kojoj sam ja godinama iz krčme nosila vino. Joško je postajao sve blijeđi, ja sam naglo počela sijedjeti, na tamburi su popucale sve žice i mi smo postajali sve žalosniji. No žena ga je s vremenom tako ukliještrila da je on činio sve što je ona htjela. A znala je nekako prokleto slatko govoriti, tako da je s vremenom i mene smotala i na koncu sam prepisala kuću na njih. O, prokleti čas, kako sam to mogla učiniti. Da sam dalje pila, sigurno to ne bih bila učinila. Ali ovako od tolikog mlijeka nije mi pamet više tako brzo radila, ja sam omlitavjela, pa sam to dakle učinila. A i njega je posve pokvarila, tako da su me oboje kasnije bacili van. Naime nisu me bacili van, nego je ona rekla, ako opet stanem piti da mi onda više nema mjesta pod njihovim krovom. Ja sam se od bijesa opet stala opijati i kad sam čvrsto pijana došla kući, stao mi je Joško, Joško, moj vlastiti sin, čitati iz one knjižice same grozne stvari i stao mi je pod nos turati one proklete slike na kojima su bili sami gnjili želuci. Ta žena ima takav utjecaj na njega da ga je posve preokrenula. Onda mi je sve postalo preglupo i ja sam otišla od kuće. Sad dobivam od njih petsto dinara na mjesec i ne bih se više vratila ni pod koju cijenu. Pa zašto da se vratim. Zašto? Molim, zašto?«

Stara je žena gledala u strop kao da odonuda čeka odgovor. Onda je skinula rubac i glasno uzdahnula. A tad je opet nastavila mirnim, jednoličnim glasom:

»Ja hodam zato u rupcu i sva razderana, jer ih hoću ljutiti. Neka cijeli grad prstom na njih pokazuje i svi neka govore:

»Vidite sirotu, staru Maltarićku! Bacili su je iz kuće poderanu i bolesnu, iz njezine vlastite kuće su je bacili. A tko je svemu kriv? Ona žuta beštija, njezina snaha, ona je svemu kriva. Sirota, stara Maltarićka. Ona takvu sudbinu nije zaslužila«.«

Stara je žena na čas ušutjela i prstima stala brisati oči kao da plače, no meni se učinilo da se ona smješka, jer je rastvorila usta, pa su se ukazali veliki, žuti zubi. Naskoro je opet stala nešto pripovijedati, ali mnogo tiše nego prije, pa nisam mogao čuti što sve govori. Samo sam čuo kako je rekla: »Beštija žuta! Sva si blijeda, ne ćeš ni ti dugo. Nije ni čudo, kad samo mlijeko piješ. Umri, umri, skoro umri!« Stara je govorila sve tiše, pa se uopće više nije moglo razabrati što govori.

Ja sam opet počeo mirno griskati lišće po šiblju. Kako ove šibe lijepo mirišu. I vlaga iz njih struji kao noću iz šume. Na zemlju mirišu šibe, na vlažne, crne grude zemlje. Ah, kako ih dugo nisam vidio, te moje drage, tihe, šutljive grude po kojima se penju kukci i iz

kojih niče visoka, mekana trava. A kada naraste, šumi čitavo popodne i uspavljuje svojim šumom pčele, leptire i mene. A iz nedaleke šume šušte stara stabla mirno i ozbiljno i svuda je onda oko mene šum i u takvo ljetno popodne ne znam pravo da li spavam, ili sam budan. Pun žalosti mislim na svoje polje i sve više vidim da ga nikada ne ću moći zaboraviti. O, proklete ove kuće, kako bih mogao iz njih izaći? Iz svake, pa i najgušće šume lakše je izaći nego iz grada. U šumi se mirno vučeš pu suhom lišću, na čas se odmoriš i slušaš kako pjevaju ptice visoko u vlažnom granju i nikad nema opasnosti da te tko zgazi. Vjeverice skaču spretno, isto tako i zečevi i velike ptice, samo čovjek korača nespretno, teško i nesigurno kao da je uvijek pijan.

Što to radi stara žena? U krevetu se pokrila pokrivačem sve do nosa, teško diše, a oči je široko rastvorila. Uto stane govoriti jednoličnim glasom:

»Tako ću ja izgledati kad budem umirala. Kraj mene će stajati moj sin i ona njegova žuta neman. Ja ću joj još prije svoje smrti pljunuti u ono njeno naduveno lice, a mogla bih je i zaklati. Umiruću me ne mogu odvući na sud. Dok oni slože optužbu, ja sam već davno s onu stranu grabe. Dakle neka živi. Neka živi beštija, ne će ni ona vječno. Ej, kako lijepih bolesti ima, ma upravo kao da su za nju izmišljene. Na primjer teška sušica. Cijeli dan bi pljuvala krv, vraže žuti, dok ne bi ispljuvala čitava pluća. Ili tifus, to bi bila za nju bolest, ili upala slijepog crijeva. Ne, upalu sviju crijeva joj želim, a čovjek ima mnogo metara crijeva kako sam jednom u nekom kalendaru čitala. Barem pet metara crijeva neka joj se upali! Neka ju doktori malo izmesare na onom dugom stolu za operaciju. To sam opet vidjela u kinu.

Doktori imaju duge škare i s njima prevrću po otvorenom trbuhu. Ha, to bih joj željela! Baš sam iz šume dovukla šiblje kao zadnja prosjakinja. Veselim se, jer me je na ulici vidio Hrnjec i odmah je došao do mene. »No, vama to nije potrebno«, rekao mi je tužnim glasom. »Mogli bi još uvijek sjediti u svojoj vlastitoj kući. To se događa kad je čovjek predobar.« »Da, tako je, dragi gospodin Hrnjec«, odgovorila sam glasom još tužnijim od njegova, »vidite, moje prilike su tako očajne da moram sama odlaziti u šumu po drva. Danas sam jedva našla malo šiblja.« »Pa to je strašno«, rekao je gospodin Hrnjec, »pa što vam ništa ne daju?«. »Bogme ništa«, rekla sam vrlo tužnim glasom. Što on zna, da ja dobivam petsto dinara mjesečno. Pa ako mu oni i kažu, valjda će više vjerovati meni staroj, ozbiljnoj ženi nego njima. Znam ja da Hrnjec ima nešto s novinama posla, pa sam mu rekla: »Dragi gospodin Hrnjec, ne bi li vi mogli nešto o mojoj nesreći napisati u novine, pa vi tamo pismeno udarite po onoj žutoj beštiji i po mom sinu. Neka cijeli grad zna. Napišite da su me bez svake potpore otjerali na ulicu i da umirem od gladi.« Hrnjec se stao nešto izmotavati, pa mi je rekao da su sve novine preopterećene velikim svjetskim događajima i da još jedno godinu dana ne bi za mene u njima bilo mjesta, ali čim bude prilike doći će on k meni i onda će sve opširno napisati. Na rastanku mi je dao četiri dinara i ja sam odmah popila dva gemišta: prvi u moje, a drugi u njegovo zdravlje. Ej, kad bi to sve o meni izašlo u novinama, alaj bi moja snaha i moj sin bjesnili. Ali onda je već prekasno. Što je natiskano, natiskano je i cijeli grad to čita. Još ću im ja zapapriti. Želim im sve najgore, sve ... najgore, ... smrt ... i ... velike muke, ... svinje ...«

Stara je žena govorila sve tiše i tiše i naskoro sam čuo kako je stala glasno disati. Ona je dakle usnula. Kroz prozor je u sobu padalo sunce i ja sam se sunčao sakriven u šiblju i osjećao sam se dobro. Na časove bih stao griskati list, koji mi je bio najbliže i već sam se nekako priučio na taj gorki okus. Tu barem imadem mira od ljudi i ne trebam drhtati da me svaki čas tko ne pogazi. O, ove proklete gradske ulice, kojima uvijek hodaju ljudi! Kako je lijep i tih bio puteljak, koji je vodio kroz moje polje! Kako su rijetko njime prolazile ljudske noge. Prošao bi njime u žezi kakav bosonogi dječak, noseći na glavi košaru, ili seljakinja s vilama ili starac sa srpom, a onda bi iza njihovih koraka nastao mir, leptiri bi prelijetali preko puteljka, a kad bi dunuo topli vjetar podizala bi se fina, bijela prašina, plovila na čas lijeno nad poljem, a onda padala na glavice kelja. Nema tu u gradu one spokojne tišine, kada se čuje uzdah i najmanje travke, ovdje svi glasovi škripe i zavijaju kao na seoskoj cesti kotači kakih starih kola.

Stara je čvrsto usnula, eto je počela i hrkati. Rukom udara po pokrivaču, lice joj je strašno namršteno i eto je u snu stala vikati: »Reži trbuh! Reži! Ne popuštaj! Joj, ne, ne, ne, još, još...«

Stala je stenjati i plakati, onda se je ruka na pokrivaču smirila i stara je opet mirno disala. Meni je prijalo sunčanje i ja sam polako puzio po jednoj šibi kao da sam negdje na početku šume, pa kao da mislim sve dublje puziti u nju. Čini mi se da već čujem pjevanje ptica. Nije li pčela kraj mene prozujila? Meni je sve ljepše i ljepše. Kao da sam u šumi. Miriše trulež u udubini starog hrasta. Granjem šumi vjetar.

MALTARIĆKA I NJEZIN JOŠKO

IZ SNATRENJA me prenu glasno kucanje na vratima i srditi muški glas:

»Mama, otvori, ja sam! Ja sam! No?!«

Lupa se je na čas smirila, pa se samo čulo mirno disanje stare žene. Ja sam preplašeno čekao što će se dalje dogoditi. Muški je glas opet stao srdito zvati, a i lupa po vratima je postajala sve glasnija. Stara se stala polagano buditi, pa je tarući oči neraspoloženo govorila:

»Ti vrag mater, odmah! Nemoj vratą razbiti! Baraba!«

Onda je ustala, pošla prema vratima, pa ih otvorila. Ušao je mlađi čovjek s crvenim pjegama u licu i s donjom usnom dosta naprijed pomaknutom, pa gledajući srdito u staru, stao vikati:

»Zašto ti mene, mama, sramotiš po cijelom gradu! Sada je bio Hrnjec kod nas i rekao nam skoro plačući da te je sastao kako nosiš šiblje iz šume. Ti si mu svega toga nalajala i rekla da smo te mi bez ičega bacili na ulicu i da ti moraš živjeti kao zadnja prosjakinja! A da mjesečno dobivaš petsto dinara, to nisi rekla! A zašto to nisi rekla?! Samo da nas osvinjiš! Srami se!«

Stara je visoko podigla ruke, raširila na njima prste i glasno i hrapavo stala vikati:

»Evo prisižem da Hrnjec laže! Valjda vjeruješ više meni, svojoj materi, nego toj hulji. Srami se ti!«

Čovjek s naprijed pomaknutom donjom usnom:

»Hrnjec nije nikakva hulja, on je pošten čovjek i on je kako znaš izvukao iz Save već šestero ljudi, koji su se utapljali. On je poštenjak!«

Stara: »Ja kažem da je on hulja, jer kako može takve laži pripovijedati. Dovedi ga ovamo, pa ću mu pred tobom u lice reći da laže! Da vidiš kako će preda mnom postati malen, stat će u škatulju šibica. Ha, ha, ti svakome vjeruješ, zato si i dotjerao tako daleko!«

Čovjek je tvrdokorno nastavljao: »Hrnjec je još rekao da si ga ti molila neka mene i Štefu dadne u novine. Ha, jesi li to rekla ili nisi?!«

Stara se stane glasno smijati, a onda reče:

»Ti boga, taj zna lagati. Kakve novine? O novinama nismo uopće ništa razgovarali! Dakle ti svima više vjeruješ nego meni, svojoj staroj materi. (Plačućim glasom:) Ja više ne ću dugo živjeti, to dobro znam, vidiš da se jedva vučem. Oj, na mome grobu će te savjest zapeći, na mome ćeš grobu vikati: »Mamice, mamice, ustani, dajemo ti natrag kuću i još hiljadu dinara mjesečno«.«

Staru su ženu oblile suze i ona je stala tiho jecati. Čovjeku s crvenim pjegama u licu donja se usna još jače izbočila naprijed i on je tupo gledao u staru. Tada reče tihim glasom:

»Mama, ne ćemo sada istraživati tko ima pravo. Ali ja te lijepo molim, nemoj nas sramotiti. Nije te nitko silio da kuću na nas prepišeš. Nije te nitko silio.«

Stara: »Ja sam onu večer bila pijana, a Štefa mi je tako slatko govorila, dapače me je i milovala po licu, da sam ja glupača pristala na to. A za nagradu ste me izbacili van. Da, van ste me izbacili u noći, na onu gadnu jesenju kišu. Mogla sam se prehladiti i dobiti upalu pluća.«

Čovjek: »Mama, nemoj opet lagati! Kad si ti otišla od nas, nije bila nikakva jesenja kiša, nego topla proljetna noć i mjesečina. Još danas znam kako si pijana teturala u mjesečini po cesti.«

Stara: »Da, od boli sam ja teturala, dragi moj, a ne od vina. Ti si bezobraznik!«

Čovjek: »Ja znam točno da si ti onda sama popila preko dvije litre staroga. Molim, samo istinu govoriti!«

Stara: »Ja sam uvijek bila za istinu i dala bih se ubiti radi istine. Ja sam onda od boli teturala ulicom, a ne radi vina. Kad je ona došla u kuću nismo uopće više smjeli piti vina. Na dan svadbe nam je još dozvolila da se napijemo, to je istina, onda smo se tako napili da sam ja sa stolcem plesala po sobi i onda pala u kut. Vidiš, to sve ja priznajem. He, zašto to ne bih priznala, kad je to istina. Ti ne znaš kako se ja ugodno osjećam kad govorim istinu. Ali čudim se kako možeš ti tako lagati, ti, moj sin. Tu je jabuka zaista daleko pala od stabla. Valjda je bila jaka bura, pa ju je tako daleko odnijela. No reci, jesmo li nakon svadbe pili vino. No reci, baš me zanima što ćeš sad izlajati!«

Čovjek: »Priznajem da poslije nije bilo vina. Ti znaš da Štefa ne može vidjeti vina. U onim knjižicama, koje je ona kupila, piše da alkohol strašno škodi. Pa vidjela si one slike.«

Stara: »O prokleti dan, kad je kupila one knjižice! Dragi moj, ona je te knjižice prokrijumčarila u brak. Mi smo morali mlijeko piti. Šmrka jedna, ona će meni komandirati, što ja moram piti. Ona još nije bila na svijetu

kad sam ja već pijana teturala preko cijelog Jelačićeva trga. Ja sam stara alkoholičarka, mene poznaju i poštuju krčmari cijelog Zagreba. Ja sam već pila s profesorima i s visokim činovništvom. A molim te, što je ona? Nitko i ništa. I takva će mene bacati van u gadnu jesensku kišu. No, da sam se prehladila.«

Čovjek: »Već sam ti rekao da je bila krasna proljetna noć. Uopće ne bi bilo došlo do svađe, da nisi ti zadnje dane svaki dan dolazila teško pijana kući i onda podizala takvu buku da su se sletjeli svi susjedi.«

Stara: »Susjedi su zato izašli iz svojih stanova, jer sam ja lijepo pjevala. Ti znaš da ja imam lijepi glas, pa zašto ne bih pjevala. Tko pjeva zlo ne misli, to već u bibliji piše. A zašto sam se napila. Zato, jer kod kuće nije smjelo biti vina. A, dragi moj, ako si joj već ti pokoran kao pas, ali ne trebam ja biti pokorna. Ti znaš da sam ja i tvoga oca znala udariti kad je to trebalo, a bogme sam se i tebe dosta namlatila.«

Čovjek: »To je istina. Zato i jesam tako splašen u životu.«

Stara: »A kako smo poslije lijepo živjeli. Svaki smo dan bili pijani. Na stolu je uvijek stajala dvolitra, ti si meni veselo tamburao, a ja sam znala u sobi i zaplesati. I uvijek sam pjevala.«

Čovjek: »Da, tako si pjevala da su se svi susjedi sletjeli.«

Stara: »Susjedi su se zato sletjeli, jer su me htjeli čuti.«

Čovjek se nasmije i reče: »A zašto su te onda tužili policiji da smetaš noćni mir?«

Stara: »To ti je jal, dragi moj. Jalni su oni, jer ja imam tako lijepi glas. Pa i sâm si prije uvijek govorio

da ja imam divan glas. A sad te je ona tvoja posve pokvarila. Hej, još uvijek ja imam lijepi glas. Čuj!«

Stara se je stala nakašljavati, tada stane rukama mahati po zraku, a onda zapjeva:

»Ta, ra, ra, rii,
kukavica kuka.
Ta, ra, ra, rii,
svakoj je curici muka.«

Čovjek s crvenim pjegama u licu izboči još jače donju usnu, a oči tupo uperi u staru. Tada reče:

»Mama, sada nije vrijeme pjevanju. Ja se moram žuriti kući, danas su rezanci s makom. Ti znaš kako ih ja volim.«

Stara: »Da, nekada sam ti ih ja pravila, a sada ti ih pravi ona neman. Pazi da ti ne metne otrova unutra mjesto maka. To je teško raspoznati. Siromah, slabo izgledaš otkada ne piješ. Ali zar ne, da ja još lijepo pjevam? Ne dam se ja. Jednom ću vam po noći zapjevati pod prozorom. Bogme hoću.«

Čovjek: »Lijepo te molim, nemoj nas sramotiti. Da, Štefa te je dala lijepo pozdraviti.«

Stara: »Ne treba ona mene ništa pozdravljati. Ona je tebe, dragi moj, uništila. To joj možeš reći.«

Čovjek: »Nije ona mene uništila. Ja sad imam sve u redu. Rublje je lijepo poslagano u ormaru, na zahodu ima uvijek papira, a peć nikada ne dimi.«

Stara srdito: »Onda bježi samo k njoj! Pa ispijte litru mlijeka u moje zdravlje. Jadan si ti sada, dragi moj, a kako si znao potegnuti! Rano ćeš ostariti kraj te žene, suviše je uredna. Slušaj, dvadeset dinara bi mi mogao dati. Ne trebaš njoj kazati ništa.«

Čovjek: »Imam kod sebe samo deset dinara, za to ona ne zna. Evo ti.«

Čovjek je nešto premetao po džepovima, a onda izvadi novac i dadne ga staroj ženi. Tada pođe k vratima. Stara viknu za njim:

»Ajde, daj ju ipak pozdravi, vrag je odnio! Zbogom, Joško!«

»Zbogom, mama,« rekne čovjek s crvenim pjegama u licu, uhvati za kvaku i izađe van. Stara je nemirno zveckala s novcima u ruci, a tad je tiho stala govoriti:

»Samu su me ostavili. Ha, šta ću. Idem piti. Ja ću svršiti negdje za plotom. Neka idu svi k vragu, ipak je moj život bio lijep. Idemo!«

Pošla je prema vratima i izašla van. Ja sam opet ostao sam, pa mi je to i draže. Suviše me izmuči slušati kako ljudi razgovaraju, jer moram brzo slijediti njihove riječi, a tih riječi je toliko da moj mozak ne može to sve tako brzo primiti u se. Lakše mi je slušati pjevanje cvrčaka. Oni pjevaju mirno, polako, malo se odmore uslijed pjeva, pa onda opet dalje vuku. Ili zujanje pčela. Ono me umiruje i uspavljuje. Ili pjevanje ptica. Ja mirno puzim putom, i gledam kako se otvaraju mali kljunovi i iz njih izlazi pjevanje jednostavno i lijepo. A ljudske su riječi nemirne i iskidane i kao da se uvijek nekome groze. Zašto ljudi ne pjevaju lijepo kao ptice? Zašto njihove oči nisu tako mirne kao oči ptica? U ljudskim je očima uvijek nemiran sjaj kao u očima zečeva kada ih proganjaju psi. Sigurno su mnogo toga skrivili, pa se vječno plaše da ih ne uhvate. Zadovoljan sam što je stara otišla, pa da mogu malo u miru razmišljati. Takvo mi razmišljanje godi, a glavno je da nisam gladan. Eto opet ću malo griskati list. Jedan sam skoro

posve pojeo. Osjećam da sam sit. Još malo. No sada me se opet stao hvatati umor. Zašto ne bih malo zaspao. Pokušat ću. Već mi uspijeva. Kako šiblje lijepo miriše. Čini mi se da sam duboko u šumi. Daleko negdje pjeva ptica. Žuna tuče marljivo po stablu. Kako me sunce ugodno grije. Kad bi uvijek moglo sjati sunce. Dan i noć. I po zimi. Kuda plove oni tanki, bijeli oblaci? Ko da će zapeti o visoke jele, koje mirno šume. Kako mirno šume. Glasno, pa opet tiše. Onda opet glasno, pa opet tiše. Sad ću zaspati. Negdje miriše smola na boru. Kao da već spavam.

POTRAGA ZA TRIDESET DINARA I DOBRI ČOVJEK

BUDIM SE i zadovoljno gledam oko sebe. Kako sam ugodno spavao. Ne sjećam se što sam sanjao, tek znam, da sam puzio po nekakom ogromnom listu, kojemu nisam mogao vidjeti kraja. A visoko nada mnom selile su ptice i glasno se dozivale. To je sve čega se sjećam. Sunce više ne pada u sobu. Mislim da je kasno poslijepodne. Netko otključava vrata. Nekakav hrapavi muški glas kune nešto. Čekam napeto što će biti. Vrata se otvore i uđe stariji čovjek s vrlo izgužvanim šeširom na glavi. Ispod debelog, plavkastog nosa visjeli su tužno sijedi brkovi. Nesigurnim koracima je ušao u sobu, a oči su mu se čudno caklile. Čovjek je bio pijan. Tada se zaustavio nasred sobe i ljuljajući se i pljuckajući oko sebe, stao je govoriti hrapavim, srditim glasom:

»Sad sam zazaboravio što mi je stara rerekla. Rekla mi je neka idem po njeezinih trideset dinnnara, jer ona je veććć tako pijana da ne može hohodati, papapa je meene poslala ovamo. Onna mi je rrekla gdje su novci, alli ja sam to zabbboravio. Prrokleta moja pamet. Ko da imam ciglu uuu glavi. Pa već cijelo popodne pijemo kod Zlatne lokokomotive. Dakle gdje je novac?! Gdje je novac, pitam ja?!«

Čovjek je svoj vrlo izgužvani šešir još jače naturio na čelo i ljuljajući se nasred sobe ostao tako neko vrijeme, a onda je zateturao k ormaru i naglim ga pokretom otvorio. Rukama je počeo tražiti po njemu, govoreći tužnim glasom:

»Tuu nema ništa. Gdje je novac? Stara i naššše društvo čeka. A novaca više nemaju. Zaddnja litra već nije plaćena. Gdje je novac?«

Čovjek je počeo iz ormara bacati na pod nekake stare oprave, pregače, čarape i rupce i za čas je ormar bio prazan. Čovjek stane u ustima sabirati pljuvačku, tada srdito i masno pljune u prazni ormar i rekne:

»Nemma triddeset dinara. A rekla mi je kuud ih je mmetnula, pa nneka ih tamo potražim i donnesem. A onni tamo dalje na vjerru piju. A ako nne donesem novce, ddat će nas policiji, jer kod Zzlatne lokkomotive nemamo kredita. Joj, gdje je novac?!«

Zabrinuto se prstima uhvati za nos, a onda otetura od ormara k postelji, pa kleknuvši stane rukama prevrtati jastuke i posteljinu. Pri tome je mrmljao:

»Sve ide naopako. Dva ddana nisam ni okusio vvina, a sad opet pijem. Zašto ne bih pio, kad ddrugi pplaćaju. Živili drugi!«

Pijani je čovjek, klečeći kraj kreveta, prestao prevrtati posteljinu, pa je ruke tužno spustio niz tijelo i neko vrijeme šutio. Tad reče turobnim glasom:

»Novaca nema. Nema. A mmorali bi tu biti u stanu. Pprokleta baba! Ja bih joj dao kokolomaza za piti. Vvrućega kkolomaza. Ggubac bih joj zacementirao. Ha, klao bih ju kko svinju. S nožžem bih joj odrezao onu bedastu gglavu, pa bbih je bacio pod tramvaj. Ha, što bi kkosti zahrskale pod tramvajem. A jja bih se ssjajno osjeććao. Kao nnovorođen. Ustaj! Tražžimo dalje!«

Teškom je mukom ustao i opet se postavio nasred sobe, ljuljajući se nesigurno na pijanim nogama. Tad je stao teturati po sobi zavirkujući u sve kutove, pod stolce i stol, a onda se dugo zagleda u peć i pođe prema njoj. Otvori vratašca, pa se zagleda unutra govoreći:

»Bbabe znadu svakuda sakrivati novce. Ddobro one znadu novac saakriti, ni vrag s lampom ne bi našao. Kkako sam mogao zaboraviti ššto mi je rrekla. Joj, a svi ččekaju!«

Čovjek je stao rukom prevrtati u peći, nešto je stao kleti, a onda je klonutim glasom rekao:

»Bože moj, zašto nije danas propast ssvijeta. Zzemlja bbi se otvorila i pprogutala Zlatnu lokomotivu, ppa ne bbi trebali platiti. Bogzzna koliko ssu već dosada popili. Jja nisam kriv.«

Ja sam iz šiblja pozorno pratio sve što on radi. Čovjek je ušutio i tužno gledao preda se. No nakon kratkog vremena stao je zuriti prema šiblju, dakle i prema meni. Ja sam protrnuo. Hoće li me opaziti?! Možda ipak ne će. Što sam ja kriv da moram toliko trpjeti. Već ide prema meni. Evo, stoji nada mnom i govori:

»Mmožda je tu u šiblju sakrila novce. Novce. Ttreba pogledati. Tto mi je zzadnja nada.«

Čovjek se zaljuljao i sagnuo prema meni. Sav preplašen čuo sam kako prstima prebire po šiblju. Moja se kućica zatresla. Sad sam gotov! Padam kroz šiblje. Udario sam o pod. Što će biti sa mnom?! Sad će me zdrobiti. Nastala je velika tišina. Malo mi je odlanulo, jer je čovjek izvadio ruku iz šiblja i rekao:

»Tu nnema ništa. Nigdje nnema ništa. Ssve ssam pretražio. Prrretražio. Sve. Nneka se svi objese kod Zlattne llokomotive. Ssvi u jednom reddu na ttelefonskoj

žici. A jja ću sse ispod njih posstaviti i ddirigirati poggrebni marš. Tto bi za kkino snimili. Tti boga, jja u filmu! I svvagdje na pplakatima! A mmoje ffotoggrafije u svim izlozima. Alli, to ne će nikada biti. Kao ppas sam se rodio, kkao pas ću i umrijeti.«

Sagnuo je glavu i ljuljajući se uzdisao glasno, a onda je naglo skinuo svoj vrlo izgužvani šešir s glave, podigao ga visoko i stao njime mahati nad glavom i vikati: »Živio žživot. Ja sam ssvaki dan pijan. Mmeni je jjako llijepo. Jja sam za žživot. Alli nnovaca nnisam našao. Joj, nema novvaca, a ttako smo llijepo pili. Bbogme, ja ne idem nnatrag. Da mme još zzatvore. Postavvit ću se na na ddrugu stranu ullice i gledati kako ih policija vvodi u zzatvor. Žživio život! Žživila rrakija i vino! Žživio ja! Idemo!«

Čovjek je šešir opet duboko natisnuo na čelo i pošao prema vratima. Za čas se već čulo kako njegovi koraci odmiču hodnikom. Ja sam odahnuo. Soba je već bila u polumraku. Trebat ću dosta dugo dok se smirim. No ovo je nekakva nemirna soba i u njoj valjda nikada ne će doći do mira, jer ova stara izgleda da se voli svađati, a ovaj čovjek, koji je sad otišao, prevrnuo je čitavu sobu, pa je čudo da nije mene našao. Ja ću napregnuti sve svoje sile i odovuda pobjeći. Evo nedaleko od mene su vrata. Ćutim kako ispod njih na me duše vjetar. Započnem puziti k vratima i dok puzim mislim s tugom na sve nezgode, koje me još ovdje u gradu čekaju. O, što me još sve ne čeka iza ovih vrata. Znam, vani je hodnik, onda stubište, onda ulica, pa onda još nekoliko ulica. To sve znam, jer još pamtim, kako sam pao u šiblje, koje je stara nosila na glavi i koje ja sada ostavljam. Znam ja sada za te ulice i dosta sam ih već vidio u to

kratko vrijeme otkako sam u gradu. Ali vidim da iza tih ulica dolaze opet nove ulice, a iza njih opet druge, pa mi se jadnome i uzrujanome čini da je čitav svijet sastavljen od samih prašnih i bučnih ulica i da se iz njih uopće više ne može izaći. Eto, ja sada posve drugačije sudim, jer sam prije u mome polju mislio da je čitav svijet sastavljen od samih polja na kojima raste kelj, a gdjegdje samo da je po koje selo, ili šuma, ili vinograd. Puzim, puzim ustrajno, a vjetar koji duše ispod vrata hladi me ugodno i daje mi nade da ću se naskoro osloboditi ove sobe u kojoj se ljudi samo svađaju i prave nered. Eto preda mnom jednog lista, koji je pao sa šiblja. Već sam i gladan. Sad što da uradim: ili da stanem jesti s tog lista, ili da dalje puzim da što prije izmaknem toj neprijatnoj sobi. O, kako je to teško pitanje. Kako se je tu teško odlučiti. Rado bih jeo, jer sam već gladan, a opet bih htio što prije izmaći odovud. No ne mogu se svladati i već griskam list. No taj list je već tako suh i gorak da sam naskoro prestao jesti i već marljivo dalje puzim. U sobi je sve tamnije. Izvana dopire dječja vika. Netko na hodniku glasno korača. Prestraših se i stadoh. Koraci su otišli dalje i naskoro utihnuli. Opet puzim sav zabrinut, jer što ja znam što me u svijetu iza tih vrata čeka? Još ima u meni toliko volje za život; ne bih nikako htio da me zgaze, pa ima još valjda na svijetu za me mjesta, pa ja sam tako malen, dobar i miran. No izgleda da ovdje u gradu ni za moju kućicu nema više mjesta. Ovi ljudi kao da jedan drugome hodaju po glavi.

Kako me razblažuje vjetar, koji sve jače duše ispod vrata. Eto, tu vani ću možda još biti zadovoljan, možda ću još naći put do svoga polja i opet ću se u miru sunčati i bezbrižno slušati kako šušte listovi kelja. Dok

puzim razmišljam o različnim stvarima i vidim da je ipak vrijedno živjeti, iako sam u posljednje vrijeme doživio toliko neugodnosti i straha. Vjetar ispod vrata sve jače duše, dakle sam već blizu svojoj slobodi. U sobi je već potpuna tama i ja na sreću puzim prema onoj strani s koje duše. Udarim o nešto tvrda. Pa to su vrata. Hoću li se moći provući ispod njih? Pokušavam pun straha i oćutim kako mi je kućica udarila u vrata i na čas mi se učinilo, da ne ću moći dalje. Stanem iz svih snaga puziti i konačno mi uspije provući se iz sobe na hodnik. Da je prorez ispod vrata bio samo malo manji, zapeo bih s kućicom, i prvi čovjek, koji bi nadošao, zdrobio bi me na pragu. Sad sam na hodniku i odmaram se od tolikog napora. No sada treba puziti dalje. Tu negdje blizu mora da su stube. Imam pred sobom čitavu noć. Ako stanem ustrajno puziti niza stube, onda sam u svitanje u dvorištu. Hoće li jutarnje sunce osvijetliti radosno moju jadnu kućicu, koja je sad skoro nastradala, ili do jutra više ne ću biti živ. U mračnom hodniku može me lako tko zgaziti. Počinjem puziti posve uza stijenu. Iz jedne sobe plače malo dijete, a neki duboki glas se grozi: »Kuš! Ako ne ušutiš, metnut ću ti malo žeravice na trbuh! Ja sam pijan i hoću spavati. Kuuuš!«

Vjetar stane sve jače duvati. To me osvježuje i ja puzim, puzim ustrajno i marljivo samo da što prije dođem do stuba. Začujem glasne korake. Eto ih sve bliže k meni. Netko me je udario. Prestrašim se strašno. Bijeli trakovi svijetla udare mi u oči. Nizak, plećat čovjek uperio je u mene nekakvu malenu škatulju iz koje izlaze ti trakovi svijetla, bijeli kao mjesečina. Čovjek me je podigao i drži me na dlanu. Sav sam osvijetljen tim blijedim tracima. Da nije taj čovjek u tu malenu škatulju

zatvorio mjesec, pa sada on iz nje svijetli? Pun straha gledam u tog čovjeka, no po dobroćudnom smiješku na njegovu licu, vidim, da mi taj ne će ništa učiniti na žao. Čovjek je počeo govoriti:

»Hm, puž. Kako si ti dospio ovamo. Sigurno su te djeca donijela. Kako sada negdje tvoje maleno srce udara od straha. Siroče jedno. Ti si sada u mojoj vlasti i kad bih ja htio, sa dva prsta bih te upoznao sa smrću. Kad bih htio.«

Ja sam se opet preplašio i posve sam se uvukao u svoju kućicu. No čovjek se sve dobroćudnije smješkao i u meni se opet javljala nada da će sve dobro svršiti. A i pogled je u toga čovjeka bio tako blag i dobar, da sam sam se najboljemu nadao. No ipak sam sa zebnjom čekao što će biti dalje, jer ja tim ljudima u gradu ništa ne vjerujem. Ljudi koji toliko buče cio dan i galame mora da su vrlo zagrižljive ćudi i nikada nisi siguran, jesu li podigli ruku zato da te poglade, ili da te njome udare. Čovjek je svoje lice posve približio k meni i govorio mi sve nježnijim glasom:

»Ti si jedno maleno, živo biće, koje diše, pati i raduje se životu. Ne bih ja ugasio tvoj život, jer to bi značilo uzeti jedno umorstvo na svoju dušu. Ti nisi kamen, ili komad ugljena, ti si živo biće jednako kao i čovjek. Ti si moj brat i svi mi, i ti i ja, i ptice i ribe, i leptiri i gušterice, svi smo mi sinovi jedne majke: zemlje i u svima nama teče njezina krv. Pa ipak živimo u doba kad se ljudi kolju i čovjek čovjeku izmišlja najgore muke. Jedan drugoga tamane plinom, plamenom, tanetima i glađu. Štakori se noću tako bjesomučno ne ganjaju po kanalu kao ljudi po kugli zemaljskoj. A koliko još mjesta na njoj ima. Vidiš, dragi pužu, ja tvoj

život ne bih uzeo na svoju savjest, a drugi bi mirno poklao tisuće i tisuće ljudi i mirno bi dalje živio. Ti boga! Imaju ljudi živce! A tuže se ko histerične babe da su nervozni. Vraga su nervozni. Glupi su ko mala djeca, koja po dvorištu navlače psa i bacaju na njega kamenje. I kako se zadovoljno smiju kad pseto okrvavljeno trči dvorištem i gleda ih blagim, izmučenim očima. Dragi pužu, ipak je tebi lijepo, jer mnogo toga strašnoga ne znaš i za tebe je zemlja još uvijek raj u kojemu glasno pjevaju ptice, a leptiri se gube u modrilu. Samo ostani puž i ne želi nikada druge sudbine. Sretan si ti, sretan.«

Čovjek mi se dobroćudno smješkao, a bilo je i mnogo tuge u njegovu smiješku. Ja sam još uvijek bio osvijetljen blijedim tracima, koji izlaze iz malene škatulje u ruci čovjeka i sada kad vidim da mi taj ne će ništa na žao učiniti, postaje mi pomalo posve ugodno na njegovu dlanu, pa mi se čini da sam na listu kelja još od sunca toplom, pa me sada osvjetljuje mjesečina. To je dobar čovjek, taj mi ne će ništa na žao učiniti, taj će mi još pomoći. Gledao me je još neko doba smiješeći se dobroćudno, a onda je nastavio:

»Kako je to čudno. Ja stojim tu u noći sam s ovim živim bićem na dlanu, a oko mene su klanja, ratovi, bune i tko zna što će nam donijeti sutrašnji dan. Možda ću već za kratko vrijeme stajati pod kacigom spreman na juriš i znat ću da ću za čas gaziti po ljudskoj krvi, glavama, trbusima, očima i ustima. I možda ću se onaj čas sjetiti na ovu tihu noć kada sam s pužem na dlanu stajao u ovom hodniku i kad me nitko na svijetu ne bi mogao nagovoriti da mu učinim što na žao. Ali onda će pasti crvena koprena preko moje svijesti i ja ću kao pijan zateturati u metež, klanje i smrt. Bože moj, što nas

sve još čeka. Blago tebi, dragi pužu, jer dok ja budem pod svojom teškom kacigom urlao i srtao naprijed, ti ćeš pod svojom kacigicom mirno puziti u suncu i radovati se svome tihome i lijepome životu. Neka je blagoslovljen tvoj život, draga, dobra životinjice, a ja, ja sam čovjek i sudbina mi je prokleta i krvava od prvog dana, otkada se zemljom krećem. Ah, kako sam jadan! Stidim se samoga sebe!«

Čovjek je načinio vrlo snuždeno lice i ja sam osjetio da mu se dlan, na kojemu me je držao, malo zatresao. Tada se je malena škatulja ugasila i mi smo ostali u potpunom mraku. Opet me je uhvatio strah. Što će biti sa mnom? Čovjek je sa mnom na dlanu polagano u mraku silazio stubama i za čas su opet iz one malene škatulje izlazili blijedi traci svijetla, koji su nam osvjetljavali put. Kao mjesečina padalo je to svijetlo po stubama i ja sam sve više vjerovao da je čovjeku uspjelo u tu malenu škatulju zatvoriti mjesec. Stali smo pred nekim staklenim vratima, koja je čovjek otvorio i ja sam po hladnoći i svježemu vjetru osjetio da smo izašli iz kuće. Koračali smo nekuda na kraj dvorišta i tu smo se zaustavili.

Čovjek me je opet prinesao k licu i stao govoriti:

»Tu imaš vrtić s nešto trave, nekoliko stabala i dva, tri cvjetića. Nije to prava priroda na kakvu si ti naučan, ali bolje je i to nego puziti po hodniku, gdje te svaki čas može netko zgaziti. Živi tu mirno dalje, za tebe će se tu uvijek nešto naći. A ja idem dalje u život i bogzna što će još sve sa mnom biti? Ništa dobra, kako slutim. Šteta što nemaš dar govora, s tobom bi se dalo razgovarati ljepše nego s ljudima. No što ćemo. — Laku noć!«

Čovjek me je oprezno spustio u travu, a onda je

preko dvorišta mirno otkoračao u kuću. Čuo sam još kako je zalupio i zazvonio staklenim vratima. Nakon dugog vremena opet sam se osjećao vrlo sretnim. Eto ja ležim u svježoj travi, oko mene miriše zemlja, iako ne tako jako kao u mome polju, ali ipak je to miris zemlje, a visoko nada mnom deršću zvijezde. Negdje u mraku šušti lišće na drveću. Zemlja, zemlja miriše! Pa trava, lišće, mahovina! U mraku odmah napipam list i stanem ga griskati. Još se ne mogu posve snaći od sreće. Koliko toga sam ja danas doživio. I kako teških stvari. A sad opet ulazi u me mir i sve je opet dobro. Omamio me ovaj svježi zrak, kojega sam se u sobama već posve odučio. Kako mi prija ovaj list. Griskam, griskam marljivo i gledam u zvijezde. Kako su velike i jasne. A možda mi se to i zato čini, jer sam opet na slobodi. Vjetar sve jače šušti u lišću. Polako me se hvata umor. Već mi se spava. Šumi lišće. Miriše zemlja. Postajem sve mirniji, tiši. Miriše zemlja.

PUŽ, DVORAC LUJA ČETRNAESTOG I DJECA

BUDIM SE i pozorno se ogledavam oko sebe. Kad me je jučer u mraku onaj čovjek metnuo u travu, nisam pravo ni znao kako oko mene sve izgleda, ali sada već sviće i u blijedom svijetlu vidim kuću iz koje me je onaj dobričina iznio na dlanu. Iz jednog dimnjaka već izlazi tanki dim i penje se uspravno k dršćućem svodu. Daleko iz nekog dvorišta javlja se glasno pijetao. Ja se nalazim u uskom vrtu, koji je ograđen žicom. Ispred mene je pošljunčeno dvorište po kojemu već veselo skaču vrapci. Nedaleko od mene je nekoliko stabala s kojih pada prvo žuto lišće. A odmah do mene je hrpa šljunka na kojoj stoji kućica iz kamena, koja nije veća od pasje kućice na selu. Ta kućica imade same tornjiće kao crkva, a iz njih gledaju od zemlje načinjeni maleni ljudi. Pred kućicom je malena bara po kojoj plovi drvena lađica. Vjetar je zanjihao lađicu, pa se ona trese na vodi i polagano se pomiče od jedne obale do druge. A na obalama je mahovina. Ja sve to gledam iz trave, a kako me je stala moriti glad, počnem griskati list, koji je ležao kraj mene. Ovo lišće nema tako gorak okus, pa mi prija i ja sa sve većom požudom griskam i gledam kako se nebo brzo vedri. Uto začujem korake po šljunku. Prestanem griskati list i ugledam visokog starca u zelenom kaputu i velikim papučama, a na glavi je imao čudnu kapu bez

oboda ispod koje su mu virile duge, sijede vlasi. Starac je otvorio vrtna vrata i polagano se približavao hrpi šljunka na kojoj je stajala kućica s tornjićima. Sagne se prema vodi i dugim, ispruženim prstom gurne lađicu. Tada popravi malenog čovjeka načinjenog od zemlje, koji je gledao kroz prozor tornjića i koji je bio tako naheren, da je izgledalo da će se svaki čas srušiti, a onda reče:

»Opet su mi djeca prčkala po dvorcu. Vražji balavanderi. Već sam rekao da ih ne smiju puštati ovamo. Ovo je moj svijet u koji nema nitko prava dirati, pa ni moja žena. Hm, moja žena. Ona meni ispija krv, kao što drugi ispijaju špricere. Njoj to godi, životinja jedna. Ali ovaj moj dvorac u stilu Luja četrnaestoga daje meni smirenje. Ja se mogu tako uživjeti u ovaj moj svijet, da mi se čini da ja osobno hodam kroz njegove odaje, a dvorjanici da mi se duboko klanjaju. Dapače meni se čini da sam ja glavom kralj sunca. Da, da, to se meni ozbiljno čini. A zašto si to ne bih utvarao, na to se, hvala bogu, još ne plaća porez. Ja sam otmjena duša, pa imam pravo da si to utvaram. Tko mi što može. Ha, tko mi što može! Dosta su me ljudi u životu razmesarili, ja sam sada kralj sunca. Zapravo ja znam da ja nisam kralj sunca, već umirovljeni poštanski nadoficijal Šepetanc, ali ja imam pravo uživljavati se u ono što hoću. Hm, zato jer ja to hoću!«

Starac je načinio vrlo strogo lice i onda ponovio, ali sada mnogo glasnije:

»Zato, jer ja to hoću! Hoću! (skoro vičućim glasom) Ja to hoću i ja negdje moram imati pravo! Ako ne drugdje, a ono barem u svojoj fantaziji! Da, da, baš!«

Stari se je šakom zaprijetio prema kući i nastavio:

»Trideset i dvije godine piješ ti meni krv! A kada se hoću obraniti od tvojih vječnih gnjavljenja i kada se hoću rastati, onda mi prijetiš samoubojstvom. Joj, ljudi božji, što sam ja već sve s tom ženom propatio! Već trideset i dvije godine drži me u vječnoj uzrujanosti. Kako ova lađica lijepo mirno pliva. Skoro će i sunce pasti po mome dvorcu. Dragi moj dvorac, svojim vlastitim nespretnim rukama sam te sagradio. Kako sam se mučio s tornjićima.«

Stari je nasmiješena lica, opet dugim ispruženim prstom malo gurnuo lađicu, a onda je stao tiho, zamišljeno pjevati:

»Plovi, plovi, moja lađo,
u koj gođer kraaj.
Ja ti cilja još ne nađoh,
saama cilj si daj.«

Ja sam pozorno gledao staroga i vidio kako mu se lice blaženo smješka. Nebo je već bilo posve vedro i po njemu su se tiho vukli sami ružičasti oblačići. U stablu nedaleko od mene šuštio je kos. Stari je još jednom s blaženim smiješkom zaokružio pogledom po vrtu, a onda je metnuo ruke u džepove svog zelenog kaputa i tiho izašao u dvorište. Čuo sam još kako mu papuče stružu po šljunku, a onda je nestao u kući. Vrapci su već stali glasno živkati. Na kući se počeli otvarati prozori. Skoro već iz svih dimnjaka izlazio je dim. Ja sam opet stao griskati list. Već dugo nisam bio tako smiren. Tu imam jesti, mira imam i izgleda da će biti krasan dan. Kako ružičasti oblačići veselo dršću. Već se zlatno prelijevaju. To znači da će skoro sinuti sunce. Tako je slično i na mome polju. Tek ovdje ne miriše tako jako. Nedaleko

od mene njiše se nekoliko meni nepoznatih cvjetova. Stoje na dugim stabljikama, koje su rutave i pune samih sitnih, šiljastih listića. Čudno je to cvijeće, ali lijepo. Jedan se takav listić otkinuo i pao u vodu. Voda se je malo zanjihala, a onda opet smirila. I u vodi se ogledaju ružičasti oblačići, koji postaju sve zlatniji. Debela, crna muha sjela je na lađicu, pa mirno njome šeće. Kosu koji šušti u stablu doletio je drugi kos, pa sad obojica šušte u lišću. Onda je jedan raširio krilo, a drugi je stao brisati kljun o koru. Eto se nad krovom pokazalo sunce! Cio vrt, trava, grane stabala, mahovina i voda s lađicom, sve bliješti i prelijeva se u tisuće šara. Ej, kako je meni sada lijepo! Griskam, griskam list i već sam se skoro nasitio. Začujem korake na šljunku. K vrtu ide djevojčica u kratkoj bijeloj pregači i dječak u modrim hlačicama i crveno ispruganom kaputiću, koji je na laktovima proškuljan. Djevojčica nosi bijele cipelice, a dječak je bos. Ulaze u vrt. Ja se preplaših. No možda me ovdje u travi ne će opaziti. Kako je kratko trajala moja sreća. Napeto čekam hoće li me ugledati. Ali prošli su kraj mene i sada stoje kraj malenog dvorca, koji sav blista u suncu.

Djevojčica: »Ja bih htjela imati ovakav dvorac, ali veliki u kojemu bih mogla stanovati.«

Dječak: »Pa to je jasno. Ovo je samo igračka.«

Djevojčica: »A gospodin Šepetanc je rekao da taj dvorac za njega nije igračka, već zbilja. Kako je to mogao reći?«

Dječak: »Gospodin Šepetanc je djetinjast. Ovaj dvorac je igračka. Pa vidiš lutke u tornjićima.«

Djevojčica: »Da, ovaj je dvorac samo igračka. Ali ako ćeš ti mene jednom zaista oženiti, onda moraš prije

imati ovakav dvorac, ali pravi, veliki dvorac kroz čija vrata može i kočija unići.«

Dječak: »Ne kočija, već auto. Tko se još danas vozi u kočiji.«

Djevojčica: »Ali konji su ipak ljepši od auta.«

Dječak: »Ali meni se kočija ne sviđa.«

Djevojčica: »A meni se strašno sviđaju konji.«

Dječak se malo zamislio, a onda je rekao:

»Dakle dobro, meni se sviđa auto, a tebi konji. Dakle ćemo učiniti tako: mi ćemo pred auto upreći krasne konje i tako ćemo oboje biti zadovoljni. No jesi li sada zadovoljna?«

Djevojčica ga gleda zadivljeno i reče:

»Kako si ti pametan. Ti si jako pametan.«

Dječak načini važno lice i odvrati:

»Znam ja to. Ja sam mnogo pametniji od tebe i katkada se moram smijati kako si ti glupa.«

Djevojčica: »Ja nisam glupa. Nitko ne zna tako lijepo raditi ručni rad kao ja. To i mama veli.«

Dječak se posprdno nasmije i rekne: »Ručni rad! To nije važno. Ja znam narisati jabuku kao pravi slikar. Ja sam od tate dobio prave farbe. Mi smo prije u Ilici imali veliki stan, ali je tata morao platiti mamine dugove, pa smo sada kako tata veli: radi te beštije propali.«

Djevojčica: »Tvoj tata veli tvojoj mami beštija? To nije lijepo. Moj tata to nikada ne kaže.«

Dječak: »Moj tata veli mami i: krava, i: našminkani nosorog.«

Djevojčica: »A što veli tvoja mama na to?«

Dječak: »Moja mama tatu štipa i gura, a nekoliko puta ga je i pljusnula.«

Djevojčica: »A kako se tata na to drži?«

Dječak: »Tata onda plače i veli: Da mi nije do djeteta već bih se davno objesio. Ti si mene uništila. Zar moraš baš svake godine putovati na Rivijeru? Ajde jednom u Krapinske Toplice.«

Djevojčica: »Moj tata i mama se također svađaju, ali oni se nakon svađe izljube i onda dugo u noć piju vino i čaj s rumom. Ali nikad ne govore takve gadne riječi. Kad ćemo se nas dvoje oženiti, mi se ne ćemo nikada svađati, je li?«

Dječak: »To je jasno. Mi ćemo uvijek šetati ispod ruke. Vidiš, ovako.«

Dječak je uzeo djevojčicu ispod ruke i oni su stali šetati vrtom. Skrenuli su sa staze i koračali po travi. Ja sam se prestrašio, jer su dolazili sve bliže k meni. Eto, već su posve blizu. Još jedan korak i mene će zgaziti. Sav protrnem od straha. No oni su se zaustavili kraj mene i ja pomno pratim ne će li spustiti pogled k meni. No oni su se čvrsto zagledali jedno u drugo i jako su si stiskali ruke. Onda je nakon kratke stanke dječak progovorio ozbiljnim glasom:

»Kad se nas dvoje uzmemo, mi se ne ćemo nikada svađati. Gadno je svađati se. Ja se kunem da to ne ću nikada činiti. Kunem se svojim novim farbama. A čime se ti kuneš?«

Djevojčica, gledajući mu ozbiljno u oči:

»Ja se kunem svetim Nikolom da se ne ću nikada svađati. Kunem se.«

Dječak: »Dobro, sada smo se zakleli, a sada idemo u sobu učiti. Ja još nisam svršio zadaću, a popodne imam školu. Ajde i ti učiti. Kada svršimo škole uzet ćemo se. Ali nemoj zaboraviti na to.«

Djevojčica: »Ne ću. A sada idemo. Hodi.«

Djevojčica je izvukla ruku iz njegove i oni su otišli iz vrta i za čas su, trčeći po šljunku, nestali u kući. Ja sam odahnuo, jer sam sada opet sâm u vrtu i mogu mirno dalje griskati svoj list. Iako sam već sit, ali tako mi prija da ne mogu prestati. Sunce me već toplo grije. Lađica na vodi stoji mirno. Vjetar je posve prestao. Iz daleka se čuje buka grada. Ja sam opet posve zadovoljan.

MLADIĆ KOSI TRAVU

ČINI MI SE da sam malo drijemao. Kako me sunce ugodno grije. Počelo je prije podne. Živkanje vrabaca postaje sve glasnije. Začujem korake po šljunku. U vrt ulazi okrugla ženica raščupane kose, a za njom ide mladić u trošnom, sivom odijelu, koji u jednoj ruci drži duge škare, a u drugoj dosta veliku košaru. Stanu nedaleko od mene, ja se preplašim, a okrugla ženica poče govoriti:

»Trave trebate za kuniće. Hm, baš svatko mora k meni doći. Kako ste me, vraga, pronašli?«

Mladić u trošnom, sivom odijelu:

»Gospa, mene su drugi k vama poslali. Rekli su da vi tu travu ne trebate. A ja imam kuniće i od toga živim. Opet mi se izleglo šest komada, a nemam novaca za toliku zob. Ja vam ne ću ništa oštetiti.«

Okrugla ženica: »Dobro, dobro, čudno, baš svaki vrag nađe moju adresu.«

Mladić: »Gospa, ja nisam vrag, ja sam siromašni bačvarski pomoćnik bez posla. Prije dva mjeseca sam postao pomoćnik, no nigdje ne mogu naći posla.«

Okrugla ženica: »Bačvarski pomoćnik pa nema posla. Pa ljudi dosta piju i krčmari uvijek trebaju novih bačava. Svaki huncut dođe k meni.«

Mladić: »Gospa, ja nisam huncut, ja sam siromašni bačvarski pomoćnik bez posla. Ja se ne mogu ubiti, premlad sam za to, a moram jesti.«

Okrugla ženica: »Svaki mora jesti, to znam. No slušajte, to ipak ne ide, da vi odmah k meni dođete s košarom i sa škarama za rezanje trave, a još vas nikada nisam vidjela.«

Mladić: »Gospa, drugi su me k vama poslali.«

Okrugla ženica: »Ušli ste u moj stan, a niste ni pokucali. Mirno ste me mogli ubiti. Tko zna, možete vi biti i razbojnik.«

Mladić: »Gospa, ja nisam razbojnik, ja sam siromašni bačvarski pomoćnik bez posla. Ja još nisam nikoga ubio. Čovjek, koji misli nekoga umoriti, ne dolazi u tuđi stan sa škarama za rezanje trave i s košarom. Pa ne mogu vam ja s tim škarama odrezati vrat i onda vas metnuti u ovu košaru. Ja sam dva puta kucao, ali vi niste čuli.«

Okrugla ženica: »Da, možda je tako, jer ja sam upravo razgovarala s Feliksom.«

Mladić: »Gospa, onda pitajte gospodina Feliksa, možda je on čuo da sam kucao.«

Okrugla ženica: »To ne mogu pitati, jer je Feliks moj kanarinac. Ajde, nosite tu travu, samo što od vas ne mogu ništa zahtijevati za nju. Pa košulja vam viri kroz tur. Vrag odnio ovakve poslove!«

Mladić: »Gospa, donijet ću vam malenog kunića. Da vidite kako je lijep. Na izložbu bih ga mogao poslati.«

Okrugla ženica: »A vraga ćeš ti donijeti. Znamo mi to. Prošle godine mi je jedan za travu obećao voćku i točno mi je tumačio kako je moram zasaditi, no dobila

sam figu, i sada kad me na ulici izdaleka ugleda, bježi na drugu stranu. Svi ste vi isti.«

Mladić: »Gospa, ja vas ne ću prevariti. Sutra imate kunića. Pa nisam ja lopov!«

Okrugla ženica: »Dobro, dobro, vidjet ćemo. Kad budete gotovi, javite mi se; baš me zanima koliko tu ima trave. Trava je jako lijepa, pa je šteta nekome je besplatno dati. Ajde, počnite.«

Mladić: »Hvala, gospa, sutra ujutro donesem kunića. Samo, molim, nemojte mu dati suviše kruha, jer će mu se naduti želudac, pa može crknuti. Šteta je životinje. Jako je lijepa.«

Okrugla ženica rekne »dobro, dobro« i ode iz vrta. Čuo sam kako polako korača po šljunku, a onda je nestala u kući. Mladić rekne srdito: »Krepanoga štakora ću ti donijeti, a ne kunića, ti bedača, ako vjeruješ. Idemo na posao!«

Ja sam u velikom strahu gledao kako je kraj mene kleknuo, metnuo košaru kraj sebe i kako je škarama zarezao travu. Nedaleko od mene padne nekoliko vlati. Moj strah postaje sve veći. Kako sam kratko vrijeme bio zadovoljan! Škare dolaze sve bliže! Sad će me zahvatiti! Gotov sam! No mladić ih je odložio i na čas sjeo. Ugledam u velikom strahu njegove oči, koje su zurile u mene.

»Puž je tu,« reče mladić i stane me pozorno motriti. Preplašeno sam čekao što će se dogoditi. Mladić je nastavio:

»Čudna si ti životinja. Šuljaš se tiho po svijetu i ni vrag ne zna čemu si tu. Od krave dobiva čovjek mlijeko, od ovce vunu, od psa buhe, ali od tebe nema ništa dobra ni zla. Kad bi se barem moglo potući s tobom. Ili kad bi se na tebi moglo svirati kao na onim malim

dječjim verglima u bazaru. Tako si neznatan, da se čovjek ne može na tebe ni naljutiti. Čemu si onda na svijetu?«

Nastala je tišina i ja sam pun tjeskobe čekao na svoju jadnu sudbinu. Mladić je kihnuo, rekao glasno »na zdravlje, gospodine doktore« i rukavom obrisao nos. Tad je nastavio: »Možda si ti pametno stvorenje, samo ne možeš nikuda iz te svoje kućice kao ni mi iz svoje kože. Inače izgledaš dosta pošteno.«

Mladić me je podignuo i stavio me na pošljunčenu stazu. Tada je stao dalje rezati travu. Opet se u meni budi bijes na život. Zašto se ja moram vječno plašiti svakog čovjeka? A ovdje u gradu toliko je ljudi da nikako ne mogu izaći iz straha. Jedva se malo oporavim i već dođe nova opasnost. Hoću li se ikada opet smiriti? Nije za mene takav život. Pogledam ne sprema li mi mladić kakvo zlo. No on mirno reže travu i zviždi, pa je već i zaboravio na me, što bi mi bilo vrlo drago. Drijemam u suncu, koje postaje sve toplije i različne misli prolaze kroza me. Čas se sjetim svoga polja, tad opet nezgoda, koje sam u gradu doživio, a mladić reže marljivo sa škarama i mnogo trave leži već na zemlji i miriše u suncu. Skoro će i podne. Htio bih otpuziti sa staze, da me tko ne bi pogazio, no u smjeru prema mladiću ne ću puziti, jer bi me opet mogao ugledati, pa ako je loše volje, mogao bi me i ubiti. Puzit ću prema kućici i prema vodi, na kojoj se skoro neopazice pomiče lađica. Mladić kleči već dosta daleko od mene. Puzim, puzim, čas malo stanem pred kakvim kamenčićem, čas pred kakvom grančicom, koja leži suha na zemlji, zadovoljno se sunčam i vrijeme mi ugodno prolazi. Misli mi postaju sve vedrije. Opet se u meni budi nada da ću ugledati

svoje polje. Kako je mladić daleko od mene odmakao. Eto se podiže i stavlja travu u košaru, koja je već tako puna da vlatovi strše na sve strane. Eto ide s košarom i sa škarama prema meni. Samo da me ne pogazi. Prestanem puziti i sav se umirim. Mladić stavi košaru na zemlju i zagleda se prema kućici s tornjićima. Tada pođe do nje, uzme iz prozorčića sve lutke i sakrije ih u košaru pod travu. Onda podigne lađicu iz vode, pa i nju sakrije u košaru. Neko se vrijeme još ogledavao vrtom i češao po leđima, a onda je opazio mene, podigao me i metnuvši me u košaru na travu, rekao: »Ajde i ti sa mnom. Što ćeš ovdje. Tu je dosadno.«

Izašli smo iz vrta, no on nije zakoračio prema kući, već je košaru s travom bacio preko plota i skočio preko njega u susjedno dvorište. Tada je podigao košaru i mi smo izašli na ulicu i on je, noseći me u košari, stao koračati niz ulicu pjevuckajući, a sa škarama je dotle strugao po zidovima kuća. Zakrenuli smo u neku vrlo usku ulicu u kojoj su bile većinom prizemnice kao na selu. Tek tu i tamo vidjela se po koja jednokatnica. Cestom se naganjala neumivena djeca i podizala veliku viku. Jedan je dječak imao na glavi veliki kotao u koji su ostala djeca gađala kamenjem. Dječak je s kotlom bježao niz ulicu i srdito pljuvao na sve strane. Neka stara žena stala je vikati na dječake: »Nemojte bacati kamenje, fakini, možete ga pogoditi u mozak!«

»To nije moguće, stara«, reče jedan od dječaka, »jer on nema mozga« i potrči zajedno s drugim dječacima, vičući glasno i bacajući kamenje u kotao, da je čitava ulica odjekivala od buke. Mladić koji me je nosio reče: »Ti boga, dobro gađaju. To su pametni dečki. Svaka čast.«

Sunce me je ugodno grijalo. Prošli smo još kroz nekoliko ulica i sve je manje bilo kuća. Vrtovi su stajali uz cestu i već na pol požutjelo lišće drhtalo je na toplome vjetru. Nebom se vuklo nekoliko bijelih oblaka. Meni je bilo ugodno i toplo. Opet su se stale ređati jednokatnice. Mladić je stao, postavio košaru s travom na zemlju i rekao: »Hm, malo me već ruka boli.« Stali smo pokraj otvorenog podrumskog prozora iz koga se je čuo uzrujani glas muškarca i žene i nekakvo muklo udaranje. Razabirale se riječi muškarca: »To ti ne razumiješ. To će biti oltar.« Mladić je pogledao unutra, nasmijao se tiho i uzeo me iz košare. Grozno se prestraših!

Ide smrt!

Letim u podrum!

MISLI NA BIJEG

PAO SAM na vreće i polako se oporavljam od straha. Ogledam se po praznoj prostoriji u kojoj nema nikakvog pokućstva, tek u kutu je klupa, a na njoj sjedi mršava žena srednjih godina u rupcu i promatra čovjeka koji čekićem zabija čavao u škrinju. Žena lijeno zijevne i gledajući prijezirno čovjeka reče:

»Uvijek te tvoje gluposti. Daj se već jednom opameti, mislim da si već dosta star.«

Čovjek stane u radu i reče ozbiljno:

»Ne ćeš ti mene nikada razumjeti. Ja tražim već dvadeset godina istinu, no do sada je nikako nisam mogao naći. Ja sam već pročitao dosta knjiga, novina i romana u svescima i mnogo sam razmišljao o svijetu, no još do danas nisam našao istine.«

Žena: »Radije ti sebi, dragi moj, nađi posla, a ne da uvijek tražiš tu nekakvu istinu. Nismo mi gospoda profesori da tražimo istinu. Kruha, dragi moj, pa malo mesa i vina, to ti je istina. A molim te, što će ti ta škrinja?«

Čovjek sa čekićem: »Već sam ti rekao, to će biti moj oltar.«

Žena: »Bog te u šumu okrenuo, kakav oltar?«

Čovjek vrlo ozbiljno: »Oltar meni. Ja sam već u sve izgubio vjeru, ali jer u nešto moram vjerovati, jer inače ne mogu živjeti, to ću od sada vjerovati u sebe samoga. Svakog ću se dana pred ovim oltarom moliti samom

sebi. Nasred oltara ću postaviti svoju fotografiju, a sa svake ću strane upaliti svijeću. Jasno, da ću i cvijeća kupiti i staviti ga pred svoju sliku, jer ja sebe štujem. Štovao sam ja i druge, ali sam se u njima razočarao, kako sama dobro znaš.«

Žena: »Ti si već lud, dragi moj, to ti je također istina.«

Čovjek sa čekićem: »Nisam ja lud, ja, kako znaš, imam dvije realke, ja sam inteligentan, a ti si bila kuharica u pivovari i ja sam te istom naučio čitati i pisati. Nemoj se ti miješati u moje filozofske poslove. Ti znaš da sam ja filozof, a ti si krava. Na, sad imaš, zašto me zadirkuješ.«

Žena plačnim glasom: »Ti mene uvijek vrijeđaš, a ja sve kuham, perem i još idem po dvorbama. Eto sad je već podne prošlo, a mi još nismo ni počeli seliti. Ti znaš da do navečer moraš odseliti, jer rano ujutro dolazi novi stanar. A sada već čitav sat zabijaš ovu škrinju. Kako ćemo mi za dva sata preseliti sve stvari? Ti dobro znaš da u tri sata moraš ići tribinu farbati. Budi zadovoljan da ćeš jednom nešto zaslužiti. Da nije mene bilo, ne bi dobio ni taj posao.«

Čovjek: »Dobro, dobro, nije to bogzna kakav posao. Do navečer sam gotov. Baš mi se isplati da žurim za tih deset dinara.«

Žena: »Ne radi se tu samo o tih deset dinara. Ti znaš da je Brezinšćak tajnik kluba, pa možeš s vremenom postati biljeter kod utakmica. Sad je stari Puhek biljeter, no on već tako slabo vidi, a fakini to znadu, pa mu mjesto ulaznice gurnu u ruku staru tramvajsku kartu. Budi pametan, vidiš kako je teško doba.«

Čovjek: »Sad neka ja čekam, dok stari Puhek posve

ne izgubi vid. Ja bih dakle morao u sebi željeti da on što prije oslijepi, tako da ja mogu dobiti to mjesto. Gdje je tu onda istina. I svagdje je to tako. Jedan čovjek čeka da drugi slomi vrat, tako da on može doći na njegovo mjesto. A ne bi li se svijet mogao tako urediti, da bi svi mi imali kruha, a ne da moramo nekome željeti smrt zato, jer nam je želudac prazan. Ti znaš kako su mene ljudi izgurali od svakuda gdje sam bio. Ti to dobro znaš.«

Žena: »Ti si sam sebi kriv, jer si bio predobar sa svakim, pa te se nitko nije bojao. Ti moraš ljudima pokazati zube, dragi moj.«

Čovjek sa čekićem: »Pa nisam ja tigar da ljudima iskesim zube. Pa gdje je tu onda istina? Ja sam čovjek, ja dam svakome mira i ne tražim više nego što mi na toj zemlji pripada. Ako ja sebi postavljam ovaj oltar nisam ja lud, ja sam bijesan na cijeli svijet, jer vidim da su me svi htjeli proždrijeti, a ja nisam nikad nikoga htio onemogućiti. I jer sebe dobro poznam i znam da nikome ne želim zla, zato iz bijesa na ostale postavljam sebi taj oltar. Ne vjerujem više nikome, ali vjerujem u samoga sebe da nisam loš. I jer u sebe vjerujem, to za tu vjeru trebam i oltar, to ti je valjda jasno. Taj oltar, to će ti biti nešto simbolskoga. Ali što ti znaš, što je to: nešto simbolskoga. Ti znaš dobro prirediti kiselu repu, to je istina, ali ti ne možeš znati što je to: nešto simbolskoga. Kad si ti bila prvi put u kinu, pa kad si vidjela kako ljudi trče po platnu, počela si glasno vikati: »Joj, Majko Božja, pomozi! Ja nisam ništa kriva!«, pa si mene osramotila pred čitavom publikom. Ali ti imaš pravo, taj oltar ću ja sutra dalje uređivati, a sad počnimo sa selidbom. Kad dolazi Jurek s kolima?«

Žena: »Pa već sam ti rekla: u jedan sat, ti sve zaboravljaš.«

Čovjek reče: »U redu, u redu«, baci čekić u kut, naturi šešir na glavu, i on i žena izađoše iz sobe.

Osjećam se ugodno, jer sam opet sam. Ovakvi me dulji razgovori umaraju. Već sam u ovo kratko vrijeme opazio da obično kad muž i žena razgovaraju, onda su ti razgovori vrlo zapleteni i uzrujani. Zašto se ljudi u gradu toliko uzrujavaju? Ja mislim da je to zato, jer se suviše žure i nikada mirno ne razmišljaju o svojim doživljajima kao na primjer ja. Oni samo žive, ali ne razmišljaju, jer moraju svaki čas paziti da ih ne zgaze ona ogromna kola bez konja. Ja isto tako ne mogu ovdje kao prije uvijek u miru razmišljati, jer ja moram uvijek biti na oprezu, da me ljudi ne zgaze, a oni opet moraju uvijek paziti, da ih ne zgaze ona prebrza kola. Zato su oni tako uzrujani.

Ja se nikako ne mogu priviknuti na taj život. Jer za mene je čudno i ne osjećam se dobro kad moram prebrzo mijenjati svoja raspoloženja. Kako je bilo lijepo u onom vrtu, dok nije došao mladić sa škarama i stao rezati travu. Dobro da sam se tamo tako najeo, jer glad još ne osjećam. No stao me je hvatati umor. Suviše me izmučio ovaj grad. Ovdje sam uvijek igra stranih ljudi i nikada ne znam hoću li dočekati slijedeći dan. Dobro, taj čovjek i žena su otišli, i ja sada imam mira kao da sam u svom polju, ali već me muči strah kako će se moj život dalje razvijati. Vidim ja da tu u gradu ne ću nikada naći smirenje. Pa koliko sam puta već htio pobjeći, no nije mi uspjelo. Među tim beskrajnim ulicama i kućama izgubim se ja posve i u nijednoj se šumi ne bih mogao tako izgubiti. U meni se sve jače razvija čežnja

za bijegom iz toga nemirnoga grada, jer znam da nikada ne ću moći zaboraviti svoje polje, gdje sam na glavici kelja mirno živio i gdje sam uvijek znao kad sija sunce, a kad je mjesečina. Ovdje, sakriven među kućama, ne znam nikada pravo što se na nebu zbiva i to me sve više plaši. Iz najgustije trave pobjeći je mnogo lakše nego iz grada. Ali ja ću napeti svu svoju snagu i ustrajno ću puziti da izađem iz ovoga podruma. Znam da je pred kućom cesta, pa ću puziti, puziti posve pokraj kuća, da me tko ne bi zgazio, jer možda se ipak može izaći iz tih ulica. Samo da mogu svladati umor, koji me sve više hvata. Kako bih rado spavao! Ne, sada ne smijem spavati, ja moram napeti svu svoju snagu, ja se moram spasiti iz ovog vječnog straha, jer moja nada postaje sve jača, pa mi se čini da oko mene miriše zemlja i kao da negdje daleko pjevaju ptice. Počinjem puziti po vreći, pun radosti da ću konačno nakon mnogo muka opet ugledati svoje polje, mirno se sunčati na kelju i živjeti u zadovoljstvu i tihoj sreći. Opet mi se pričinilo da miriše zemlja i vlažno lišće. Samo ustrajno puziti dalje! Pa ima valjda negdje izlaz iz ovog grada. Sve ove kuće kao da stoje jedna na drugoj i kao da će se svaki čas srušiti i pokopati mene i ljude. Znam da je preda mnom strašno dugi put i hvata me strah, kad mislim što me još sve ne čeka na mom opasnom bijegu. Samo da nema toga umora. Ne, ja puzim dalje, iako bih tako rado spavao. O, kako bih rado spavao! Blaženo bih sada usnuo kao da sam na listu, koji je još topao od sunca. Naprijed, naprijed, ja moram izaći iz toga grada, ja ću napeti sve svoje sile. Dobro da još nisam gladan, dakle mogu sve svoje misli posvetiti bijegu. Puzim, puzim, puzim i opet mi se učinilo da je odnekud zamirisala

zemlja. Vlažna, teška i mirna zemlja. Puzim, puzim, ali moj umor postaje sve veći. Kao da mi netko ne da naprijed. Kako sam pospan. Još puzim. Kako bih rado spavao. Ne smijem spavati. Još puzim. O, taj umor. Vreća gorko miriše.

NA KROVU TRIBINE

TRGNUO SAM SE iz sna. Polako dolazim k sebi. U sobi stoje čovjek i žena, koji su prije ovdje bili i svađaju se. Čovjek je brzim kretnjama skinuo svoj kaput i bacio ga na vreće, tako da se moja kućica malo zaljuljala. Sada preda mnom posve blizu leži kaput i zatvara mi pogled na ono što se zbiva u sobi. No ja razabirem glasove i slušam.

Čovjek: »Čekaj, idem ja s Jurekom donijeti unutra ormar. Ti pođi van i dok mi selimo, ostani vani kod kola da nam ne bi tko ukrao stvari.«

Žena: »Nemaš ti više vremena za seljenje, ti znaš da u tri moraš biti na tribinama, a sad je već pol. Uvijek zakasniš, zato i imaš takvu sreću u životu. Ja ću sama s Jurekom seliti, tako jaka kao ti sam i ja. Ajde ti samo na svoj posao, inače ćeš i tamo zakasniti. Nemaš ti reda.«

Čovjek: »No, baš si ti najpametnija. Tako izgledaju pametne žene. No tko je taj tvoj kvrgavi nos izumio, taj je zbilja bio sila. Što ti znaš seliti, idem ja.«

Žena: »Ja tebi dobro mislim, a ti mene vrijeđaš. No na to sam već naučena. Budi pametan i ajde tribine farbati, slušaj me.«

Čovjek: »Hvala na savjetu, ti znaš da sam ja pametan i da uvijek mnogo mislim.«

Žena: »Dragi moj, za posao sam ja pametna i to mnogo pametnija od tebe. Ti znaš da na igralištu ima uvijek posla, mi Brezinšćaka dobro poznamo, pa možeš s vremenom postati biljeter. Samo sve lijepo oprezno, a ne sve prenagliti kao ti.«

Čovjek: »Ti nemaš naobrazbe. Mi ne ćemo krov tribine farbati, nego katranisati, a to je velika razlika. Moraš malo misliti o onome što govoriš, inače će svaki odmah opaziti da si glupa.«

Žena: »Nisam ja glupa i nije važno da li ćeš ti krov tribine mazati farbom ili katranom. Važno je da vrijeme brzo prolazi i da je već prošlo pol tri. Ne trebaš se bojati, mi ćemo već dobro sve preseliti i kad se vratiš naći ćeš sve u najboljem redu. Ajde, ajde, budi pametan.«

Čovjek: »Ja sam pametan, ja sam vrlo pametan, ja znam mnogo toga što ti ne znaš. Znaš li ti gdje je Montevideo? Možda ti misliš da je Montevideo na Sutli, ha, no baš da vidim.«

Žena: »Ne gnjavi!«

Čovjek: »Ja gnjavim?«

Žena: »Da!«

Čovjek: »Varaš se!«

Žena: »Ja se nikada ne varam!«

Čovjek: »Ha, ha, haaa, ja se moram od svega srca smijati! Ti hoćeš imati pravo. Slušaj, ti mene dobro zabavljaš. Jako dobro.«

Žena: »Ajde tribine farbati!«

Čovjek: »Katranisati, a ne farbati, kako ti teško shvaćaš!«

Žena: »A ti? Ti možda ne?«

Čovjek i žena su se dalje svađali no ja nisam više pazio na njihove riječi, jer se u meni opet stala buditi

čežnja za bijegom. E, da prije nisam zaspao od umora, sad bih već lijepi dio puta bio prevalio. No ja ne gubim nade. Treba dalje puziti! Ja već puzim i za čas ću s vreće prijeći na kaput čovjeka, koji je on bacio odmah do mene. Oprezno prelazim na kaput. Oprezno, polako i sigurno. Sukno čudno miriše po paljevini i kao da je hladnije od vreće, ili se meni samo tako čini? Puzim, puzim. Tu je nekakav otvor na kaputu. Što je tu? Padam nekuda! Ludi strah! Oko mene je potpuna tama. Znam već što je. Ja sam pao u džep kaputa. Ja sam uhvaćen! No što sad mogu? Slušam iz svoje tame što čovjek i žena razgovaraju.

Žena: »Mi se tu svađamo, a Jurek vani čeka s pokućstvom. Ti, već je tri sata! Možemo svađu navečer nastaviti, ali sad je zadnji čas da pođeš na posao! Ja počinjem seliti. Ajde farbati tribine!«

Čovjek: »Ne farbati, već katranisati, guska jedna! Idem, a ti radi kako znaš.«

Žena: »Ja ću već sve dobro urediti, ne boj se.«

Čovjek: »Ali ja se ipak bojim, da ne će sve biti u redu. Pazi dobro na madrac, znaš da feder pol metra visi van. To moramo odmah navečer popraviti. Ti boga, pazi na uru!«

Žena: »Sve će biti u najboljem redu. Nismo prvi puta selili.«

Čovjek: »Dobro, da vidimo.«

Čujem korake, koji sve bliže idu k meni. Nešto me je zaljuljalo. To čovjek oblači kaput. Opet me u mraku džepa uhvati strah. Osjećam da se nekuda uspinjemo. Zrak postaje mnogo svježiji. Čujem oko sebe ljudske glasove i štropotanje kola. Mi smo, posve stalno, opet ušli među ljude. Pomičemo se dosta brzo i buka oko nas

postaje sve jača. To smo mi sigurno opet ušli u velike i bučne ulice. Čujem nemirno zvonjenje i trubljenje. To se dozivaju ona ogromna kola bez konja, koja su me uvijek tako plašila i pred kojima i sami ljudi bježe na sve strane. Čudno je ovako u posve tamnom džepu slušati tu ludu buku grada. Mi se pomičemo brzo, a to znači da moj čovjek nekuda žuri pa sigurno pravi velike korake. Dosta dugo već prolazimo tim bučnim ulicama i od sve te buke moje se misli nemirno komešaju, a i moja tjeskoba u mraku džepa sve više raste. Kuda me taj čovjek nosi? Što me tamo čeka? Hoću li još vidjeti svoje polje i hoću li se još mirno sunčati na kelju?

Buka više nije tako jaka. Sigurno smo ušli u manje ulice. Pomičemo se sve brže. Nedaleko od mene je zalajalo pseto. To me sjeća sparnih popodneva u mome polju, kada pčele umorno zuje, a daleko iz sela se čuje lajanje pseta. Sate i sate je lajalo pseto, a sunce se spuštalo sve niže, dok nije nestalo među stablima šume, koja su postala tamno crvena kao da je čitava šuma gorjela. Koliko puta sam gledao taj prizor i radovao se životu, a sada se droncam tu u mraku džepa i od toga ljuljanja mi je već postalo zlo. Buka postaje sve slabija i slabija. Možda smo izašli iz grada! Pograbi me silna radost! Moje polje! Moj tihi mirni živote! Možda ću se još spasiti?!

Išli smo još neko vrijeme, a onda je moj čovjek stao i ja sam čuo kako je počeo otvarati neka vrata, a onda je njima zalupio. Pomaknuli smo se još nekoliko koraka, a onda sam oćutio kako se strašno strmo uspinjemo. Tada smo stali i ja sam osjetio kako čovjek svlači kaput. Onda sam zajedno s kaputom pao na nešto tvrdo. Opet strah. No u mome je džepu nestalo mraka, jer se ukazao svijetli otvor i kroza nj sam ugledao modro

nebo po kojemu je mirno plovilo nekoliko bijelih oblačića. Nedaleko od mene stajao je moj čovjek i umakao četku u nekakav veliki lonac. Onda je s tom četkom stao mazati daske na kojima je stajao. Vjetar je donio k meni oštri i neugodni miris, koji se sigurno dizao iz toga velikoga lonca. Ja sam stao puziti prema svijetlom otvoru na ulazu u džep. Puzim, puzim pun radosti što opet vidim modro nebo. Čovjek kraj mene marljivo maže daske, katkada stane, pljucne, a onda opet nastavlja posao. Opet me sunce grije! Naskoro sam dopuzio do kraja džepa i sada sam tek opazio da sam na nekakvom ravnom krovu: ispod mene je izgažena livada, a u sredini cesta, koja ide uokrug. Najednom silna radost! U daljini ugledah šumu! Možda ću se ipak spasiti! A što je to iza plota, koji okružuje ovu izgaženu livadu i ovu cestu, koja ide uokrug? Pa to je polje!!! Sav se uzrujah od tolike radosti. Sad treba oprezno puziti s ovog krova i ja sam spasen! Pogledam s krova u dubinu. Po izgaženoj livadi hodaju ljudi, a visoki čovjek u kapi zaviče glasno, tako da sam i ja mogao čuti:

»Trening! Dečki, počnite!«

Najednom sam začuo glasan štropot i vrlo sam se prestrašio. S ruba krova, na samom ulazu u džep, zagledao sam se prema strani otkuda je dolazio štropot. Pošljunčenom stazom primicali se velikim štropotom nekakvi kotači, a na svakome je jašio čovjek, koji je na glavi imao okruglu kapu, a i lice je tim ljudima bilo gotovo posve pokriveno velikim naočarima. Kada su se dovezli na onu cestu, koja vodi uokrug, stali su sve brže juriti i ja sam začuđeno gledao s ruba krova i pogledima pratio jurnjavu tih ljudi. A ostali koji su stajali na izgaženoj livadi gledali su također pozorno za

kotačima, pa i moj čovjek na krovu gledao ih je držeći u ruci četku s koje se cijedila neka smeđa tekućina. Ljudi su s kotačima jurili uokrug i njihova brzina postajala je sve veća. Još nikada u životu nisam vidio takve jurnjave. Meni nije dobro gledajući takvu brzinu. Pa oni jure sve luđe! Mene hvata omaglica. Nesigurno se držim ulaza u džep. Treba se bolje uhvatiti. Kaput se strmo spušta. Ispod mene je dubina. Ljudi razgovaraju. Oni na kotačima sve luđe jure. Još luđe! Pratim ih pogledima, pratim, pratim, pratim, meni postaje jako zlo, oko mene je sve crno, nestalo je sunce, nema modrog neba, kotači štropoću, štropoću, štropoću,

padam,
padam,
padam.

Udario sam o zemlju. Oko mene izgažena trava. Vidim kraj sebe same cipele! Strašni strah: Sad će me zgaziti! Što je to? Ljuljam se. Cipele, same cipele! Kućica se drobi! Moja kućica se drobi!

Ah, smrt!

ŽIVOT PUŽA

VJEKOSLAV MAJER

rođen je 27 travnja 1900 god. u Zagrebu. Surađuje gotovo dvadeset godina u književnim časopisima i publikacijama te novinama pišući pjesme, novele, feljtone, romane, prikaze (Vijenac, Savremenik, Književnik, Hrvatska revija, Hrvatsko kolo itd.). Izdavao je, i uređivao, nekoliko književnih listova (Ozon, Literatura, Antena).

Prvu zbirku pjesama pod naslovom »Lirika« izdao je g. 1924 u Zagrebu. Drugu zbirku, »Pjesme zabrinutog Evropejca«, izdao je deset godina nakon prve, u Zagrebu 1934 god. Ove mu je godine, u izdanju Pododbora Matice Hrvatske, izašla treća knjiga pjesama »Svirač i svijet« (Zagreb, 1938).

Zasnovao je roman »Pepić u vremenu i prostoru«, koji će imati šest knjiga; prva je knjiga toga romana izašla g. 1935 u izdanju Matice Hrvatske, a druga će izaći ove godine.

»Život puža« je po redu objavljivanja druga knjiga proze Vjekoslava Majera.

SAVREMENI HRVATSKI PISCI

REDOVITA IZDANJA DRUŠTVA HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA

Biblioteka »Savremeni hrvatski pisci« počela je s izlaženjem g. 1909 te je izlazila neprekidno do g. 1920.

G. 1928 izašle su u toj kolekciji dvije knjige.

U jesen g. 1936 ponovo je nastavilo Društvo hrvatskih književnika izdavati svoja redovita izdanja te je od toga doba izašlo osam knjiga (57—64). Ove će godine (1938) izaći još dvije knjige (65-ta i 66-ta).

Knjige 57—62 mogu se dobiti u Upravi naklade DHK, Zagreb, Perkovčeva ul. 2/I kat (Novinarski dom), uz cijenu od Din 300.— po kompletu (šest knjiga) ili Din 50.— po knjizi.

Pretplata na »Savremene hrvatske pisce« za g. 1938 stoji Din 200.—, a može se plaćati u mjesečnim obrocima. (Uprava naklade DHK, Zagreb, Perkovčeva ul. 2/I).

U ovom su godištu izašle do sada slijedeće knjige:

63 Tin Ujević, Ljudi za vratima gostionice,

64 Vjekoslav Majer, Život puža (roman).

1 Dinko Šimunović, Mrkodol (Sabrane pripovijesti), Zagreb, 1909
2 Dragutin M. Domjanić, Pjesme, Zagreb, 1909
3 M. Nehajev, Bieg, Povjest jednog našeg čovjeka, Zagreb, 1909
4 Jure Turić, Igra životom, Sabrane pripovijesti, Zagreb, 1909
5 Josip Kozarac, Male pripovijesti, Svezak I, Zagreb, 1909
6 Vladimir Lunaček, Četiri aktovke, Zagreb, 1910
7 Ante Kovačić, Sabrane pripovijesti (S predgovorom A. G. Matoša), Zagreb, 1910
8 Branimir Livadić, Novele (S ilustracijama Tomislava Krizmana), Zagreb, 1910
9 Vladimir Nazor, Lirika, Zagreb, 1910
10 Ivo Vojnović, Novele, I. knjiga: Perom i olovkom, Novo definitivno izdanje, Zagreb, 1910
11 Fran Hrčić, Velika žrtva, Drama u četiri čina, Zagreb, 1910
12 Ivan Kozarac, Đuka Begović, Roman, Zagreb, 1911
13 Marin Bego, S mora (humoreske i crtice), Zagreb, 1911
14 Milo Mistra, Dvije komedije, Zagreb, 1911
15 Vjenceslav Novak, Teški životi, Crtice i satire, Zagreb, 1911
16 Josip Kozarac, Male pripovijesti, Sveska II, Zagreb, 1911
17 Niko Andrijašević, Pripovijesti, Zagreb, 1912
18 Milan Begović, Vrelo (pjesme, 1896—1911) Zagreb, 1912
19 Silvije S. Kranjčević, Pjesnička proza (S predgovorom Milana Marjanovića), Zagreb, 1912
20 Dr. Milan Šenoa, Kvarnerske pripovijesti, Zagreb, 1912
21 Milka Pogačić, Pjesme, Zagreb, 1912
22 Vladimir Lunaček, Ilirci, Drama u tri čina, Zagreb, 1912
23 Joza Ivakić, Selo i varoš, Pripovijetke, Zagreb, 1912
24 A. G. Matoš, Pečalba, Kaprisi i fejtoni, Zagreb, 1913
25 Fran Galović, Začarano ogledalo, Zagreb, 1913
26 Srđan Tucić, Golgota, Drama u tri čina, Zagreb, 1913
27 Branimir Livadić, Legenda o Amisu i Amilu (Drvorezima ilustrirali Miroslav pl. Kraljević i Ljubo Babić), Zagreb, 1913

28 Ante Benešić, Anakreontika (pjesme, opremio Ljubo Babić), Zagreb, 1913
29 Zofka Kveder, Jedanaest novela, Zagreb, 1913
30 Adam Kostelić, Oluje (novele), Zagreb, 1913
31 Milkan Lovinac, Purpurne noći, Zagreb, 1914
32 Hrvatska mlada lirika (Andrić, Čerina, Gabarić, Galović, Häusler, Milković, Parmačević, Polić-Kamov, Polić, Ujević, Vrbanić, Wiesner; s uvodom Ljube Wiesnera), Zagreb, 1914
33 Milan Šenoa, Dialozi i dramoleti, Zagreb, 1914
34 Iso Velikanović, Srijemske priče, Zagreb, 1915
35 Vladimir Trešćec, Novele, Zagreb, 1915
36 Božo Lovrić, Sveto proljeće (pjesme), Zagreb, 1915
37 Petar Petrović, U naviljcima (aktovke), Zagreb, 1916
38 Fran Mažuranić, Lišće i druga djela, Zagreb, 1916
39 Rikard Nikolić, Djeca majke zemlje (novele), Zagreb, 1917
40 Miroslav Krleža, Tri simfonije, Zagreb, 1917
41 Viktor Car-Emin, Starci (novele), Zagreb, 1917
42 Mihovil Nikolić, Knjiga pjesama, Zagreb, 1917
43 Dragutin M. Domjanić, Kipci i popevke, Zagreb, 1917
44 Mato Košćina, Suor' Maria Immacolata (novele), Zagreb, 1917
45 Franjo Horvat-Kiš, Nasmijani udesi (novele), Zagreb, 1917
46 Petar Petrović, Pljusak, Vesela igra sa sela u tri čina, Zgb, 1918
47 Sima Pandurović, Okovani slogovi (pjesme; s uvodom Milutina Čekića), Zagreb, 1918
48 Vilim Korajac, Humoristička djela (pripomenak o piscu napisao Vladoje Dukat), Zagreb, 1918
49 Ivo Vojnović, Geranium (roman jedne osiđelice), Zagreb, 1918
50 Miloš Crnjanski, Maska, Poetična komedija, Zagreb, 1918
51 Milo Mistra, Modri Brijeg, Roman iz prošlosti hrvatskog političkog života, Zagreb, 1919
52 Ivo Vojnović, Stari Grijesi, Lapadska priča, Zagreb, 1919
53 Vladimir V. Janković, Svetla u noći (dvije novele), Zagreb, 1920
54 Vilko Gabarić, Stihovi i proza (uredio Julije Benešić, s predgovorom Ljube Wiesnera), Zagreb, 1920
55 Milan Begović, Hrvatski Diogenes, Historička komedija iz polovice XVIII. vijeka u pet činova. Po romanu Augusta Šenoe, Zagreb, 1928

56 Miroslav Krleža, Gospoda Glembajevi, Drama u tri čina iz života jedne agramerske patricijske obitelji, Zagreb, 1928

57 (1) Fedy Martinčić, Zmijski skot, Roman iz današnjeg života, Zagreb, 1936

58 (2) Ivan Dončević, Propast (Zemlja, voda i vjetar), Zagreb, 1936

59 (3) Ivo Kozarčanin, Tuđa žena (roman), Zagreb, 1937

60 (4) Stanislav Šimić, Dalekozor duha, Zagreb, 1937

61 (5) Slavko Batušić, Od Kandije do Hammerfesta, Putopisi i priče o viđenim i neviđenim zemljama, Zagreb, 1937

62 (6) Novak Simić, Suton Tašlihana, Novele,, Zagreb, 1937

63 Tin Ujević, Ljudi za vratima gostionice, Izabrana proza, Zagreb, 1938

64 Vjekoslav Majer, Život puža, Roman, Zagreb, 1938